

Programmabegroting 2014-2017

- **Beleidsbegroting**
- **Financiële begroting**

Inhoud

I. Voorwoord	4
II. Inleiding.....	5
III. Leeswijzer.....	6
IV. Beleidsbegroting	7
1. PROGRAMMAPLAN	8
Programma 1: Inwoners.....	9
1.1 Zorg, ouderen, vrijwilligers, sociale structuur	10
1.2 Jeugd.....	12
1.3 Onderwijs	14
C. Wat gaat het kosten?	16
Programma 2: Werk en inkomen	18
2.1 Sociale zaken en werkgelegenheid.....	18
C. Wat gaat het kosten?	22
Programma 3: Leefbaarheid en wonen	24
3.1 Groen.....	25
3.2 Milieu	26
3.3 Wonen	28
3.4 Cultuurhistorie, kunst en cultuur.....	29
3.5 Sport.....	30
C. Wat gaat het kosten?	31
Programma 4: Ruimtelijke en economische ontwikkeling	33
4.1 Ruimtelijke ontwikkeling	34
4.2 Verkeer, vervoer en parkeren.....	36
4.3 Economie	38
4.4 Recreatie en toerisme	40
C. Wat gaat het kosten?	41
Programma 5: Veiligheid en handhaving.....	43
5.1 Veiligheid.....	44
5.2 Handhaving	45
C. Wat gaat het kosten?	46
Programma 6: Bestuur en bedrijfsvoering	48
6.1 Bestuursstijl	50
6.2 Communicatie en participatie	51
6.3 Financiële middelen en belastingen	52
6.4 Algemene bestuursondersteuning	54
6.5 Gemeenteraad	55
6.6 Dienstverlening en Innovatieve dienstverlening.....	56
6.7 Regio	58
6.8 Bedrijfsvoering.....	59
6.9 Facilitaire zaken	60
C. Wat gaat het kosten?	61
Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien	63

2. PARAGRAFEN	69
A. Bedrijfsvoering	70
B. Financiering	73
C. Grondbeleid	78
D. Lokale heffingen	84
E. Onderhoud kapitaalgoederen	87
F. Verbonden partijen	92
G. Weerstandsvermogen en risicobeheersing	98
V. Financiële begroting	104
Overzicht van baten en lasten	105
Hoofdstuk baten en lasten	106
Inzicht in baten en lasten	106
Overzicht van baten en lasten	112
Uiteenzetting van de financiële positie	115
Hoofdstuk financiële positie	116
Financiële perspectief 2014-2017	116
Het investeringsplan	119
Eigen vermogen	121
Financieringspositie	122
BIJLAGEN	126
Reserves (bijlage 1)	127
Voorzieningen (bijlage 2)	134
Investeringsplan 2014-2017 (bijlage 3)	138
Incidentele lasten en baten (bijlage 4)	147
Interbestuurlijk toezicht provincie (bijlage 5)	151

I. Voorwoord

Leidschendam-Voorburg is een aantrekkelijke groene woonstad én een toekomstbestendige, (financieel) gezonde gemeente die de lasten voor de inwoners laag houdt. Met deze bestuursstrategie in het achterhoofd, voortvloeiend uit de strategische visie, wordt de stad bestuurd. Ook het Coalitieakkoord Verantwoord Vooruit 2010-2014 vindt zijn basis hierin.

Om financieel gezond te blijven, de lasten voor inwoners laag te houden en tegelijkertijd ook te kunnen blijven investeren in de stad hecht het gemeentebestuur grote waarde aan een zorgvuldige financiële *verantwoording*. De financiële *planning*, zoals hier in de vorm van de Begroting 2014-2017 voor u ligt, is belangrijk om de investeringen te kunnen doen die passen bij onze gemeente.

Op het gebied van financiële planning streeft Leidschendam-Voorburg naar een sluitende meerjarenraming, in de verantwoording naar sluitende financiële rapportages.

Tussen planning en control in wordt nauwlettend de financiële vinger aan de pols gehouden via bestuursrapportages en tussentijdse rapportages. Dit om enerzijds de in 2011 vastgestelde bezuinigingmaatregelen goed te monitoren, en om anderzijds de financiële ontwikkelingen in de wereld om ons heen te volgen en te vertalen naar Leidschendam-Voorburg.

De afgelopen jaren heeft de provincie Zuid-Holland, in haar rol als financieel toezichthouder, meerdere malen haar waardering uitgesproken voor de planning en control van Leidschendam-Voorburg en het feit dat de gemeente ieder jaar weer tot een sluitende meerjarenraming komt. Dit heeft in die jaren geleid tot repressief toezicht door de provincie. Ook voor het jaar 2014 wordt een repressief toezicht verwacht, enerzijds omdat de gemeente wederom een sluitende meerjarenbegroting voorlegt en anderzijds door het volgen van de provinciale richtlijnen voor de begroting 2014.

Uit deze Begroting 2014-2017 komt duidelijk naar voren dat de in 2010 en 2011 genomen robuuste maatregelen hun vruchten afwerpen: er ligt wederom een sluitende meerjarenraming voor de jaren 2014 tot en met 2017. De Begroting laat daarnaast zien welke ontwikkelingen er spelen en welke investeringen het komende jaar zullen bijdragen aan Leidschendam-Voorburg als aantrekkelijke groene woonstad.

Marcel Houtzager
Wethouder financiën

II. Inleiding

Voor u ligt aan de programmabegroting 2014 met de meerjarenramingen 2015-2017. De beleidsmatige en financiële kaders voor deze begroting zijn bepaald door de voorjaarsnota 2013, die de gemeenteraad in zijn vergadering van 9 juli 2013 heeft vastgesteld.

De programmabegroting bestaat uit de beleidsbegroting en de financiële begroting. De beleidsbegroting is opgebouwd uit de programma's en de paragrafen. In de programma's gaan wij in op de kaders, de beoogde maatschappelijke effecten, de prestaties en de kosten. In de (verplichte) paragrafen wordt ingegaan op de beleidslijnen en de beheersmatige aspecten. Tenslotte zetten wij de financiële positie van onze gemeente uiteen in het onderdeel financiële begroting.

De gemeenteraad van onze gemeente stelt de begroting 2014 vast. De behandeling van de begrotingsstukken is gepland voor de raadsvergadering op 13 november 2013. Na het vaststellen van de begroting door de gemeenteraad wordt deze in overeenstemming met artikel 191 van de Gemeentewet vóór 15 november 2013 ingezonden aan het college van Gedeputeerde Staten van onze provincie.

Uitgangspunt voor de begroting is geweest de strategische visie die het gemeentebestuur heeft voor de stad: Leidschendam-Voorburg is een aantrekkelijke groene woonstad én een toekomstbestendige, (financieel) gezonde gemeente die de lasten voor de inwoners laag houdt. Het jaar 2014 wordt in meerdere opzichten een bijzonder jaar, zowel beleidsinhoudelijk als bestuurlijk.

Decentralisaties (3D's)

Het jaar 2014 zal beleidsinhoudelijk vooral in het teken staan van de voorbereiding van de drie decentralisaties (3D's). Met ingang van 1 januari 2015 krijgt de gemeente namelijk diverse nieuwe taken op het gebied van Maatschappelijke ondersteuning, Jeugdzorg en Werk. Het gaat om de decentralisatie van begeleiding en verzorging vanuit de AWBZ naar de WMO, de overheveling van alle jeugdzorgtaken en de wijzigingen op de WWB, de WSW en een deel van de Wajong die worden ondergebracht in de Participatiewet. Met deze nieuwe taken krijgt de gemeente de verantwoordelijkheid voor bijna de gehele maatschappelijke ondersteuning van inwoners – jeugdigen, volwassenen en ouderen. Als aantrekkelijke groene, toekomstbestendige en (financieel) gezonde woonstad gaat het ons hierbij om goede (zorg)voorzieningen waarbij zorgvuldigheid, aandacht en ondersteuning voor kwetsbare groepen centraal staan. De omvang van deze taken is dusdanig dat dit mogelijk leidt tot een toename van de totale uitgaven van de gemeente van ongeveer 20 tot 25%.

Het college van Leidschendam-Voorburg heeft er alle vertrouwen in dat deze transitie tijdig, binnen de financiële kaders en in samenwerking met de regionale partners wordt ingevuld.

Andere overheid

In 2011 is bepaald dat Leidschendam-Voorburg zich wil ontwikkelen tot regieorganisatie. Als regieorganisatie is de gemeente kleiner, slimmer en flexibeler toegerust op haar taken. In de maatschappij neemt de gemeente veeleer de rol van regisseur en verbinder op zich dan dat zij zelf uitvoert: een kleinere overheid betekent dat de inwoners meer zelf moeten doen: minder overheid, meer burger. De ambtelijke reorganisatie in 2013 is een tastbare stap in de eerder ingezette ontwikkeling tot regieorganisatie. Ook de toenemende regionale samenwerking moet in dit regie-licht worden gezien. In 2014 wordt deze ontwikkeling tot regieorganisatie voortgezet, zowel beleidsinhoudelijk als bestuurlijk.

Gemeenteraadsverkiezingen

Op 19 maart 2014 worden er Gemeenteraadsverkiezingen gehouden. Daarna breekt een nieuwe bestuurlijke periode aan. De Begroting is er enerzijds op gericht de afspraken uit het Coalitieprogramma Verantwoord Vooruit 2010-2014 te realiseren. Anderzijds biedt de financieel solide situatie van Leidschendam-Voorburg ruimte aan het nieuwe bestuur om de toekomst met financieel vertrouwen tegemoet te kunnen gaan.

III. Leeswijzer

Het programmaformat heeft een structuur die inzicht geeft in de beoogde maatschappelijke effecten, de doelstellingen, de prestaties en de kosten. De beoogde maatschappelijke effecten worden waar mogelijk ondersteund door effectindicatoren.

De programma's bestaan uit verschillende onderdelen, die hier worden toegelicht. Ieder programma heeft de volgende indeling,

PROGRAMMANUMMER EN NAAM

Relatie met kerndoelstelling	Bewoners centraal en/of Diversiteit in stedelijke en landelijke omgeving. Hier wordt een relatie gelegd met de kerndoelstellingen van de gemeente.
Raadscommissie(s)	De commissie waarin het betreffende programma aan de orde kan komen.
Portefeuillehouder(s)	De portefeuillehouders die verantwoordelijk zijn voor één of meer productgroepen binnen het programma. Uiteraard kunnen in de praktijk ook andere portefeuillehouders bij het programma betrokken zijn.

De opzet en indeling van de Programmabegroting is als volgt:

A1 Visie op het programma; een beschrijving van de visie op basis van het coalitieakkoord.

A2 Wat willen we bereiken?; hoofd- en subdoelstellingen inclusief korte toelichting.

Speerpunten c.q. prioriteiten van beleid in 2014.

B1 Ontwikkelingen in wetgeving en trends

B2 Wat gaan we daarvoor doen?;

B3 (Effect)indicator

C. Wat gaat het kosten?;

De verschillen tussen rekening 2012-begroting 2014 en begroting 2013-begroting 2014 worden inhoudelijk toegelicht.

IV. Beleidsbegroting

1. Programmaplan

2. Paragrafen

1. PROGRAMMAPLAN

1. Inwoners
2. Werk en inkomen
3. Leefbaarheid en wonen
4. Ruimtelijke en economische ontwikkeling
5. Veiligheid en handhaving
6. Bestuur en bedrijfsvoering

Programma 1: Inwoners

Relatie met kerndoelstelling	Bewoners centraal
Raadscommissie(s)	Algemene zaken, Maatschappelijke activiteiten
Portefuillehouder(s)	Wethouders Rensen en Bruines

Programma: Inwoners

- 1.1 Zorg, ouderen, vrijwilligers en sociale structuur
- 1.2 Jeugd
- 1.3 Onderwijs

A1 Visie op het programma

Wij werken aan een stad waar het voor al onze inwoners prettig leven is. Daarom streven wij naar een evenwichtige samenhang tussen culturen, generaties en inkomensgroepen. Leidschendam-Voorburg is een aantrekkelijke woon- en werkstad waarvan de inwoners zoveel mogelijk maatschappelijk participeren en de jeugd zich kan ontwikkelen.

A2 Wat willen we bereiken?

Hoofddoelstelling(en):

1. Een samenleving waarin zoveel mogelijk inwoners maatschappelijk participeren waarbij de gemeente allereerst een appel doet op de eigen verantwoordelijkheid.
2. Een samenleving waarin de jeugd zich kan ontwikkelen.

Subdoelstelling(en):

- A. Een samenleving, waarin de inwoners zoveel mogelijk actief deelnemen aan de samenleving.
- B. Een samenleving, waarin de inwoners naar vermogen of indien nodig met ondersteuning van de gemeente zelfstandig functioneren.
- C. Leidschendam-Voorburg voorziet in de wettelijke taak op onderwijshuisvesting (en op het bemiddelen bij voor- en naschoolse opvang).
- D. Leidschendam-Voorburg biedt, waar burgers de eigen verantwoordelijkheid niet kunnen waarmaken, opvoed- en opgroei-ondersteuning.
- E. Leidschendam-Voorburg heeft gevarieerde en bereikbare mogelijkheden voor vrijetijdsbesteding.

1.1 ZORG, OUDEREN, VRIJWILLIGERS, SOCIALE STRUCTUUR

In lijn met het coalitieakkoord integreren wij de beleidslijnen zorg, ouderen, vrijwilligers en sociale structuur. In 2012 is De Sociale Structuurvisie 'Ruimte voor mensen 2024' vastgesteld¹. Deze lange termijnvisie beschrijft de stad die wij op sociaal gebied willen zijn en blijven:

Een veilige stad, waar de meeste inwoners zelfstandig en op hun eigen wijze deelnemen aan de samenleving. Zij gaan naar school, aan het werk, voeden kinderen op, hebben een sociaal leven en zorgen voor elkaar als het nodig is. Ook regelen inwoners op eigen kracht de ondersteuning en zorg die in het leven soms nodig is. Ze vinden die steun bij familie, vrienden of bij één van de maatschappelijke organisaties die hierin een taak hebben. Maar soms gaat dat niet, dan is extra ondersteuning, hulp of zorg nodig. Inwoners die het zelf, of met hulp uit hun omgeving niet redden, vallen niet tussen wal en schip. De gemeente zorgt dat zij de ondersteuning krijgen die ze nodig hebben om mee te kunnen doen in de samenleving.'

De Sociale Structuurvisie benoemt 4 opgaven:

- A. De Basis op Orde;
- B. Iedereen doet mee;
- C. De Solidaire stad;
- D. Een vangnet zonder gaten.

In 2013 zijn de doelstellingen bij deze opgaven geformuleerd (De Sociale Agenda 2013-2014) en zijn de prioriteiten en acties bij de uitvoering van deze doelstellingen vastgesteld.

B1 Ontwikkeling in wetgeving en trends

Transitie AWBZ per 1 januari 2015:

Concreet gaat het voor de AWBZ taken voor jeugdigen en volwassenen om de overheveling van: Extramuraal begeleiding, dagbesteding (individuele- en groepsbegeleiding) en persoonlijke verzorging, kortdurend verblijf, vervoer en de extramuralisering van Zorgzwaartepakketten 1 tot en met 4. Voor jeugdigen van 0-18 jaar met een verstandelijke beperking wordt alle zorg vanuit de AWBZ overgeheveld naar de gemeente. Mogelijk blijven jeugdigen die levenslange verblijfszorg nodig zullen hebben wel in de AWBZ. Voor volwassenen worden de AWBZ-taken overgeheveld naar de WMO, voor jeugdigen worden de taken overgeheveld naar de nieuwe Jeugdwet.

Fusie GGD Zuid-Holland West met de GGD Den Haag tot GGD Haaglanden:

De (gewijzigde) Wet publieke gezondheid (m.i.v. 1-1-2012) en de Wet Veiligheidsregio's schrijft voor dat het werkgebied van een GGD overeen moet komen met die van de Veiligheidsregio. Dit is de aanleiding voor de fusie van de GGD Zuid-Holland West met de GGD Den Haag tot de GGD Haaglanden. De GGD Haaglanden moet op 1 januari 2014 operationeel zijn.

B2 Wat gaan we daarvoor doen?

De speerpunten c.q. prioriteiten van beleid in 2014 voor Zorg, Ouderen, Vrijwilligers en Sociale structuur zijn:

1. Transitie AWBZ taken voorbereiden;
2. De inzet van informele zorg (mantelzorg en zorgvrijwilligers) vergroten;
3. Een integrale visie op doelgroepenvervoer ontwikkelen en implementeren;
4. Inzetten op het vergroten van de betrokkenheid van huisartsen in de zorgketens;
5. Het lokaal gezondheidsbeleid actualiseren en uitvoeren;

¹ De Sociale Structuurvisie 'Ruimte voor Mensen 2024' betreft niet alleen de beleidslijnen 'zorg', 'ouderen', 'vrijwilligers' en 'sociale structuur', maar ook de beleidslijnen 'Jeugd' en 'Onderwijs'.

Toelichting per speerpunt:

Ad 1. De transitie AWBZ zal m.i.v. 1 januari 2015 zijn beslag krijgen en wordt in samenhang met de transitie Jeugdzorg en de transitie Participatiewet voorbereid. Gekozen is voor een programmatische aanpak. 'Dienstverlening in het sociaal domein' is een belangrijk dwarsverband en daarom het vierde project binnen het Programma 'Op weg naar een nieuw Sociaal Domein'.

Ad 2. Om het beroep op de individuele voorzieningen en de zwaardere vormen van zorg te beperken zal er nadrukkelijker een beroep gedaan worden op (zorg)vrijwilligers en de sociale netwerken rondom inwoners met een hulpvraag om (een deel) van de ondersteuning van of zorg voor een vriend of familielid op zich te nemen. Overbelasting van mantelzorgers moet worden voorkomen.

Ad 3. Er is onvoldoende samenhang in het aanbod van vervoersmogelijkheden en vervoersvoorzieningen voor specifieke doelgroepen. Het aanbod wordt zo ingericht dat we met behoud van kwaliteit kosten kunnen besparen.

Ad 4. Huisartsen hebben een groot bereik en kunnen (psychosociale) problemen vaak in een vroeg stadium signaleren. Ze vervullen een belangrijke rol als het gaat om de toeleiding van inwoners met een hulpvraag naar de juiste vorm van ondersteuning of zorg. Betrokkenheid van huisartsen in de zorgketens is daarom essentieel.

Ad.5. De Sociale Structuurvisie 'Ruimte voor Mensen 2024' en de landelijke nota 'Gezondheid Dichtbij' (gepubliceerd op 25 mei 2011) geven richting aan de invulling en de uitvoering van het lokale gezondheidsbeleid. Het geactualiseerde beleid wordt gebaseerd op de resultaten van GGD-onderzoeken². In de ontwikkeling en uitvoering van beleid zoeken wij de samenwerking met andere partijen (bijv. met zorgverzekeringen voor cofinanciering).

B3 (Effect)indicator

Deze worden na de vaststelling van de sociale agenda en het Integrale uitvoeringsprogramma 2013 uitgebreid.

Omschrijving (effect)indicator	Norm	Realisatie-waarde 2010	Realisatiewaarde 2012	Streef-waarde 2013	Streef-waarde 2014	Streef-waarde 2015	Streef-waarde 2016
Klanttevredenheid individuele voorzieningen (Bron: Wijkatlas)	7	7.0	7.1	-	7.0	-	7
Score sociale cohesie (Bron: Wijkatlas)	6.4	6.2	6.2	-	6.4	-	6.5

* In 2011, 2013 en 2015 zijn er geen gegevens beschikbaar.

Toelichting Score Sociale Cohesie:

De score sociale cohesie is een schaalscore voor de manier waarop mensen in de buurt met elkaar omgaan. Deze is gebaseerd op vier stellingen: (1) de mensen in deze buurt kennen elkaar nauwelijks (2) de mensen in deze buurt gaan prettig met elkaar om (3) ik woon in een gezellige buurt met veel saamhorigheid (4) ik voel me thuis bij de mensen in deze buurt. Een hoge score is gunstig.

² De GGD Zuid-Holland West voert in een 4 jarige cyclus onderzoeken uit onder telkens één leeftijdsgroep van de Zuid-Holland West-gemeenten. Met dit onderzoek verwerven wij inzicht in de gezondheid, het zorggebruik en de zorgbehoefte van onze bevolking.

1.2 JEUGD

De Sociale Structuurvisie 'Ruimte voor Mensen 2024' betreft niet alleen de beleidslijnen 'zorg', 'ouderen', 'vrijwilligers' en 'sociale structuur', maar ook de beleidslijnen 'Jeugd' en 'Onderwijs'.

B1 Ontwikkeling in wetgeving en trends

Transitie jeugdzorg

Het kabinet brengt per 1 januari 2015 alle vormen van jeugdzorg onder verantwoordelijkheid van gemeenten. Gemeenten worden verantwoordelijk voor de huidige provinciale (geïndiceerde) jeugdzorg inclusief de jeugdbescherming en de jeugdreclassering, de jeugdzorgPlus (gesloten jeugdzorg), geestelijke gezondheidzorg voor jeugdigen (jeugd-GGZ) en zorg voor jeugd met een verstandelijke beperking (jeugd-VB). De conceptwet is op 1 juli 2013 naar de tweede kamer gestuurd en zal na het zomerreces worden behandeld.

Wet passend onderwijs

Kinderen met een handicap of gedragsproblemen hebben recht op een passende onderwijsplek. Dat kan in het speciaal onderwijs, of met extra begeleiding op een gewone school. Vanaf 1 augustus 2014 komt er een nieuw stelsel voor passend onderwijs. Dit verplicht scholen een passende onderwijsplek te bieden aan leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben. Onderwijsinstellingen werken regionaal samen om ieder kind een plek op school te kunnen bieden. De gemeente is verantwoordelijk voor een goede aansluiting tussen het onderwijs en de jeugdzorg.

Jeugdgezondheidszorg 0-19

De integrale jeugdgezondheidszorg voor 0-19 jarigen is ondergebracht bij de stichting JGZ Zuid-Holland West. Met ingang van het schooljaar 2013/2014 wordt aan het takenpakket een tweede contactmoment voor pubers toegevoegd. Bij dit tweede contactmoment zal naast aandacht voor een gezonde leefstijl ook gekeken worden naar het sociaal emotionele welbevinden van de jongere en het risico op voortijdig schoolverlaten.

B2 Wat gaan we daarvoor doen?

De speerpunten c.q. prioriteiten van beleid in 2014 voor Jeugd zijn:

1. De transitie Jeugdzorg voorbereiden   2. Voortijdig schoolverlaten voorkomen

Toelichting per speerpunt:

- Ad 1. De transitie Jeugdzorg zal m.i.v. 1 januari 2015 zijn beslag krijgen en wordt in samenhang met de transitie AWBZ en de transitie Participatiewet voorbereid. Gekozen is voor een programmatische aanpak. 'Dienstverlening in het sociaal domein' is een belangrijk dwarsverband en daarom het vierde project binnen het Programma 'Op weg naar een nieuw Sociaal Domein'.
- Ad 2. Jongeren zonder startkwalificatie³ die niet naar school gaan en geen werk hebben, gaan vaak een sombere toekomst tegemoet. De kans is groot dat zo'n jongere structureel werkloos raakt. We moeten dus voorkomen dat jongeren het onderwijs voortijdig, dat wil zeggen zonder startkwalificatie verlaten. Scholen hebben hierin een belangrijke verantwoordelijkheid, maar dat geldt ook voor de gemeente. Deze vullen wij als volgt in:
- de gemeente zorgt voor een dekkend aanbod van voor- en voegschoolse educatie.(doel: 100% van de peuters en kleuters met een taalachterstand bereiken);
  - De gemeente stimuleert een brede schoolontwikkeling op scholen waar verhoudingsgewijs veel risicoleerlingen op zitten en op de drie VMBO scholen;
  - de gemeente maakt afspraken met de schoolbesturen over het beleid om voortijdig schoolverlaten te voorkomen en de verplichting om verzuim van leerlingen altijd (100%) te melden bij de leerplichtambtenaar;
  - de gemeente geeft effectief invulling aan haar handhavingstaak in het kader van de leerplichtwet;
  - de gemeente versterkt de aansluiting onderwijs-jeugdzorg. Schoolgaande kinderen die hulp nodig hebben moeten snel passende ondersteuning of zorg krijgen. Dit is een belangrijke opgave met oog op de Wet passend onderwijs die op 1 augustus 2014 van kracht wordt.

B3 (Effect)indicator

Omschrijving (effect)indicator	Norm	Realisatie-waarde 2011	Realisatie-waarde 2012	Streef-waarde 2013	Streef-waarde 2014	Streef-waarde 2015	Streef-waarde 2016
Aantal Voortijdig schoolverlaters als % van de leerlingen/deelnemers Voortgezet Onderwijs en Middelbaar Beroepsonderwijs ⁴	2,6%	3%	n.n.b.*	2,8%	2,7%	2,6%	2,6%
Percentage doelgroepkinderen dat deelneemt aan voerschoolse educatie (2- en 3-jarigen)	100%	80%	85%	90%	100%	100%	100%
Percentage doelgroepkinderen dat deelneemt aan voegschoolse educatie (4- en 5-jarigen)	100%	75%	85%	90%	95%	100%	100%

* Het betreft de periode van het schooljaar 2012/2013. Deze gegevens zijn nog niet bekend.

³ Een startkwalificatie is minimaal een mbo-diploma (niveau 2) of een havo/vwo-diploma.

⁴ Bron: DUO (overgenomen uit: aanval op schooluitval 2009-2010, RMC regio 28, Haaglanden, Min. OCW)

1.3 ONDERWIJS

De Sociale Structuurvisie 'Ruimte voor Mensen 2024' betreft niet alleen de beleidslijnen 'zorg', 'ouderen', 'vrijwilligers' en 'sociale structuur', maar ook de beleidslijnen 'Jeugd' en 'Onderwijs'.

B1 Ontwikkeling in wetgeving en trends

Normbedragen onderwijshuisvesting

Ten aanzien van de normbedragen binnen de onderwijshuisvesting merken wij op dat de VNG onderzoekt of het mogelijk is de normen voor de bouw van scholen af te schaffen en te vervangen voor een kwaliteitsstandaard met verschillende niveaus. Gemeentebesturen kunnen dan kiezen uit de verschillende niveaus met een bijbehorend prijskaartje.

In het kader van de toezichthoudende rol van de gemeente op het openbaar onderwijs (kwaliteit en financiën) zullen wij de ontwikkelingen op de diverse openbare basisscholen blijven volgen.

Leerling-prognose

Uit de meest actuele leerling-prognose blijkt dat een afname van het leerlingenaantal in het basisonderwijs, in tegenstelling tot het landelijke beeld waarbij naar verwachting sprake is van een daling van het aantal leerlingen in het basisonderwijs met 7% in de periode 2010 - 2015, zich in onze gemeente niet voordoet. Overeenkomstig het beeld in andere Haaglandengemeenten, is sprake van een beperkte toename tot 2015 en daarna een stabilisatie.

Kwaliteitsverbeteringen kinderopvang

Naar aanleiding van de zedenzaak in Amsterdam begin 2011 heeft de commissie Gunning advies uitgebracht. Het kabinet onderzoekt verschillende maatregelen om de veiligheid van kinderen verder te waarborgen. Hierbij ligt primair de verantwoordelijkheid bij de sector kinderopvang zelf. Het kabinet streeft ernaar dat er een brede kwaliteitsagenda voor de sector komt.

Het kabinet heeft met de VNG, GGD Nederland en de Inspectie voor het Onderwijs afgesproken dat het toezicht vanaf 2012 nog meer risico gestuurd zal worden. Sinds oktober 2011 maakt de Onderwijsinspectie openbaar welke gemeenten goed en minder goed handhaven. Leidschendam-Voorburg heeft de A-status: Gemeente voldoet aan alle wettelijke verplichtingen.

B2 Wat gaan we daarvoor doen?

De speerpunten c.q. prioriteiten van beleid in 2013 voor onderwijs zijn:

1. Uitvoering geven aan het Integraal huisvestingsplan 2011-2014. Onderwijs en de afspraken uit de zogenaamde "Scholenschuif" operatie in het voortgezet onderwijs
2. Aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt stimuleren.

Toelichting per speerpunt:

- Ad 1. Concreet betekent dat in 2014: oplevering prof. Casimir (BO) en gymgebouw Pius X (BO), start bouw Groen van Prinstererschool (BO), verder vormgeven ontwikkelingen voorzieningen Delflandlaan (Dijsselbloem (BO)). Vormgeven voorgenomen nieuwbouw Veurs Voorburg (VO)
- Ad 2. Met het lokale platform Economie Onderwijs en Arbeidsmarkt worden diverse acties ondernomen om de aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt te versterken. Daarnaast maakt de gemeente hier afspraken met de schoolbesturen over. Regionaal is de aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt een speerpunt in de aanpak van Jeugdwerkloosheid (zie programma 2 Werk en Inkomen).

B3 (Effect)indicator

Omschrijving (effect)indicator	Norm	Realisatie-waarde 2012	Streef-waarde 2013	Streef-waarde 2014	Streef-waarde 2015	Streef-waarde 2016	Streef-waarde 2017
Realisatie nieuwbouw en verbouw/uitbreiding van schoolgebouwen	N.v.t.	1*	2*	2*	2*	3*	1*
Percentage kindercentra waar handhaving nodig is	0%	36%**	25 %	5%	2,5%	0%	0
Percentage doelgroepkinderen dat deelneemt aan voorschoolse educatie (2- en 3-jarigen)	100%	80%	85%	90%	100%	100%	100%
Percentage doelgroepkinderen dat deelneemt aan vroegschoolse educatie (4- en 5-jarigen)	100%	75%	85%	90%	95%	100%	100%

- * 2012: Gymnasium Novum
2013: Veurs Stip (VMBO) en Schakenboschcollege (Voortgezet Speciaal Onderwijs (VSO))
2014: Prof. Casimirschool (BO) en Gymgebouw Pius X (BO)
2015: Groen van Prinsterer (BO) en Trampoline (BO)
2016: Veurs Voorburg (VO), Dijsselbloem (BO) en Wegwijzer (BO);
2017: Vijverhof (BO)

- ** In 2012 zijn 46 kindercentra geïnspecteerd (kinderdagverblijven en buitenschoolse opvang), 17 centra hadden nog niet alle zaken op orde. Op alle tekortkomingen is gehandhaafd en alle problemen zijn opgelost.

C. WAT GAAT HET KOSTEN?

Tabel 1 Exploitatie en verrekeningen met reserves programma Inwoners

bedragen x € 1.000	Rekening 2012	Begroting 2013	Begroting 2014	Begroting 2015	Begroting 2016	Begroting 2017
Lasten	32.833	32.238	31.353	28.766	29.016	28.989
Baten	5.208	5.118	4.218	4.142	4.097	4.097
Saldo van het programma	27.625	27.121	27.135	24.623	24.919	24.892
Stortingen in reserves	523	0	0	0	0	0
Onttrekkingen aan reserves	448	1.070	444	110	0	0
Saldo na resultaatbestemming	27.700	26.051	26.691	24.513	24.919	24.892

Tabel 2 Investeringsuitgaven en –inkomsten

bedragen x € 1.000	2014	2015	2016	2017
Programma Inwoners:				
Investeringsuitgaven	7.398	13.295	6.032	715
Investeringsinkomsten	-	-	-	-
Saldo	7.398	13.295	6.032	715

Verschillenanalyse rekening 2012 – begroting 2014

Lasten

Met ingang van 2014 zijn geen uitgaven meer geraamd voor het vreemdelingenbeleid omdat inburgeringstrajecten die zijn gestart na 1 januari 2013 niet langer door de gemeentelijke overheid worden vergoed. Daarnaast zijn als gevolg van de bezuinigingen subsidies gestopt.

In 2012 waren de uitgaven voor combinatiefuncties lager en voerden wij nog niet de leerplicht voor de gemeente Wassenaar uit. De bijdrage aan de GGD was in 2012 incidenteel hoger door de vorming van voorzieningen voor de frictiekosten als gevolg van de ontvlechting JGZ. In het kader van de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO) waren de kosten van personenalarmering en investeringsbijdragen hoger. Met ingang van 2014 zijn de middelen om de efficiencykortingen op de taakdecentralisatie AWBZ de eerste jaren op te vangen overgeheveld van het programma Bestuur en bedrijfsvoering naar het programma Inwoners.

Baten

Met ingang van 2014 ontvangt de gemeente geen rijksbijdrage meer voor de bekostiging van inburgeringstrajecten. In 2012 was er nog een bijdrage uit de reserve 40+ wijken voor de Dillenburgh. Vanaf 2014 ontvangen wij een bijdrage voor de uitvoering van de leerplicht voor de gemeente Wassenaar.

Stortingen in reserves

In 2012 is de onderuitputting op het onderwijshuisvestingsprogramma gestort in de egalisatiereserve schoolgebouwen.

Onttrekkingen aan reserves

In 2014 wordt een bedrag aan de egalisatiereserve schoolgebouwen onttrokken voor de dekking van de kosten van het onderwijshuisvestingsprogramma.

Lasten

Met ingang van 2014 zijn er geen uitgaven meer voor inburgering. Door de bezuinigingen zijn subsidies gestopt en is de bijdrage aan de GGD verlaagd. Kosten voor maatschappelijke opvang zijn toegenomen. Met ingang van 2014 zijn de middelen om de efficiencykortingen op de taakdecentralisatie AWBZ de eerste jaren op te vangen overgeheveld van het programma Bestuur en bedrijfsvoering naar het programma Inwoners.

De budgetten voor hulp bij het huishouden zijn verlaagd als gevolg van de kortingen op de WMO. Ook het budget voor woonvoorzieningen voor gehandicapten is verlaagd. Het onderhoudsbudget voor schoolgebouwen voor primair onderwijs is verhoogd op basis van het meerjarig onderhoudsprogramma gemeentelijke gebouwen. De uitgaven voor de zogenaamde Melkert middelen (RMC gelden) in het kader van de leerplicht zijn verhoogd, hiertegenover staat een hogere rijksbijdrage. Hierbij komt ook nog dat wij vanaf 2014 de leerplicht voor de gemeente Wassenaar uitvoeren waarvoor budget is opgenomen.

Baten

Met ingang van 2014 zijn er geen inkomsten meer voor het vreemdelingenbeleid. De inkomsten van verhuur zijn in 2014 lager door huurderfing vanwege verkoop en leegstand van gemeentelijke accommodaties voor voorzieningen in het kader van sociale wijkontwikkeling. De inkomsten van het Centraal Administratie Kantoor vanwege de eigen bijdrage in voorzieningen van de WMO zijn vanaf 2014 lager omdat de verstrekking van deze voorzieningen afneemt. De rijksbijdrage Melkertmiddelen is verhoogd en wij voeren vanaf 2014 de leerplicht uit voor de gemeente Wassenaar waarvoor een vergoeding wordt ontvangen.

Stortingen in reserves

Niet van toepassing.

Onttrekkingen aan reserves

Vanaf 2014 worden geen bedragen meer onttrokken aan de reserve 40+ wijken voor sociale wijkontwikkeling en de reserve uitvoering motie WMO. In 2014 wordt een bedrag onttrokken aan de reserve opvullen categoriaal jeugdbeleid ten behoeve van het Centrum Jeugd en gezin. Voor professioneel jongerenwerk wordt in 2014 nog een bedrag onttrokken aan de reserve 40+ wijken. Op basis van het onderwijshuisvestingsprogramma wordt in 2014 een lager bedrag onttrokken aan de egalisatiereserve schoolgebouwen.

Programma 2: Werk en inkomen

Relatie met kerndoelstelling	Bewoners centraal
Raadscommissie(s)	Algemene zaken, Maatschappelijke activiteiten
Portefeuillehouder(s)	Wethouders Rensen

Programma: Werk en inkomen

2.1 Sociale zaken en werkgelegenheid

A1 Visie op het programma

Wij werken aan een stad waar het voor al onze inwoners prettig leven is. Daarom streven wij naar een evenwichtige samenhang tussen culturen, generaties en inkomensgroepen. Leidschendam-Voorburg is een aantrekkelijke woon- en werkstad waarvan de inwoners zoveel mogelijk economisch zelfstandig zijn

A2 Wat willen we bereiken?

A1 Visie op het programma

Wij werken aan een stad waar het voor al onze inwoners prettig leven is. Daarom streven wij naar een evenwichtige samenhang tussen culturen, generaties en inkomensgroepen. Leidschendam-Voorburg is een aantrekkelijke woon- en werkstad waarvan de inwoners zoveel mogelijk economisch zelfstandig zijn.

A2 Wat willen we bereiken?

Hoofddoelstelling(en):

1. Werk voor alle mensen met arbeidspotentieel, zoveel mogelijk bij reguliere werkgevers.

Subdoelstelling(en):

- A. De gemeente stimuleert inwoners waar nodig om zelfstandig in het eigen inkomen te voorzien. Het betreft toeleiding naar werk en het vergroten van kansen op de arbeidsmarkt.
- B. De gemeente ondersteunt inwoners die niet in hun eigen inkomen kunnen voorzien.
- C. Er is extra aandacht voor de inzetbaarheid van mensen met een arbeidsbeperking.

2.1 SOCIALE ZAKEN EN WERKGELEGENHEID

De Sociale Structuurvisie 'Ruimte voor Mensen 2024' betreft niet alleen de beleidslijnen 'zorg', 'ouderen', 'vrijwilligers', 'sociale structuur', 'Jeugd' en 'Onderwijs', maar ook 'werk en Inkomen'. In samenhang daarmee is voor de re-integratie de door de Raad vastgestelde Contourennota het beleidskader voor 2013-2014.

B1 Ontwikkeling in wetgeving en trends

WSW, WWB en deel Wajong → Participatiewet per 1 januari 2015:

Met de Participatiewet komt er één regeling voor de begeleiding naar werk van iedereen met arbeidspotentieel. De gemeente voert deze regeling uit. Met de Participatiewet wil het kabinet bereiken dat zoveel mogelijk mensen participeren in de samenleving.

- De sociale werkvoorziening verdwijnt op termijn. Er is geen nieuwe instroom in de WSW met ingang van 1 januari 2015;
- De Wajong is per 1 januari 2015 alleen nog toegankelijk voor volledig en duurzaam arbeidsongeschikten. Dat betekent dat inwoners met een gedeeltelijke arbeidshandicap onder de Participatiewet komen te vallen;
- Mensen met een lagere loonwaarde dan het minimumloon kunnen bij een werkgever worden geplaatst met loonkostensubsidie;
- Werkgevers en overheid stellen zich garant voor een toenemend aantal extra banen.
- De financiële kaders uit het Regeerakkoord zijn leidend, dat houdt in dat er een forse bezuiniging plaatsvindt;
- Gemeenten krijgen de verantwoordelijkheid voor arbeidstoeleiding en activering van alle mensen met arbeidspotentie, waarmee het 'klantenbestand' van de gemeente groter en gedifferentieerder wordt;
- Regionale samenwerking op de arbeidsmarkt wordt intensiever, met een grote rol voor het Werkbedrijf waar (centrum)gemeenten de regiefunctie vervullen.

Het is de verwachting dat de conceptwet in het derde kwartaal van 2013 naar de Tweede Kamer wordt gestuurd en de wet met ingang van 2015 in werking treedt.

Aanscherping maatregelen WWB → 1 juli 2014.

In 2014 wordt de WWB verder aangescherpt. Het betreft onder andere de invoering van een wachttijd van vier weken voor aanvraag van een bijstandsuitkering en de invoering van een kostendelersnorm voor het bepalen van de hoogte van een uitkering. Ook worden gemeenten vanaf dan verplicht om mensen met een uitkering een tegenprestatie te laten verrichten.

Oplopende jeugdwerkloosheid:

Jongeren worden harder getroffen door de economische crisis. Ze hebben weinig of geen werkervaring, werken vaak op tijdelijke contracten en raken daardoor sneller werkloos. Dit knelt extra voor jongeren zonder startkwalificatie. Meer dan de helft van de werkloze jongeren in deze arbeidsmarktregio heeft geen startkwalificatie. Daarnaast is sprake van verdringing op de arbeidsmarkt (mbo-banen worden steeds vaker ingevuld door hoger opgeleide jongeren). Hoogopgeleide jongeren worden echter ook steeds vaker werkloos. In april 2013 was de jeugdwerkloosheid in onze arbeidsmarktregio opgelopen tot 1.832 werkende werkzoekende jongeren wat een toename van 75% betekent t.o.v. vorig jaar en circa 20% meer dan het landelijk gemiddelde. Circa 100 jongeren worden tijdelijk ondersteund met een WWB uitkering.

Schuldhelpverlening

De Wet gemeentelijke schuldhelpverlening schrijft voor dat de gemeente beleid formuleert om te voorkomen dat burgers schulden aangaan die zij niet meer kunnen aflossen. Met de vaststelling van het beleidsplan schuldhelpverlening 2013-2016 is aan deze verplichting voldaan. Naast het budgetbeheer en casemanagement wordt er ingezet op preventie en nazorg om te voorkomen dat mensen in de financiële problemen komen. Voor de doelgroepen jongen, ouderen, zelfstandig ondernemers en eigenwoningbezitters worden er preventieve activiteiten ontwikkeld.

B2 Wat gaan we daarvoor doen?

De speerpunten c.q. prioriteiten van beleid in 2013 voor Sociale zaken en werkgelegenheid zijn:

1. Terugdringen jeugdwerkloosheid
2. Voorbereiden op de transitie Participatiewet
3. Herstructurering DSW
4. (Regionaal) gestroomlijnde benadering van werkgevers
5. Armoedebestrijding
6. Handhaving

Toelichting per speerpunt:

Ad 1. Om de oplopende jeugdwerkloosheid te bestrijden is er vanuit het RPA Haaglanden een plan van aanpak opgesteld. Om dit plan uit te voeren heeft het Rijk via een decentralisatieuitkering middelen beschikbaar gesteld. Er is ruim € 156.000 beschikbaar voor Leidschendam-Voorburg, Wassenaar en Voorschoten. Het plan is opgebouwd rond vier thema's:

- Een brede en sluitende aanpak: om zoveel mogelijk jongeren te laten meedoen, zijn alle jongeren zonder werk in het vizier.
- Werk: er zijn voldoende 'plekken' voor jongeren (banen, leerwerkplekken, stageplekken en werkervaringsplekken)
- Aansluiting arbeidsmarkt-onderwijs: jongeren zijn zo goed en zo hoog mogelijk gekwalificeerd. Een opleiding op het juiste niveau en met arbeidsmarktperspectief biedt de meeste kans op werk.
- Kwetsbare jongeren: er is specifieke aandacht voor kwetsbare jongeren.

Dit regionale plan zal in de tweede helft van 2013 voor de lokale situatie concreter worden ingevuld en in 2014 worden uitgevoerd. Daarnaast bundelen we kennis en kracht in het Jongerenloopbaancentrum en werken we op dit thema samen in het Lokale Platform Economie, Onderwijs en Arbeidsmarkt.

Ad 2. De invoering van de Participatiewet zal m.i.v. 1 januari 2015 zijn beslag krijgen en wordt in samenhang met de transitie AWBZ en de transitie Jeugdzorg voorbereid. Eind 2013 wordt een projectplan vastgesteld dat in 2014 wordt uitgevoerd. Gezocht wordt naar een effectieve uitvoering in RPA verband (Regionaal Platform Arbeidsmarktbeleid Haaglanden). Kernpunten worden de overdracht van de Wajong en de vormgeving van het Werkbedrijf zoals opgenomen in het Sociaal Akkoord. Tevens zal het projectplan in relatie worden uitgevoerd met de aanpassingen van de WWB zoals de vormgeving van de tegenprestatie.

Ad 3. De definitieve besluitvorming over de herstructurering van de Dienst Sociale Werkplaatsen (DSW) zal in 2013 worden afgerond. In 2014 zal de implementatie ter hand worden genomen die zal voorzien in een splitsing tussen beschut werken en re-integratie.

Ad 4. Een goede samenwerking met lokale en regionale werkgevers is een randvoorwaarde om werkzoekenden succesvol naar werk toe te leiden en tegelijkertijd werkgevers van arbeidskrachten te voorzien. De benadering van werkgevers wordt regionaal vanuit het RPA gecoördineerd en concentreren we op de arbeidsmarktregio Zuid-Holland Centraal. Daartoe richten we samen met Zoetermeer het Werkgeversservicepunt in, mobiliseren we ambassadeurs onder de werkgevers en blijven wij ons inspannen om nog meer mensen bij een reguliere werkgever een werkplek te bieden. Vanuit het Platform Economie, Onderwijs en Arbeidsmarkt wordt tevens ingezet op maatschappelijk ondernemerschap.

Ad 5. In het kader van de armoedebestrijding wordt ingezet op:

- Een actualisatie van het minimabeleid (o.a. groter bereik Ooievaarspas, aandacht voor kinderen in armoede);
- Uitvoering van de armoedemonitor;
- Bijzondere bijstand in relatie tot Maatwerkvoorziening WMO;
- Voorkomen van schulden en inzet van lichte vormen van schuldhulpverlening.

6. Op 1 januari 2013 is de Wet aanscherping sanctiebeleid sociale zekerheidswetgeving en het wetsvoorstel Huisbezoeken in werking getreden. Implementatie in Leidschendam-Voorburg wordt in 2013 afgerond en dit beleid wordt verder uitgerold in 2014. Belangrijke wijzigingen hierin is dat klanten voortaan te maken krijgen met een boete bij het schenden van de inlichtingenplicht en de inzet van het instrument huisbezoek.

Voorts wordt er een zogenaamde 'kostendelersnorm' geïntroduceerd in de WWB, de tegenprestatie wordt een verplichting in plaats van een bevoegdheid en er komt een algehele arbeids- en re-integratieplicht. De handhaving wordt strikter en maatregelen worden geüniformeerd.

B3 (Effect)indicator

Omschrijving (effect)indicator	Norm	Realisatie- waarde 2011	Streef- waarde 2012	Streef- waarde 2013	Streef- waarde 2014	Streef- waarde 2015	Streef- waarde 2016
1. Bijstand							
Aantal uitkeringsgerechtigden		1.476	1.401	1.476	1.476	1.476	1.476
Bedrag bijzondere bijstand per huishouden (1)			334,72	334,72	334,72	334,72	334,72
Percentage aanmeldingen dat niet tot uitkering heeft geleid (2)			40%	40%	40%	40%	40%
Het percentage terugvordering o.g.v. fraude.			11%	12%	12%	12%	12%
Het percentage van het aantal stopgezette uitkeringen o.g.v. fraude			6%	8%	8%	8%	8%
2. Uitstroom werkzoekenden							
Percentage werkloze van de beroepsbevolking	<6,4%	6,6%	<6,4%	<6,4%	<6,4%	<6,4%	<6,4%
Percentage bijstandsgerechtigden in een traject	70%	81,3%	75%	75%	75%	75%	75%
Percentage uitstroom naar regulier werk	25%	26,7%	25%	25%	25%	25%	25%
Percentage ontheffingen	42,5%	46,8%	45%	45%	42,5%	42,5%	42,5%
3. Jongeren tot 27 jaar in de WWB							
Gemiddeld aantal jongeren in de WWB				93	93	60	60
Percentage t.o.v. gehele bestand				8%	6%	6%	6%
Instroom in aantal				94	90	60	60
Uitstroom in aantal				40	45	45	45
Percentage van de uitstroom naar werk				15%	15%	15%	15%
Percentage van de uitstroom naar onderwijs				25%	25%	25%	25%
Percentage met leer- en/of werktraject				85%	85%	85%	85%
4. Sociale werkvoorziening:							
Percentage geplaatste WSW formatieplaatsen in detachering of begeleid werken	32%	n.n.b	32%	32%	32%	32%	32%
Aantal personen met indicatie op wachlijst	Ntb	19	15	15	15	15	15
Aantal toekenningen persoonsgebonden budget aan WSW-formatieplaatsen	5	2	2	2	2	2	2
Percentage aanvragen persoonsgebonden budget afgehandeld binnen wettelijke termijn	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

C. WAT GAAT HET KOSTEN?

Tabel 1 Exploitatie en verrekeningen met reserves programma Werk en Inkomen

bedragen x € 1.000	Rekening 2012	Begroting 2013	Begroting 2014	Begroting 2015	Begroting 2016	Begroting 2017
Lasten	44.079	40.041	43.464	42.772	42.790	42.398
Baten	36.777	34.323	36.611	36.611	36.611	36.709
Saldo van het programma	7.303	5.718	6.853	6.160	6.179	5.689
Stortingen in reserves	2.361	415	0	0	0	0
Onttrekkingen aan reserves	123	6	0	0	0	0
Saldo na resultaatbestemming	9.541	6.127	6.853	6.160	6.179	5.689

Tabel 2 Investeringsuitgaven en –inkomsten

bedragen x € 1.000	2014	2015	2016	2017
Programma Werk en inkomen:				
Investeringsuitgaven	-	-	-	-
Investeringsinkomsten	-	-	-	-
Saldo	-	-	-	-

Verschillenanalyse rekening 2012 – begroting 2014

Lasten

De uitgaven voor algemene bijstand worden als gevolg van de recessie voor 2014 hoger ingeschat dan in 2012. Het aantal bijstandsgerechtigden neemt toe. Vanaf 2013 wordt een vergoeding van kosten van kinderopvang niet langer door de gemeente verstrekt maar wordt dit door de belastingdienst vergoed. In 2012 was er een tekort op de uitstroombestemming. In 2014 zijn de geraamde uitgaven voor uitstroombestemming, in overeenstemming met de contourennota, afgestemd op de lagere rijksbijdrage. Met ingang van 2014 zijn de middelen om de efficiencykortingen op de taakdecentralisatie participatiewet de eerste jaren op te vangen overgeheveld van het programma Bestuur en bedrijfsvoering naar het programma Werk en Inkomen. De bijdrage aan de DSW is in 2014 lager geraamd dan in 2012. In de begroting 2014 heeft de DSW rekening gehouden met de rijksbezuinigingen op de sociale werkvoorziening.

Baten

Vanwege de landelijke verwachtingen van een groei van uitkeringen voor algemene bijstand in 2014 neemt de rijksbijdrage hiervoor toe. De rijksbijdrage voor uitstroombestemming is verlaagd. De vergoeding van de uitvoeringskosten voor de gemeenten Wassenaar en Voorschoten is door de groei van de cliëntenaantallen van deze gemeenten verhoogd. Door rijksbezuinigingen valt de doeluitkering voor de WSW in 2014 lager uit dan in 2012.

Stortingen in reserves

In 2012 is het positieve resultaat op de algemene bijstand gestort in de reserve WWB inkomensdeel. De reserve is bij de jaarrekening 2012 opgeheven zodat vanaf 2013 geen verrekeningen met deze reserve meer plaatsvinden.

Onttrekkingen aan reserves

In 2012 is een bedrag onttrokken aan de reserve frictiekosten voor kosten als gevolg van de samenvoeging van de afdelingen Sociale Zaken van onze gemeente met de gemeenten Wassenaar en Voorschoten.

Verschillenanalyse begroting 2013 – begroting 2014

Lasten

Het budget voor algemene bijstand is in 2014 hoger dan in 2013. Het aantal bijstandsgerechtigden neemt naar verwachting verder toe. Met ingang van 2014 zijn de middelen om de efficiencykortingen op de taakdecentralisatie participatiewet de eerste jaren op te vangen overgeheveld van het programma Bestuur en bedrijfsvoering naar het programma Werk en Inkomen. In 2013 is een eenmalig bedrag geraamd voor de herstructurering van de Wet Sociale Werkvoorziening (WSW).

Baten

Vanwege de verwachting dat de uitkeringen voor algemene bijstand in 2014 landelijk verder zullen stijgen, neemt de rijksbijdrage hiervoor toe. Door rijksbezuinigingen neemt de doeluitkering voor de uitvoering van de WSW in 2014 verder af.

Stortingen in reserves

In 2013 is nog rekening gehouden met een storting in de reserve WWB inkomensdeel. Bij de jaarrekening 2012 is besloten de reserve op te heffen. Met ingang van 2013 zullen er dus geen verrekeningen met deze reserve meer plaatsvinden.

Onttrekkingen aan reserves

Niet van toepassing.

Programma 3: Leefbaarheid en wonen

Relatie met kerndoelstelling	Bewoners centraal en Diversiteit in stedelijke en landelijke ontwikkeling
Raadscommissie(s)	Algemene Zaken, Maatschappelijke activiteiten, Openbaar gebied
Portefeuillehouder(s)	Wethouders Houtzager, Mijdam, Van Ostaijen, Bruines en Rensen

Programma: Leefbaarheid en wonen

3.1 Groen

3.2 Milieu

3.3 Wonen

3.4 Cultuurhistorie, kunst en cultuur

3.5 Sport

A1 Visie op het programma

Wij werken - samen met onze inwoners - aan een aantrekkelijke, groene en duurzame stad waar het prettig wonen en werken is. De stad is schoon, het onderhoud en beheer van de openbare ruimte is goed op orde. Er zijn voldoende woningen die aansluiten op de woningbehoefte. Er is van alles te doen: er zijn culturele, recreatieve en sportvoorzieningen. Om dit te bereiken spreken wij onze inwoners aan op hun eigen verantwoordelijkheid en zoeken aansluiting bij initiatieven in de regio.

A2 Wat willen we bereiken?

Hoofddoelstelling(en):

1. Een ruimtelijke ontwikkeling die het karakter van de gemeente versterkt (aantrekkelijk, groen en duurzaam).
2. Stad en buitengebied zijn schoon, duurzaam en van kwaliteit.
3. In Leidschendam-Voorburg zijn voldoende woningen, die aansluiten op de huidige bevolkingssamenstelling en de toekomstige woningvraag.
4. Leidschendam-Voorburg heeft een gevarieerd aanbod van culturele en sportieve voorzieningen.

Subdoelstelling(en):

- A. Op basis van beleid ontwikkelen wij samenhangende ruimtelijke strategieën en daarbij horende uitvoeringsprogramma's, waarbij wonen, groen, voorzieningen en werken elkaar versterken.
- B. Het doen uitvoeren en versnellen van projecten die het karakter van de gemeente versterken, volgens ruimtelijke strategieën.
- C. Leidschendam-Voorburg streeft naar een duurzame woonomgeving. Inrichting, beheer en onderhoud van de openbare ruimte zijn afgestemd op het karakter van de wijk.
- D. Openbare gebouwen en de openbare ruimte zijn voor iedereen toegankelijk.
- E. Het beheer en onderhoud van de openbare ruimte gebeurt genormeerd, planmatig en efficiënt.
- F. Wij streven naar en verbeteren waar mogelijk de kwaliteit van de woningvoorraad.
- G. Wij streven naar en verbeteren waar mogelijk de kwaliteit van de woonomgeving.
- H. Wij behouden en versterken waar mogelijk de variatie in woontypen en –milieus, waardoor de doorstroming wordt bevorderd.
- I. Wij spannen ons in om voldoende woningen in de sociale sector te laten realiseren.
- J. Leidschendam-Voorburg houdt het cultureel erfgoed in stand en maakt het toegankelijk.
- K. Het voorzieningenniveau houden we op een aanvaardbaar niveau en is afgestemd op het voorzieningenniveau in de regio.
- L. Wij bevorderen waar mogelijk sportbeoefening en cultuurparticipatie.

3.1 GROEN

B1 Ontwikkeling in wetgeving en trends

Decentralisatie van beleid naar provincies

Er is sprake van decentralisatie van beleid naar provincies, regio's en gemeenten. Een effect hiervan is dat er minder geld beschikbaar komt vanuit het Rijk voor de ontwikkeling van (ecologisch) groen. Nu wordt er o.a. subsidie verworven bij het stadsgewest Haaglanden maar dit orgaan wordt per 1 januari 2015 opgeheven. In plaats hiervan komen mogelijk nieuwe programma's en financieringsmogelijkheden via een groenautoriteit in het kader van de vorming van de metropool Rotterdam-Den Haag. Ander effect is dat de provincie ZH ook eigendommen wil overdragen aan de gemeente. Dit zijn naast provinciale wegen ook recreatieve groengebieden zoals de Leidschendammerhout. Voor de nieuwe gebieden zoals de Nieuwe Driemanspolder is dit al doorgevoerd. Deze ontwikkelingen betrekken we ook in 2014 en verder in de uitvoering van het groenbeleid in de gemeente.

B2 Wat gaan we daarvoor doen?

De speerpunten c.q. prioriteiten van beleid in 2014 voor Groen zijn:

1. Een duurzame impuls geven aan het groene karakter van de gemeente, onder andere door het verder realiseren van het Uitvoeringsprogramma Groenstructuurplan
2. Realisatie van regionale groenprojecten in het buitengebied.
3. Realisatie van groenbeheerplannen voor verschillende wijken.

Toelichting per speerpunt:

Ad 1. Behoud, ontwikkeling en versterking van het groene karakter van de gemeente zal worden doorgezet conform het in maart 2012 vastgestelde Uitvoeringsprogramma Groenstructuurplan 2012 in samenhang met het Bomenplan 2013. In 2014 wordt de uitvoering van projecten doorgezet, vaak in combinatie met de uitvoering van het Waterplan. Voor diverse projecten zijn subsidies verworven of in voorbereiding.

Ad 2. In 2012 is door de drie Pact gemeenten (Voorschoten, Wassenaar en Leidschendam-Voorburg) het Landschapsontwikkelingsplan Duin Horst en Weide (LOP) inclusief Uitvoeringsprogramma vastgesteld. Hieruit volgen maatregelen die in 2014 uitgevoerd zullen worden (korte termijn projecten). Een gebiedsregisseur stuurt dit aan inclusief de werving van o.a. provinciale subsidies.

Ad 3. Groenbeheerplannen geven invulling aan de duurzame instandhouding van het aanwezige groenareaal. De bijbehorende maatregelen vinden plaats in samenhang met o.a. het waterplan. Hiermee voeren we ons beheer uit op een planmatige en bedrijfsmatige wijze en kunnen we invulling geven aan de bestuurlijk besloten verlaging van het onderhoudsniveau van de groenvoorzieningen. Jaarlijks zal voor één wijk een wijkgroenbeheerplan worden opgesteld, in 2014 voor de wijk Leidschendam-Zuid & Zeeheldenbuurt. In 10 jaar hebben we dan voor de hele gemeente weer groenbeheerplannen.

B3 (Effect)indicator

Omschrijving (effect)indicator	Norm	Realisatie- waarde 2011	Streef- waarde 2012	Streef- waarde 2013	Streef- waarde 2014	Streef- waarde 2015	Streef- waarde 2016
1. Rapportcijfer klanttevredenheid	7	6,9	7	7	7	7	7

3.2 MILIEU

B1 Ontwikkeling in wetgeving en trends

Duurzaam bouwen

In 2010 is de Europese Richtlijn 2010/31/EU voor energieneutraal bouwen vastgesteld. Deze richtlijn zegt dat vanaf 31 december 2020 alle nieuwbouw tenminste 'bijna energieneutraal' ('nearly zero energy buildings') moet zijn. Overheidsgebouwen moeten dat vanaf 31 december 2018 zijn. Het Bouwbesluit volgt de Europese richtlijn.

De trend is dat de nieuwbouw van gebouwen dankzij Europese regelgeving steeds energiezuiniger gebouwd dienen te worden tot energieneutraal in 2018 (voor overheidsgebouwen) en 2020 (woningen). Deze ontwikkeling zal door ons ook gestimuleerd worden door hier waar mogelijk op vooruit te lopen. Bij grotere bouwprojecten worden de ontwikkelende partijen gestimuleerd zo duurzaam mogelijk te bouwen, voor zover die projecten er zijn. Dit betekent wel en focus op de bestaande bouw, waarbij ook het gebruik van zonne-energie gestimuleerd zal worden.

Besluit bodemenergiesystemen

De gemeente is per 1 juli 2013 door het van kracht worden van Besluit bodemenergiesystemen het bevoegd gezag voor gesloten bodemenergiesystemen en krijgt hierdoor verschillende taken en bevoegdheden. Voor het toepassen van gesloten bodemenergiesystemen is een melding of vergunning nodig. De gemeente kan in een gemeentelijke verordening interferentiegebieden aanwijzen en beleidsregels opstellen. Doel hiervan is sturing te geven aan een zo optimaal mogelijke verdeling van bodemenergiesystemen (duurzaamheidsdoelstelling en overlap van bodemenergiesystemen te voorkomen. In de loop van 2014 wordt bepaald of deze techniek een grote vlucht neemt in onze gemeente en beleidsvorming daardoor noodzakelijk is.

Visie ondergrond

Op rijksniveau wordt gewerkt aan een Structuurvisie Ondergrond (STRONG). Via Stadsgewest Haaglanden vinden er overleggen plaats over een Regionale Visie Ondergrond. De ondergrond wordt steeds intensiever gebruikt en van groter belang. In de ondergrond komen meerdere thema's bij elkaar, duurzaamheid (energie en opslag), dubbelgrondgebruik, kabels en leidingen, water(berging) en archeologie. Op termijn kan een Visie op de ondergrond een basis vormen voor ondergrondse bestemmingsplannen. Mogelijk komt er op termijn een wettelijke plicht tot het opstellen van een visie op de ondergrond. De ontwikkelingen worden gevolgd.

Elektrisch vervoer

Elektrisch vervoer is sterk in opkomst. Ook in Leidschendam-Voorburg is een toenemende behoefte aan openbare laadpunten. Het college heeft besloten deel te nemen aan de pilot van Stichting E-laad tot plaatsing van 5 openbare laadpunten waarmee begin van een laadinfrastructuur wordt gefaciliteerd. Vanwege de relatie met parkeren en openbare ruimte is beleidsvorming noodzakelijk

B2 Wat gaan we daarvoor doen?

De speerpunten c.q. prioriteiten van beleid in 2014 voor Milieu zijn:

1. Bestendigen van de gemeentelijke duurzaamheidsambitie.

Toelichting per speerpunt:

Ad 1. In 2050 wil Haaglanden een klimaatneutrale regio en Leidschendam-Voorburg een duurzame stad zijn. Verduurzaming vindt plaats via uitvoering van het klimaatplan. De focus zal liggen op het verder integreren van alle milieuaspecten in planvorming en projecten (bodem, geluid, lucht, energie, water en groen). Bij eigen gemeentelijke gebouwen worden extra investeringen op onder meer energiegebied gedaan ter verlaging van de exploitatielasten binnen de afschrijvingstermijn van de gebouwen. Dit doen wij met name in het project Centrale Huisvesting en wordt ook meegenomen in de aanbesteding van de nieuwbouw van zwembad de Fluit. Voor de bestaande bouw geldt een vervolg van de subsidieregeling duurzame energievoorzieningen. Op gebied van duurzame mobiliteit wordt momenteel beleid opgesteld, dat in de loop van 2014 geïmplementeerd kan worden (bijv. ten aanzien van oplaadpunten).

B3 (Effect)indicator

Omschrijving (effect)indicator	Norm	Realisatie-waarde 2012	Streef-waarde 2013	Streef-waarde 2014	Streef-waarde 2015	Streef-waarde 2016	Streef-waarde 2017
Percentage gescheiden afvalstromen (LAP norm + 5%)	50%	44%	46%	46%	49%	50%	50%
Percentage meldingen en klachten over de dienstverlening afvalinzameling	5%	7%	5%	5%	4,5%	4,5%	4,5%
Percentage duurzame inkoop a.d.h.v. Zelfscan Duurzaam inkopen	75%	80%	85%	85%	90%	95%	95%
Kwaliteit leveringsbetrouwbaarheid riolering uitgedrukt in het aantal meldingen bij het meldpunt openbare ruimte	25	29	25	25	25	25	20
Aantal woningen belast met verkeerslawaai boven plandrempel (65 dB) ^o	0	265	200	170	140	115	90

^o De norm van nul is te bereiken in het jaar 2020

3.3 WONEN

B1 Ontwikkeling in wetgeving en trends

Er zijn nieuwe wetsvoorstellen in procedure voor aanpassing van de Huisvestingsregels en het toezicht op woningcorporaties. Wat dat voor de gemeente concreet betekent qua inhoud en planning was op het moment van schrijven nog niet bekend.

B2 Wat gaan we daarvoor doen?

De speerpunten c.q. prioriteiten van beleid in 2014 voor Wonen zijn:

1. Het doorontwikkelen van de woonmilieus die in de Woonvisie zijn benoemd.
2. Actualisatie van de woonvisie en het woningbouwprogramma.

Toelichting per speerpunt:

- Ad 1. Vastgesteld moet worden hoe – in het licht van de bijgestelde ambities – de woonmilieus zijn verkleurd en hoe ze kunnen bijdragen aan het inrichten van ‘complete wijken’ met alle voorzieningen en verschillende woningtypes in verschillende prijsklassen. De beschrijving van woonmilieus moet leiden tot een werkbare vertaling van het kwalitatieve woningaanbod. Daarnaast kan langs deze weg beter worden gedefinieerd welke onderscheidende woonmilieus de gemeente heeft. De uitwerking van de aanpak voor 2014 is in voorbereiding.
- Ad 2. Bij de vaststelling van de Structuurvisie in 2012 is geconstateerd dat de huidige Woonvisie moet worden geactualiseerd. In 2014 vindt bijsturing van het woningbouwprogramma plaats op basis van het toetsingskader woningbouwontwikkeling om beter aan te sluiten bij de woningbehoefte en ontwikkelingen op de woningmarkt. Tevens worden hierbij de resultaten van de Grote Woontest meegenomen.

B3 (Effect)indicator

Omschrijving (effect)indicator	Norm	Realisatie-waarde 2011	Streef-waarde 2012	Streef-waarde 2013	Streef-waarde 2014	Streef-waarde 2015	Streef-waarde 2016
Instroom gezinnen	25%	n.b.	25%	30%	30%	30%	30%

Bron: woon 2009

3.4 CULTUURHISTORIE, KUNST EN CULTUUR

B1 Ontwikkeling in wetgeving en trends

Regionale samenwerking

Binnen het cultuurbeleid wordt regionaal steeds meer samengewerkt, bijvoorbeeld op het gebied van de erfgoedlijnen met de provincie en binnen Haaglanden op het gebied van monumenten met de fietsroutes "Macht en Pracht in Haaglanden". Er wordt gezocht naar onderwerpen waar (meer) samenwerking en afstemming tussen gemeenten in de regio een meerwaarde betekent ten aanzien van de huidige situatie. Samenwerking is geen doel op zich, maar een middel om de efficiency en/of effectiviteit te vergroten en om het aanbod op pijl te houden in de huidige tijden van bezuinigingen op de cultuursector.

Provinciale rol

De provincie Zuid-Holland beëindigt met ingang van 2013 haar taken op het gebied van cultuurparticipatie. Cultuur in de zin van kunstuitingen en de deelname daaraan behoren in de visie van de provincie tot de verantwoordelijkheid van gemeenten. De provincie blijft nog wel actief op het gebied van cultureel erfgoed. De provinciale beleidsvisie cultureel erfgoed 2013-2016 is hierbij van belang.

B2 Wat gaan we daarvoor doen?

De speerpunten c.q. prioriteiten van beleid in 2014 voor Cultuurhistorie, Kunst & cultuur zijn:

1. Versterken van de beschermde stads- en dorpsgezichten in samenwerking met ondernemers en winkeliers.
2. Start onderzoek actualisatie gemeentelijke monumentenlijst.
3. Heroverweging van het bestaande cultuurbeleid

Toelichting per speerpunt:

- Ad 1. Verhoging van het subsidiebudget voor het restaureren of onderhouden van gevels en een stimuleringssubsidie voor aanpak detonerende reclame in de beschermde stads- en dorpsgezichten.
- Ad 2. In de praktijk blijkt de huidige gemeentelijke monumentenlijst niet volledig dekkend. Er wordt onderzocht welke objecten in aanmerking komen voor de gemeentelijke monumentenstatus. Resultaat is op zijn vroegst te verwachten in de 2^e helft van 2014.
- Ad 3. De gemeente nodigt de lokale culturele organisaties uit om met elkaar in gesprek te gaan over de mogelijkheden om – binnen de bestaande financiële kaders – het culturele voorzieningenniveau te versterken.

B3 (Effect)indicator

Omschrijving (effect)indicator	Norm	Realisatie-waarde 2010	Realisatiewaarde 2012	Streef-waarde 2013	Streef-waarde 2014	Streef-waarde 2015	Streef-waarde 2016
Tevredenheid van de inwoner over het culturele aanbod in de gemeente	7	-7	6.5**	-	6.5	-	6,5

Bron: De Wijkatlas

Toelichting:

* De Wijkatlas verschijnt om het jaar. In 2011, 2013 en 2015 wordt de tevredenheid niet gemeten.

** De realisatiewaarde 2012 laat zien dat de inwoners in 2012 minder tevreden zijn over de culturele voorzieningen dan in 2010. Dit kan een gevolg zijn van de maatregelen uit de VJN 2011. Aan de vragenlijst voor de Wijkatlas is echter ook een vraag over de uitgaansgelegenheden voor de jeugd toegevoegd. Het zou kunnen dat de toevoeging van deze vraag een negatief effect heeft gehad op de beantwoording van de vraag over de culturele voorzieningen.

3.5 SPORT

De gemeente biedt een basispakket aan sportvoorzieningen aan, gericht op breedtesport. Wij streven er naar dat deze sportvoorzieningen, inclusief zwembadfaciliteiten, voor alle inwoners, van jong tot oud, bereikbaar zijn. Wij voldoen aan de wettelijke verplichting om gymnastieklokalen te realiseren voor het onderwijs. De sportvoorzieningen worden adequaat onderhouden en gestreefd wordt naar een hogere mate van kostendekkendheid. Wij streven naar het verzelfstandigen van het beheer van sportaccommodaties en – velden door het exploitatiebeheer over te dragen aan stichtingen of aan commerciële exploitanten.

B1 Ontwikkeling in wetgeving en trends

Kabinetsprioriteiten

Eind 2013 heeft het Ministerie van VWS het beleidsprogramma 'Sport en bewegen in de buurt' uitgebracht. Dit programma ligt in het verlengde van het rijksbeleid m.b.t. gezondheid en preventie.

B2 Wat gaan we daarvoor doen?

De speerpunten c.q. prioriteiten van beleid in 2014 voor Sport zijn:

1. Start realisatie nieuwbouw zwembad De Fluit.
2. Start ontwikkeling turnvoorziening Delflandlaan
3. Uitvoering geven aan de verhuizing van buitensportverenigingen en de realisatie van bijbehorende sportvoorzieningen.
4. Privatisering binnensport accommodaties.

Toelichting per speerpunt:

- Ad 1. In 2013 is de besluitvorming over de nieuwbouw van zwembad De Fluit afgerond. In 2014 zal gestart worden met de realisatie van de nieuwbouw.
- Ad 2. In 2013 wordt de besluitvorming over de realisatie van een nieuwe turnvoorziening aan de Delflandlaan afgerond. Afhankelijk van deze besluitvorming worden in 2014 vervolgstappen gezet.
- Ad 3. Op sportpark Duivesteijn wordt de vrijgekomen ruimte door het vertrek van Catch door Stichting Duivesteijn geschikt gemaakt voor hockey.
- Ad 4. Aanbesteding van het beheer van de twee zwembaden en minimaal vier sporthallen per 1 januari 2015.

B3 (Effect)indicator

Omschrijving (effect)indicator sportaccommodaties	Norm	Realisatie-waarde 2011	Realisatie-waarde 2012	Streef-waarde 2013	Streef-waarde 2014	Streef-waarde 2015	Streef-waarde 2016
Tevredenheid gebruikers	6,75	n.b.*	6,75	6,75	6,75	7	7
Optimale bezetting:							
Gymzalen/-lokalen	50%	42%	37%	40%	40%	40%	40%
Sporthallen	80%	83%	67%	80%	80%	80%	80%
Buitensportaccommodaties	100%	94%	100%	100%	100%	100%	100%
Zwembaden (bezoekersaantal)	364.000	322.000	327.211	364.000	364.000	364.000	364.000

C. WAT GAAT HET KOSTEN?

Tabel 1 Exploitatie en verrekeningen met reserves programma Leefbaarheid en Wonen

bedragen x € 1.000	Rekening 2012	Begroting 2013	Begroting 2014	Begroting 2015	Begroting 2016	Begroting 2017
Lasten	38.939	37.699	32.853	31.443	31.554	31.827
Baten	20.370	22.132	20.686	20.193	20.350	20.648
Saldo van het programma	18.569	15.567	12.167	11.250	11.204	11.179
Stortingen in reserves	1.983	1.931	1.103	0	0	0
Onttrekkingen aan reserves	2.033	6.746	1.603	427	133	0
Saldo na resultaatbestemming	18.520	10.753	11.666	10.824	11.071	11.179

Tabel 2 Investeringsuitgaven en –inkomsten

bedragen x € 1.000	2014	2015	2016	2017
Programma Leefbaarheid en wonen:				
Investeringsuitgaven	7.578	14.460	13.365	5.265
Investeringsinkomsten	-	-	-	-
Saldo	7.578	14.460	13.365	5.265

Verschillenanalyse rekening 2012 – begroting 2014

Lasten

In 2014 zijn de geraamde uitgaven voor de uitvoering van het groenstructuurplan hoger dan in 2012 en zijn geen subsidies voor duurzaamheidsmaatregelen in de woningbouw en natuur- en milieueducatie meer geraamd. De gemeentelijke bijdrage aan Avalex is verhoogd op basis van de begroting van Avalex, waarin rekening is gehouden met de versterking van het eigen vermogen en hogere inzamelkosten. In 2012 zijn kosten gemaakt voor het project Particulier Woningverbetering. Het budget voor Stedelijke Vernieuwing is in 2014 hoger dan de realisatie in 2012. Tenslotte zijn vanaf 2014 de subsidies voor cultuureducatie, cultuurpresentatie, sport en monumentenzorg verlaagd.

Baten

De opbrengsten rioolrechten nemen toe door tariefsverhogingen die nodig zijn om het tarief kostendekkend te houden (vooral de kapitaallasten van investeringen in het rioolstelsel nemen toe). Ook de opbrengsten afvalstoffenheffing nemen toe door tariefsverhogingen die nodig zijn om het tarief kostendekkend te houden (de gemeentelijke bijdrage aan Avalex is hoger). De bouwleges nemen af omdat vooral minder grote bouwprojecten tot stand komen. In 2012 is eenmalig een bedrag van het Stadsgebied Haaglanden ontvangen in verband met de afwikkeling van het Besluit Woninggebonden Subsidies (WBS). De huurinkomsten voor het bibliotheekgebouw vallen lager uit dan in 2012 door de verhuizing naar een goedkopere locatie.

Stortingen in reserves

In 2012 is een bedrag in de reserve groenfonds gestort voor de dekking van de kosten die voortvloeien uit de uitvoering van het groenstructuurplan.

Onttrekkingen aan reserves

In 2012 was er een lagere onttrekking aan de reserve groenfonds dan in 2014, die is geraamd voor de dekking van de kosten van de uitvoering van het groenstructuurplan.

Lasten

In 2013 wordt het groen in de wijk De Heuvel gerenoveerd en zijn de uitgaven die voortvloeien uit het groenstructuurplan hoger dan in 2014. Ook worden in 2013 extra uitgaven gedaan voor onderzoek en advisering betreffende geluid en lucht. In 2014 zijn geen subsidies voor duurzaamheidsmaatregelen in de woningbouw meer geraamd. De gemeentelijke bijdrage aan Avalex is verhoogd op basis van de begroting van Avalex, waarin rekening is gehouden met de versterking van het eigen vermogen en hogere inzamelkosten. In 2013 vinden grote uitgaven plaats in het kader van stedelijke vernieuwing en wordt een grote investeringsbijdrage verstrekt in het kader van de volkshuisvesting. In 2014 zijn de betreffende uitgaven veel lager. Vanaf 2014 vervalt de subsidie aan de Stichting Historisch Museum Leidschendam-Voorburg en zijn de subsidies de bibliotheek, cultuureducatie, cultuurpresentatie en sport verlaagd. Vanaf 2014 worden geen uitgaven voor cultuurhistorie meer geraamd.

Baten

In 2013 zijn provinciale bijdragen ontvangen voor de uitvoering van het groenstructuurplan en de schakelkasten en groenvoorzieningen bij de Vlietbruggen. De opbrengst begraafrechten neemt af door minder begravingen omdat vaker wordt gekozen voor crematie. De opbrengsten rioolrechten nemen toe door tariefsverhogingen die nodig zijn om het tarief kostendekkend te houden. Vooral de kapitaallasten van investeringen in het rioolstelsel nemen toe. De opbrengsten afvalstoffenheffing nemen toe door tariefsverhogingen die nodig zijn om het tarief kostendekkend te houden. De kosten van Avalex zijn hoger geworden. In 2013 wordt een uitkering ontvangen voor de extra uitgaven voor onderzoek en advisering betreffende geluid en lucht. De inkomsten bouwleges nemen af omdat vooral minder grote bouwprojecten tot stand komen.

Stortingen in reserves

In 2014 worden geen bedragen gestort in de egalisatiereserve rioleringen.

Onttrekkingen aan reserves

In 2014 zijn er lagere onttrekkingen aan de reserve groenfonds voor de uitvoering van het groenstructuurplan, de reserve stedelijke vernieuwing vanwege minder projecten en de reserve monumenten. In 2014 worden geen bedragen onttrokken aan de reserve volkshuisvesting omdat er geen investeringsbijdragen worden verstrekt.

Programma 4: Ruimtelijke en economische ontwikkeling

Relatie met kerndoelstelling	Diversiteit in landelijke en stedelijke ontwikkeling
Raadscommissie(s)	Openbaar Gebied
Portefeuillehouder(s)	Wethouders Mijdam en Van Ostaijen

Programma: Ruimtelijke en economische ontwikkeling

- 4.1 Ruimtelijke ontwikkeling
- 4.2 Verkeer, vervoer en parkeren
- 4.3 Economie
- 4.4 Recreatie en toerisme

De visie op het programma en de doestellingen zijn ontleend aan de Structuurvisie "Ruimte voor wensen 2040", herijking 2012.

A1 Visie op het programma

Leidschendam-Voorburg is een gemeente met een bijzondere woonomgeving en rijkdom aan excellente groene en stedelijke voorzieningen op loop- en fietsafstand. Wij werken aan opgaven die passen bij het ruimtelijke karakter van de stad: wij versterken de groene woonstad, wij verbeteren de economische voorzieningenstructuur en wij benutten en verbeteren de regionale bereikbaarheid. Wij stimuleren activiteiten op het gebied van economie die recht doen aan het karakter van de stad en dit karakter zelfs versterken. Deze passen binnen onze economische context, de regio Haaglanden. Leidschendam-Voorburg is en blijft goed bereikbaar. Wij bouwen om het voorzieningenniveau in stand te houden en om een kwaliteitsimpuls aan de omgeving te geven. Bij verdichting blijft de balans tussen bebouwing en groen in stand.

A2 Wat willen we bereiken?

Hoofddoelstelling(en):

1. Wij versterken de groene woonstad.
2. Wij verbeteren de economische voorzieningenstructuur.
3. Wij benutten en verbeteren de regionale bereikbaarheid.

Subdoelstelling(en):

- A) Wij verbeteren de herkenbaarheid van de recreatieve waarde van het historische lint.
- B) Wij versterken de cultuurhistorische betekenis.
- C) Wij realiseren goede langzaamverkeerverbindingen.
- D) Wij sluiten onze bereikbaarheid goed aan op het regionale netwerk.
- E) Wij verbeteren het verkeers- en vervoersknooppunt voor de gemeente en regio
- F) Wij versterken de Vlietoevers als de identiteitsdrager van Leidschendam-Voorburg
- G) Wij verbeteren de recreatieve kwaliteit van het buitengebied.

4.1 RUIMTELIJKE ONTWIKKELING

B1 Ontwikkeling in wetgeving en trends

Decentralisatie ruimtelijke ontwikkeling en relatie regiegemeente

Overheden bevinden zich in een transitie. Inwoners vragen steeds vaker betrokkenheid bij en verantwoordelijkheid over hoe hun directe woonomgeving eruit moet zien; ondernemers vragen meer ruimte om zelf invulling te geven aan maatschappelijk verantwoord ondernemen en invulling van voorheen publieke taken. Leidschendam-Voorburg speelt hierop in door zich als regiegemeente te ontwikkelen. We kijken kritisch welke taken we het beste zelf kunnen doen, welke we samen doen met anderen en waar we de uitvoering neerleggen bij marktpartijen en bewoners. Het gaat hierbij ook om 'nieuwe' samenwerkingsvormen tussen de gemeente en de andere overheden.

In de komende jaren staat de gemeente voor de opgave om, met name kleinschalige private initiatieven te begeleiden. Dit vraagt om een andere gemeentelijke rol. In die nieuwe rol richten we ons steeds meer op het creëren van optimale omstandigheden voor ruimtelijke initiatieven en op het aanjagen van aanwezige potenties. De wijze waarop regie wordt gevoerd, hangt af van verschillende factoren, maar heeft voornamelijk te maken met de positie die de gemeente heeft of wil innemen; van initiatiefnemer tot randvoorwaardensteller.

Wetgeving

Met de komst van de nieuwe Omgevingswet, een integratie van vijftien afzonderlijke wetten, wordt een integrale benadering steeds belangrijker. De datum van invoering van deze wet is afhankelijk van de totstandkoming van in- en uitvoeringsregelgeving en overleg daarover met de uitvoeringspraktijk. De provincie blijft daarbij dé overheidslaag die verantwoordelijk is voor de afweging van belangen en sturing op bovenregionale en bovenlokale schaal op het gebied van ruimte, mobiliteit, regionale economie en groen. Voor onze gemeente is het van belang scherp te brengen in onze kerntaken en rollen en te investeren in een goede samenwerking met de provincie. Intern houden we de ontwikkelingen rondom de Omgevingswet actief bij. Indien er zicht is op een concrete planning, brengen we in beeld hoe het gedachtengoed uit de wet moet worden geïnterpreteerd.

B2 Wat gaan we daarvoor doen?

De speerpunten c.q. prioriteiten van beleid in 2014 voor Ruimtelijke ontwikkeling zijn:

1. Actualiseren bestemmingsplannen;
2. Uitvoering geven aan de onderzoeksopgaven in het uitvoeringsprogramma Structuurvisie Ruimte voor Wensen 2040, herijking 2012;
3. Uitvoering geven aan de prioritaire projecten Duivenvoordecorridor, Leidsenhage, Klein Plaspoelpolder en de woonzorgprojecten Rustoord, Mariënpark en Sonneruyter

Toelichting per speerpunt:

Ad 1. In 2008 is het 'plan van aanpak actualisatie bestemmingsplannen' vastgesteld. In dit jaar is de gemeente Leidschendam-Voorburg ook gestart met een inhaalslag voor de actualisatie van bestemmingsplannen die ouder waren dan 10 jaar. Deze inhaalslag is nagenoeg afgerond. Voor de gebieden waarvoor per 1 juli 2013 nog geen actueel bestemmingsplan was vastgesteld, geldt de op 14 mei 2013 vastgestelde Beheersverordening. Hiermee wordt voldaan aan de wettelijke actualiseringsplicht. Er wordt momenteel gewerkt aan de laatste 5 bestemmingsplannen uit deze actualisatieronde. In 2014 zullen de bestemmingsplannen Essesteijn, Voorburg-West, Raadhuis, Leidschendam-Zuid en De Heuvel ter vaststelling aan de raad worden aangeboden. Hiermee wordt de actualisatieronde die in 2008 is gestart, afgerond. De verplichting om bestemmingsplannen iedere 10 jaar te actualiseren is een cyclisch proces. Dit betekent dat in 2014 gestart wordt met de eerst volgende bestemmingsplannen die voor actualisatie in aanmerking komen.

Ad 2. De Structuurvisie Ruimte voor Wensen 2040, herijking 2012 biedt voldoende (beleids-) kaders voor het sturen van het ruimtelijk ontwikkelingsperspectief voor de gemeente. Toch is in de herijking duidelijk geworden dat op een aantal terreinen nader onderzoek nodig is. Het gaat hierbij om de actualisatie van het gemeentelijk Verkeer- en Vervoersplan, het formuleren van een detailhandelsvisie en de actualisatie van de Woonvisie, waarbij de focus zal liggen op het doorontwikkelen van diverse woonmilieus.

Ad 3. De prioriteitsstelling binnen de ruimtelijke projectenportefeuille is van belang, zeker gezien het feit dat investeringen in ruimtelijke ontwikkeling gedaan moeten worden binnen de context van de gemeentelijke bezuinigingsopgave. Naast de verplichte gemeentelijke medewerking aan diverse ruimtelijke initiatieven, moeten toekomstige opgaven worden beoordeeld op hun meerwaarde en bijdrage aan de strategische doelen die de gemeente stelt. Actuele voorbeelden van dergelijke opgaven zijn bijvoorbeeld de woonzorgprojecten (Rustoord, Mariënpark en Sonneruyter). De drie pijlers voor een duurzame stedelijke ontwikkeling in de Structuurvisie geven richting aan de (gewenste) opgaven.

B3 (Effect)indicator

Omschrijving (effect)indicator	Norm	Realisatie-waarde 2012	Streef-waarde 2013	Streef-waarde 2014	Streef-waarde 2015	Streef-waarde 2016	Streef-waarde 2017
Actualisatie bestemmingsplannen: Bestemmingsplannen < 10 jaar als percentage van het totale grondoppervlak	100%	93%	93%	100%	100%	100%	100%

4.2 VERKEER, VERVOER EN PARKEREN

B1 Ontwikkeling in wetgeving en trends

De afgelopen jaren is fors bezuinigd op het vlak van Brede Doeluitkeringen (zogenaamde BDU gelden). Enerzijds is minder subsidiegeld beschikbaar gesteld, anderzijds heeft dit geleid tot forse bezuinigingen bij het openbaar vervoer. Ook de komende jaren bezuinigt het Stadsgewest Haaglanden verder. Hoe dit wordt ingevuld is op het moment van schrijven nog niet bekend, maar vanuit het stadsgewest worden voorbereidingen getroffen die medio 2014 moeten leiden tot een aangepast Investeringsprogramma Verkeer en Vervoer (IPVV 2015/14). Parallel hieraan spelen de opheffing van de WGR+-gebieden en de geplande oprichting van een nieuwe Vervoersautoriteit (VVA) per 1 januari 2015. Het belang van een helder en goed onderbouwd verkeers- en vervoerbeleidsplan wordt met deze ontwikkelingen alleen maar groter.

De verwachting is dat autobezit en filedruk op langere termijn verder zullen toenemen. Daarom werkt Haaglanden samen met het Rijk aan het Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT) 2020-2028. Inmiddels is gekozen voor een korte parallelstructuur aan de A4, met Poorten en Inprikkers richting Den Haag. Deze keuze houdt in dat op de N14 ongelijkvloerse kruispunten worden aangelegd die weer de nodige aanpassingen aan het onderliggende wegennet vergen. Onze gemeente moet ook in het verdere traject nauw betrokken blijven bij de toetsing op haalbaarheid en maakbaarheid. Ook in dat opzicht is actualisatie van het verkeers- en vervoersplan in de jaren vanaf 2014 cruciaal.

Door de toename van het autobezit zal de parkeerdruk in de openbare ruimte ook verder toenemen. In het geactualiseerde Verkeers- en vervoersplan (VVP) wordt het huidige parkeerbeleid daarom tegen het licht gehouden en waar nodig aangescherpt. In verband met de Wet ruimtelijke ordening is inmiddels een aparte Nota Parkeernormen gemaakt.

Rotterdamsebaan

De start van de bouw van de tunnel voor de Rotterdamsebaan is naar verwachting in 2014 en de oplevering in 2019. Naar verwachting zullen het MER Rotterdamsebaan en de bijbehorende bestemmingsplannen nog in 2013 worden vastgesteld. In 2014 worden de verdere voorbereidingen verricht. Voor onze gemeente is daarbij de inpassing van de Rotterdamsebaan en het Trekfietstracé in de Vlietzone belangrijk.

Naar verwachting wordt in 2013 invulling gegeven aan de gemaakte afspraken uit de bestuursovereenkomst en samen met de gemeenten Den Haag en Rijswijk een gemeenschappelijke verordening vastgesteld waarin wordt vastgelegd hoe om te gaan met claims inzake bouwschade, planschade en nadeelcompensatie. De bedoeling is om hiervoor één klachtenloket in te stellen die alle vragen, verzoeken en claims afhandelt. Begin 2014 kan vervolgens het loket worden ingericht.

Rijnlandroute

Begin 2014 zal het Provinciaal Inpassingsplan voor de Rijnlandroute door de provincie worden vastgesteld. Het gekozen tracé ligt dicht tegen recreatiegebied Vlietland aan. Onze gemeente hecht groot belang aan een goede ruimtelijke inpassing van de Rijnlandroute in de Oostvlietpolder. Met een verdiepte ligging van de Rijnlandroute, goede afscherpende voorzieningen ter hoogte van Vlietland. Een en ander conform het door Vlietland BV ontwikkelde inpassingsplan.

Extra oeververbinding

Vanuit de Structuurvisie en herijking van het Verkeers- en Vervoersplan wordt onderzoek gedaan naar een extra oeververbinding over de Vliet ter hoogte van de Klein Plaspoelpolder.

B2 Wat gaan we daarvoor doen?

Het speerpunt c.q. de prioriteit van beleid in 2014 voor Verkeer en vervoer is:

1. Vaststelling van een geactualiseerd Verkeers- en Vervoersplan (VVP), inclusief een meerjarig uitvoeringsprogramma met daaraan gekoppeld een begrensd investeringsvolume.

Toelichting:

Ad 1) De actualisatie is met name gericht op de hoofdontsluiting en regionale bereikbaarheid (inclusief openbaar vervoer). Het nieuwe VVP wordt toegesneden op nieuwe, grootschalige ontwikkelingen zoals de totstandkoming van de Vervoersautoriteit (VVA), het MIRT, en de gemeentelijke Structuurvisie Ruimte voor Wensen 2040, herijking 2012.

B3 (Effect)indicator

Omschrijving (effect)indicator	Norm	Realisatie-waarde 2012	Streef-waarde 2013	Streef-waarde 2014	Streef-waarde 2015	Streef-waarde 2016	Streef-waarde 2017
I. Kwaliteit wegen:							
a. Rapportcijfer klanttevredenheid	7	n.b.*	7	7	7	7	7
b. Beheerkwaliteit	B	B	B	B	B	B	B
c. Percentage wegen met kwaliteitsniveau (B)	100%	Ntb	100%	100%	100%	100%	100%
II. Doorstroming verkeer							
a. Leveringsbetrouwbaarheid	90	123**	90	90	90	90	90
III Tevredenheid burgers over parkeervoorzieningen	70%	n.b.	70%	70%	70%	70%	70%
IV Parkeerdruk op donderdagavond, uitgedrukt in het % parkeerplaatsen bezet.	85%	84%	85%	85%	85%	85%	85%
V Afname parkeerdruk	Ntb	-1.5%	NB				

* In 2012 is niet meegedaan aan de benchmark "Waar staat je gemeente". In 2009 werd een 6,8 gerealiseerd.

** In 2009 was de realisatiewaarde 89 en werd aan de norm voldaan.

Ad Ia. Betreft het subjectieve oordeel van de klant; de tevredenheid van inwoners over de kwaliteit van wegen en pleintjes, zoals gemeten via VNG benchmark 'de staat van de gemeente'.

Ad Ib. Met beheerkwaliteit wordt bedoeld de visuele beheerkwaliteit van de gemeentelijke verhardingen, gemeten met de beeldsystematiek (beeldmeetlatten) uit het in 2004 door de raad vastgestelde Beheerkwaliteitsplan. In het Beheerkwaliteitsplan is met de raad een gemiddeld kwaliteitsniveau B voor de verhardingen afgesproken.

Ad IIa. Gemeten in aantallen klachten over verkeerslichten.

Ad IV en V. Uitgangspunt is de parkeerdruk op koopavonden zoals die in december 2010 is gemeten. Koopavonden blijken het drukste moment te zijn. In tegenstelling tot eerdere jaren wordt de parkeerdruk over de hele gemeente bekeken en niet alleen in het Voorburgse deel van de gemeente. Ook Leidsenhage en Leidschendam Centrum worden op deze manier meegenomen in de beschouwing.

Omdat vanuit de Voorjaarsnota 2011 gekozen is zo min mogelijk nieuw beleid op te zetten, zijn de ambities ten aanzien van de toekomstige parkeerdruk naar beneden bijgesteld. In voorgaande jaren is ingezet op afname van de parkeerdruk met 1% per jaar. Vanaf nu is de ambitie een status quo: het handhaven van de parkeerdruk, zoals die in 2010 is gemeten.

4.3 ECONOMIE

B1 Ontwikkeling in wetgeving en trends

Door de onzekerheid over de toekomst door de aanhoudende financiële en economische crisis staan investeringen en bestedingen nog steeds onder druk. Dit heeft negatieve invloed op de bedrijvigheid en werkgelegenheid, waardoor ook de positie van aantrekkelijke woongemeente onder druk staat. Mede hierdoor is er leegstand in kantoren en winkels. Eigenaren van kantoorpanden beraden zich op hun mogelijkheden. De regio heeft onlangs zijn kantorenstrategie bijgesteld. Er wordt nog gewerkt aan de actualisering van de regionale bedrijventerreinenstrategie en de regionale structuurvisie detailhandel.

Om in te spelen op de trends en ontwikkelingen in de retail (het Nieuwe Winkelen) en beter bestand te zijn tegen concurrentie van winkelgebieden in de omgeving is versterking van de winkelgebieden in Leidschendam-Voorburg de komende jaren noodzakelijk. De gemeente zet daarbij in op de versterking van de vier kernwinkelcentra.

Volgens ramingen van het Centraal Planbureau (juni 2012) is er vanaf 2013 voorzichtig herstel van de Nederlandse economie en een matige groei van de werkgelegenheid. Ook in 2014 wordt geen toename in de koopkracht verwacht, wat invloed zal hebben op de consumentenbestedingen. De arbeidsmarktscan van Raad voor Werk en Inkomen (RWI) (april 2012) gaat verder uit van een toenemende werkloosheid. Duidelijk is dat ook onze inwoners geraakt zullen worden door het verdwijnen van banen bij de rijksoverheid, omdat een derde van onze beroepsbevolking in Den Haag werkt. Tegelijkertijd is er in sommige branches een tekort.

B2 Wat gaan we daarvoor doen?

De speerpunten c.q. prioriteiten van beleid in 2014 voor Economie zijn:

1. Stimuleren van een integrale aanpak van sociaaleconomische opgaven samen met lokale partners door het faciliteren van en participeren in het Platform Economie, Onderwijs & Arbeidsmarkt.
2. Afronden van de actualisatie van het economisch beleid, afgestemd op het Uitvoeringsprogramma van de Structuurvisie Ruimte voor Wensen 2040, herijking 2012, en de actualisatie van het regionale beleid voor kantoren, detailhandel en bedrijventerreinen, als basis voor uitvoering in 2014 en verder in samenwerking met eigenaren en ondernemers.
3. Binnen de door de raad vastgestelde kaders werken we verder aan het verbeteren van de regionale winkelfunctie door herontwikkeling van winkelcentrum Leidsenhage.

Toelichting per speerpunt:

- Ad 1. De gemeente werkt samen met andere partijen in het Platform Economie, Onderwijs & Arbeidsmarkt aan het creëren van voorwaarden voor werkgelegenheid, het aan het werk helpen van meer mensen en het stimuleren van leren en ondernemen. De gemeente ondersteunt het Platform door de activiteiten van het Platform te coördineren, te participeren in de bijeenkomsten en een aandeel te leveren in de uitvoering van het jaarlijkse Actieprogramma.
- Ad 2. Het economisch beleid moet afgestemd zijn op de structuurvisie en op de herziening van het regionale beleid. Het uitvoeringsprogramma van de structuurvisie bevat onder andere het gewenste programma voor kantorenlocaties, bedrijventerreinen en winkelgebieden. Omdat economisch beleid gemeentegrenzen overstijgt, is de inbreng in en afstemming met het regionale beleid ook van belang. De actualisering van het regionale beleid loopt door in 2014. Daarnaast levert de samenwerking van de gemeente met bedrijfsleven en onderwijs in het Platform Economie, Onderwijs & Arbeidsmarkt belangrijke inbreng over de prioriteiten voor het economisch beleid.
- Ad 3. In 2013 is gewerkt aan een integrale gebiedsvisie voor Leidsenhage die inzet op regionale versterking van het winkelcentrum en voorkoming van verdere achteruitgang in het functioneren. De gemeente heeft binnen de gebiedsontwikkeling van Leidsenhage een faciliterende rol. In 2014 werken we toe naar vaststelling van het bestemmingsplan, na goedkeuring van het plan door de provincie op advies van de regio Haaglanden.

B3 (Effect)indicator

Omschrijving (effect)indicator	Norm	Realisatie- waarde 2012	Streefwaarde 2013	Streef- waarde 2014	Streef- waarde 2015	Streef- waarde 2016	Streef- waarde 2017
Handhaven van positie op ranglijst van de beste gemeenten van NL	12	12	12	12	12	12	12
Aantal startende ondernemers in de gemeente	400	522	522	522	522	522	522
Percentage aanbod kantoorgebouwen*	17%	18%	18%	18%	18%	18%	18%

* Rapportage Haaglanden is alleen aanbod van leegstand. Aanbod is alleen die leegstand die wordt aangeboden, dus een leegstaand pand dat niet op de markt is, zoals CBS, zit daar niet in. De gemeente heeft overigens geen invloed op vraag en aanbod op de kantorenmarkt.

4.4 RECREATIE EN TOERISME

B1 Ontwikkeling in wetgeving en trends

Toerisme

In 2012 is het aantal korte vakanties in Nederland stevig toegenomen ten opzichte van 2011, en het aantal lange vakanties is flink afgenomen. Daarnaast is een stijging te zien in het aantal vakanties dat uitsluitend in Nederland plaatsvindt en een afname van het aantal buitenlandse trips. De Noordzeekust is nog steeds de populairste binnenlandse bestemming, met licht stijgende uitgaven in 2011 en 2012. We verwachten dat deze lijn zich, gezien de economische situatie, doorzet naar 2014. Er zijn nog geen recente gegevens over het aantal overnachtingen in de regio, wat van belang is omdat de hotels in Leidschendam-Voorburg een overflowfunctie hebben voor zowel zakelijke als niet-zakelijke overnachtingen in Den Haag.

Recreatief winkelen

Recreatief winkelen is een zich doorzettende trend. Ons beleid zet richt zich op het stimuleren van deze trend in de kernwinkelgebieden. Het recreatief winkelen wordt als gezien als belangrijke kwaliteit voor het toekomstbestendig maken van onze winkelgebieden.

B2 Wat gaan we daarvoor doen?

De speerpunten c.q. prioriteiten van beleid in 2014 voor Recreatie en toerisme zijn:

1. Stimuleren van de versterking van het recreatieve routenetwerk in de gemeente met meer samenhang tussen Vliet en Vlietoevers, het buitengebied en recreatiegebied Vlietland.
2. Stimuleren van de versterking van de recreatieve voorzieningen zoals uitbreiding en verbetering van aanlegplaatsen in de Vliet.
3. Stimuleren van de promotie van recreatief aanbod in de stad door het participeren in het Platform Economie, Onderwijs & Arbeidsmarkt en de erfgoedlijnen van provincie Zuid-Holland.

Toelichting per speerpunt:

Ad 1, 2 en 3. De middelen voor beleidsterrein recreatie en toerisme zijn beperkt. De versterking van het routenetwerk en recreatieve voorzieningen krijgen vorm via projecten en activiteiten van andere beleidsvelden, overheden en initiatieven van de markt. Met het budget dat bij de Kadernota 2013 beschikbaar is gesteld voor de uitbreiding en verbeteren aanlegplaatsen in de Vliet, zetten we in op maximale cofinanciering (door gebruik te maken van aanwezige subsidies van de provincie en het Stadsgewest Haaglanden en werk met werk te maken met geplande projecten). Daarnaast zal de inzet gericht zijn op het onder de aandacht brengen van het belang van recreatieve routes en voorzieningen voor een aantrekkelijke groene woongemeente door participatie in netwerken, het verbinden van partijen, het stimuleren van samenhang en samenwerking, en helpen bewaken van de voortgang, binnen en buiten de gemeentelijke organisatie.

B3 (Effect)indicator

Omschrijving (effect)indicator	Norm	Realisatie-waarde 2012	Streef-waarde 2013	Streef-waarde 2014	Streef-waarde 2015	Streef-waarde 2016	Streef-waarde 2017
Aantal banen in de horecasector	Geen	1.254	1.330	1.356	1.383	1.383	1.383

Toelichting

De horecasector is een onderdeel van de vrijetijdssector. Horeca-aanbod is mede bepalend voor de woonaantrekkelijkheid van de gemeente.

C. WAT GAAT HET KOSTEN?

Tabel 1 Exploitatie en verrekeningen met reserves programma Ruimtelijke en economische ontwikkeling

bedragen x € 1.000	Rekening 2012	Begroting 2013	Begroting 2014	Begroting 2015	Begroting 2016	Begroting 2017
Lasten	48.217	20.532	36.761	30.044	35.123	34.473
Baten	38.104	9.631	28.505	21.719	26.618	25.864
Saldo van het programma	10.113	10.901	8.257	8.325	8.506	8.609
Stortingen in reserves	7.654	1.200	498	416	326	316
Onttrekkingen aan reserves	6.583	2.134	229	65	67	70
Saldo na resultaatbestemming	11.183	9.967	8.526	8.676	8.764	8.855

Tabel 2 Investeringsuitgaven en –inkomsten

bedragen x € 1.000	2014	2015	2016	2017
Programma Ruimtelijke en economische ontwikkeling:				
Investeringsuitgaven	6.550	2.679	2.274	1.415
Investeringsinkomsten	908	340	-	-
Saldo	5.642	2.339	2.274	1.415

Verschillenanalyse rekening 2012 – begroting 2014

Lasten

Voor het project “Verspreid liggend glas” zijn in 2012 grondaankopen gedaan. Vanaf 2014 is een budget opgenomen voor inhuur voor kostenverhaal Wet Ruimtelijke Ordening (WRO) waartegenover een zelfde bedrag aan inkomsten van kostenverhaal WRO staat. In 2012 zijn uitgaven gedaan voor de gebiedsvisie Stompwijk, de gemeentelijke activiteiten in Leidschendam Centrum en gronden aangekocht voor de grondexploitatie Duivenvoordecorridor (DVC). Tenslotte is in 2012 in het kader van transacties onroerend goed subsidie verstrekt.

Baten

In 2012 is subsidie ontvangen voor het project “Verspreid liggend glas”, meer terugontvangen door kostenverhaal WRO, voor een groot bedrag grond verkocht en bijdragen ontvangen voor planmatig onderhoud van wegen.

Stortingen in reserves

In 2012 is de opbrengst van de verkoop van de grond “Rode pannenbuurt” in de reserve inkomensfunctie gestort en zijn bedragen in de algemene reserve grondexploitatie gestort.

Onttrekkingen aan reserves

In 2012 zijn bedragen onttrokken aan de algemene reserve vrij besteedbaar in het kader van beleidsadviesing ruimtelijk beleid en aan de reserve toekomstvisie Stompwijk en de reserve verbindingsweg Stompwijk. Ook is in 2012 ten gunste van de grondexploitaties een bedrag onttrokken aan de algemene reserve vrij besteedbaar. Voor het treffen van voorzieningen voor verliezen op grondexploitaties zijn bedragen onttrokken aan de algemene reserve grondexploitaties. Daarnaast is ten behoeve van grondexploitaties een bedrag onttrokken aan de reserve stedelijke vernieuwing. In 2014 wordt een bedrag onttrokken aan de reserve kunstwerk Damcentrum voor het vervaardigen van het kunstwerk.

Verschillenanalyse begroting 2013 – begroting 2014

Lasten

In 2013 worden kosten gemaakt in het kader van kostenverhaal Sonneruyter en Vronesteijn en extra kosten in het kader van beheer en exploitatie van vastgoed. In 2014 zijn vooral de uitgaven voor de grondexploitatie Duivenvoordecorridor hoog.

Baten

In 2013 zijn er inkomsten door kostenverhaal WRO en in 2014 start de verkoop van gronden in de Duivenvoordecorridor.

Stortingen in reserves

In 2013 worden in het kader van ruimtelijk beleid bedragen gestort in de reserve dekking afschrijvingslasten en de reserve recessie.

Onttrekkingen aan reserves

In 2013 worden in het kader van ruimtelijk beleid bedragen onttrokken aan de algemene reserve vrij besteedbaar, de reserve stedelijke vernieuwing en de reserve recreatief knooppunt. In 2014 wordt een bedrag onttrokken aan de reserve kunstwerk Damcentrum voor het vervaardigen van het kunstwerk.

Programma 5: Veiligheid en handhaving

Relatie met kerndoelstelling	Bewoners centraal
Raadscommissie(s)	Algemene Zaken
Portefeuillehouder(s)	Burgemeester Van der Sluijs

Programma Veiligheid en handhaving

5.1 Veiligheid

5.2 Handhaving

A1 Visie op het programma

Inwoners moeten zich veilig voelen in hun eigen gemeente. Maar de gemeente kan niet alleen de veiligheid waarborgen. Binnen het veiligheidsbeleid neemt de gemeente een regierol in. Inwoners en bedrijven hebben een eigen verantwoordelijkheid als het om veiligheid gaat. Wij willen bevorderen dat zij hun verantwoordelijkheid nemen. Ook bij het tegengaan van (jeugd)overlast hebben inwoners naast de gemeente een verantwoordelijkheid. Als het gaat om paraatheid en geoefendheid op crisisbeheersing doen wij niet meer dan wettelijk verplicht is.

A2 Wat willen we bereiken?

Hoofddoelstelling(en):

1. Wij zijn een veilige gemeente.

Subdoelstelling(en):

- A. De gemeente geeft invulling aan de wettelijke taken op het gebied van handhaving en toezicht, crisisbeheersing en rampenbestrijding.
- B. De gemeente is proactief in het veiligheidsbeleid.
- C. Bewoners en bedrijven dragen bij aan een veilige gemeente.
- D. Wij pakken alleen overlast aan, die de veiligheid en het veiligheidsgevoel negatief beïnvloeden.

In lijn met de opvattingen die leven onder onze inwoners en bij de gemeenteraad is en blijft veiligheid een belangrijke doelstelling van het gemeentebestuur. De gemeente zal binnen het veiligheids- en handhavingbeleid steeds meer een regierol innemen. Daarmee geeft de gemeente invulling aan haar wettelijke taken en bevordert tevens dat inwoners hun verantwoordelijkheid nemen. Ook bij het tegengaan van (jeugd)overlast hebben inwoners naast de gemeente een verantwoordelijkheid. Hoewel het Politiekeurmerk Veilig Wonen geen wettelijke taak betreft is dit wel een belangrijk aandachtspunt om het aantal woninginbraken binnen de gemeente terug te dringen.

5.1 VEILIGHEID

B1 Ontwikkeling in wetgeving en trends

Regionale afstemming/samenwerking

In het politiedistrict Zoetermeer/Leidschendam-Voorburg (gemeenten Zoetermeer, Leidschendam-Voorburg, Pijnacker-Nootdorp en Wassenaar) vindt binnen de grenzen van het door de raad vastgestelde veiligheidsbeleid afstemming plaats op het gebied van openbare orde en veiligheid. In dit kader wordt in districtsverband kennis gedeeld over de aanpak van onder meer woninginbraken en jeugdcriminaliteit.

B2 Wat gaan we daarvoor doen?

De speerpunten c.q. prioriteiten van beleid in 2014 voor Veiligheid zijn:

1. Vermindering van het aantal woninginbraken.
2. Vermindering van jeugdoverlast, -criminaliteit en het voorkomen van jeugdige aanwas.
3. Gemeentelijke crisisbeheersingsorganisatie laten voldoen aan de eisen Wet veiligheidsregio's.

Toelichting per speerpunt:

- Ad 1. Het aantal woninginbraken is de laatste jaren toegenomen. Binnen de gemeente zijn op het gebied van woninginbraken begin 2012 twee hot spots aangewezen (hot spots zijn niet statisch en kunnen dus in de loop der tijd verplaatsen). In overleg met de partners is besloten om gezamenlijk te werken aan het speerpunt woninginbraken.
- Ad 2. Binnen de gemeente is er een criminele jeugdgroep die voor een gedeelte verantwoordelijk is voor de criminaliteit en veroorzaakt overlast. Daarnaast dreigen de jongere broertjes en zusjes af te glijden en hetzelfde pad als de oudere broers en zussen op te gaan. Om dit te voorkomen en de criminaliteit en overlast tegen te gaan is het project Jeugd op Rechte Pad opgezet. Mede in relatie tot het JORP-project zal de gemeente in 2014 participeren in het Veiligheidshuis.
- Ad 3. In verband met de Wet Veiligheidsregio's moet de crisisbeheersingsorganisatie aangepast worden aan de nieuwe regelgeving. Voor een professionele invulling van de crisisorganisatie wordt nadrukkelijk de samenwerking gezocht met de werkorganisatie Duivenvoorde en de Haagland gemeenten.

B3 (Effect)indicator

Omschrijving (effect)indicator	Norm	Realisatie-waarde 2012	Streef-waarde 2013	Streef-waarde 2014	Streef-waarde 2015	Streef-waarde 2016	Streef-waarde 2017
a. Het veiligheidsgevoel van de inwoner	80%	82,8%	80%	80%	80%	80%	80%
b. Aantal woninginbraken (basisjaar 2008; 548)	493	617	555	493	493	493	493
c. Aantal diefstallen uit/vanaf voertuigen	326	579	452	326	326	326	326
d. Aantal fietsdiefstallen	282	484	383	282	282	282	282
e. Aantal meldingen jeugdoverlast	600	599	600	600	600	600	600
f. Aantal criminele jeugdgroepen	0	1	0	0	0	0	0
g. Aantal overlastgevende jeugdgroepen	0	0	0	0	0	0	0
h. Aantal hinderlijke jeugdgroepen	0	0	0	0	0	0	0

Toelichting (effect)indicatoren

In mei 2013 is de Nota Veiligheid 2013 tot en met 2014 vastgesteld. Bovenstaande effectindicatoren komen overeen met de in de nota voorgestelde effectindicatoren.

5.2 HANDHAVING

B1 Ontwikkeling in wetgeving en trends

Toezicht Drank en Horecawet

Vanaf 1 januari 2013 is de vernieuwde Drank- en Horecawet van kracht gegaan. Het toezicht op de naleving van de Drank- en Horecawet is nu een gemeentelijke taak geworden. Nadere uitwerking van deze nieuwe taak en zijn mogelijkheden vond op het moment van opstellen van de begroting plaats. In 2014 zal dit nader geconcretiseerd worden.

Gewijzigde Drank en Horecawet; verhoging leeftijdsgrens van 16 naar 18 jaar

De verwachting is dat de gewijzigde Drank- en Horecawet 1 januari 2014 in werking treedt. Door aanname van dit wetsvoorstel wordt de leeftijdsgrens voor alcohol verhoogd van 16 naar 18 jaar. Dit zou betekenen dat voor 1 juli 2014 een preventie- en handhavingsplan moet worden vastgesteld.

Kwaliteitscriteria 2.1 WABO

Voor een goede uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH) zijn door VNG, IPO en het Rijk landelijke kwaliteitseisen ontwikkeld: kwaliteitscriteria 2.1. De kwaliteitscriteria 2.1 bevatten criteria voor kritische massa, inhoud en proces. Vanaf 1 januari 2015 moet voldaan zijn aan de kwaliteitscriteria. Daarvoor dient een verbeterplan te worden opgesteld. Bij het schrijven van de begroting is het verbeterplan WABO in ontwikkeling en dit zal eind 2013 worden afgerond. In 2014 wordt uitvoering gegeven aan het verbeterplan.

B2 Wat gaan we daarvoor doen?

De speerpunten c.q. prioriteiten van beleid in 2014 voor Handhaving zijn:

1. Het uitvoeren van het handhavingsuitvoeringsprogramma, waarin de prioriteiten worden bepaald voor het komende jaar voor de wettelijke taken op het terrein van toezicht en handhaving.
2. Het opstellen van een handhavingsplan Drank en Horecawet.
3. Uitvoeren verbeterplan WABO.

Toelichting per speerpunt:

Ad 1. De zorg voor toezicht en handhaving vloeit voort uit verplichtingen die de gemeente heeft op grond van diverse wetten. Wij voeren die taken zo uit dat wij voldoen aan de wettelijke norm. De wijze waarop wij dit doen wordt jaarlijks uitgewerkt in het handhavingsuitvoeringsprogramma.

B3 (Effect)indicator

Omschrijving (effect)indicator	Norm	Realisatie-waarde 2012	Streef-waarde 2013	Streef-waarde 2014	Streef-waarde 2015	Streef-waarde 2016	Streef-waarde 2017
Inhaalslag paardenbeleid afgerond							
- inventarisatie; 1e aanschrijving	100%	100%					
- juridische procedures afgerond	100%	42%	75%	95%	100%		

Toelichting:

Op het gebied van handhaving zijn weinig tot geen effectindicatoren te benoemen. De handhavingsactiviteiten zijn vaak ondersteunend aan de verschillende beleidsvoornemens in andere programma's en zijn niet gericht op een eigenstandig maatschappelijk effect. Wel zijn er prestatie-indicatoren te benoemen. Deze zijn opgenomen in het handhavingsuitvoeringsprogramma 2014.

In bovenstaande indicator is na het behalen van de 100% geen streefwaarde meer ingevuld, omdat het doel op dat moment bereikt is.

C. WAT GAAT HET KOSTEN?

Tabel 1 Exploitatie en verrekeningen met reserves programma Veiligheid en Handhaving

bedragen x € 1.000	Rekening 2012	Begroting 2013	Begroting 2014	Begroting 2015	Begroting 2016	Begroting 2017
Lasten	9.541	8.276	8.191	8.210	8.095	8.010
Baten	179	188	188	188	188	188
Saldo van het programma	9.362	8.088	8.003	8.022	7.906	7.821
Stortingen in reserves	0	0	0	0	0	0
Onttrekkingen aan reserves	0	5	0	0	0	0
Saldo na resultaatbestemming	9.362	8.083	8.003	8.022	7.906	7.821

Tabel 2 Investeringsuitgaven en –inkomsten

bedragen x € 1.000	2014	2015	2016	2017
Programma Veiligheid en handhaving:				
Investeringsuitgaven	-	25	-	-
Investeringsinkomsten	-	-	-	-
Saldo	-	25	-	-

Verschillenanalyse rekening 2012 – begroting 2014

Lasten

In 2012 zijn er nog geen kosten voor de Omgevingsdienst Haaglanden. Door de bezuinigingen wordt voor toezicht en veiligheid in 2014 voor uitbesteed werk minder geraamd dan in 2012.

Baten

Niet van toepassing.

Stortingen in reserves

Niet van toepassing.

Onttrekkingen aan reserves

Niet van toepassing.

Verschillenanalyse begroting 2013 – begroting 2014

Lasten

In 2013 zijn uitgaven geraamd voor het project jeugd op het rechte pad. Vanaf 2014 worden structureel uitgaven geraamd voor het bureau gemeentelijke crisisbeheersing.

Baten

Niet van toepassing.

Stortingen in reserves

Niet van toepassing.

Onttrekkingen aan reserves

Niet van toepassing.

Programma 6: Bestuur en bedrijfsvoering

**Pro
gra
mma:
a:**

Relatie met kerndoelstelling	Bewoners centraal, Verantwoordelijke regiospeler
Raadscommissie(s)	Algemene Zaken, Rekening en Audit
Portefeuillehouder(s)	Burgemeester Van der Sluijs, wethouders Houtzager en Bruines

Bestuur en bedrijfsvoering

- 6.1 Bestuursstijl
- 6.2 Communicatie en participatie
- 6.3 Financiële middelen en belastingen
- 6.4 Algemene bestuursondersteuning
- 6.5 Gemeenteraad
- 6.6 Dienstverlening en innovatieve dienstverlening
- 6.7 Regio
- 6.8 Bedrijfsvoering
- 6.9 Facilitaire Zaken

A1 Visie op het programma

Wij streven ernaar een efficiënt, ambitieus en modern bestuur te zijn dat ten dienste staat van de eigen bevolking. Wij betrekken burgers bij ontwikkelingen en zijn een goede (samenwerkings)partner voor andere gemeenten in de regio.

A2 Wat willen we bereiken?

Hoofddoelstelling(en):

1. Onze bestuursstijl is open en kenmerkt zich door participatie.
2. Leidschendam-Voorburg heeft een ambitieus, slagvaardig overheidsapparaat, gericht op het uitvoeren van haar kerntaken en in staat effectief in te spelen op toekomstige ontwikkelingen.
3. Leidschendam-Voorburg werkt actief en constructief samen met diverse partners.
4. Er is een op termijn financieel sluitend meerjarenperspectief voor de periode 2011–2018.
5. Onze dienstverlening aan individuele burgers en bedrijven is vraaggericht en proactief.

Subdoelstelling(en):

- A. Onze voorstellen bevatten een zekere mate van ruimte voor aanvulling van raad, inwoners, partners, bedrijven en organisaties.
- B. Wij streven naar een kortere doorlooptijd van formele besluitvorming.
- C. Een effectieve, innoverende en efficiënte organisatie.
- D. Leidschendam-Voorburg is een moderne aantrekkelijke werkgever.
- E. Versterken positie LV door samenwerking met andere overheden en (keten)partners op alle niveaus (wijk, regio, provincie, landelijk).
- F. Dienstverlening en voorzieningenniveau zoveel mogelijk handhaven. De tarieven voor retributies en leges zijn kostendekkend.
- G. Uitgaven voor diverse beleidsvelden blijven binnen de rijksnorm (bij doeluitkeringen, bij de algemene uitkering).
- H. Inwoners kunnen zichzelf bedienen voor alle vragen aan de overheid.
- I. Wij leveren maatwerk wanneer persoonlijke aandacht nodig is.
- J. Onze dienstverlening is proactief, innovatief, effectief en efficiënt.
- K. Wij sturen op het gebruik van de dienstverleningskanalen.
- L. Wij sturen op het voorkomen van vragen.

Op basis van het coalitieakkoord Verantwoord Vooruit en gezien de exogene en bestuurlijke ontwikkelingen (financiële crisis, rijksbezuinigingen, decentralisatie van rijkstaken, wijzigingen in het de organisatie van het binnenlands bestuur, vergrijzing, werkloosheid, de vastgoedcrisis) is een aantal opgaven voor de gemeente te benoemen.

De opgaven waarvoor wij staan zijn:

- een gezond financieel perspectief;
- het realiseren van onze ambities;
- een andere rol voor de gemeente;
- een constructieve samenwerking met andere overheden.

Verantwoord Vooruit betekent verantwoord financieel beleid, gezonde ambitie van dit bestuur (en van de inwoners), eigen verantwoordelijkheid van bestuurders én van inwoners, en het zoeken van samenwerking in de regio. Ieder moet zijn of haar eigen verantwoordelijkheid nemen, ten aanzien van rol, taak en bevoegdheid.

6.1 BESTUURSSTIJL

B1 Ontwikkeling in wetgeving en trends

De maatschappij ontwikkelt zich snel, en de rol van de overheid verandert mee. De structuur van het openbare bestuur is volop in beweging, op alle bestuurlijke niveaus. Er is op vele terreinen wetgeving in de maak, zoals in het kader van de 3 Decentralisaties en de WGR+.

Daarnaast is de toenemende focus waarneembaar van gemeenten op hun regierol en op regionale samenwerking. Naast deze twee ontwikkelingen richt LV zich op de totstandkoming van de Metropoolregio Den Haag Rotterdam.

Met de gemeenteraadsverkiezingen in maart 2014 breekt er een nieuwe bestuursperiode aan. Raad en college kunnen dan opnieuw bezien of en welke bijstelling wenselijk is voor de bestuursstijl.

B2 Wat gaan we daarvoor doen?

De speerpunten c.q. prioriteiten van beleid in 2014 voor Bestuursstijl zijn:

1. Met de nieuwe gemeenteraad afspraken maken over de gewenste bestuursstijl.

Toelichting per speerpunt:

Ad 1. In de nieuwe raadsperiode worden in ieder geval de uitkomsten van het project Vernieuwd Sturen geagendeerd.

B3 (Effect)indicator

Omschrijving (effect)indicator	Norm	Realisatie-waarde 2010	Realisatie-waarde 2012	Streef-waarde 2013	Streef-waarde 2014	Streef-waarde 2015	Streef-waarde 2016	Streef-waarde 2017
Oordeel burgers over waarmaken beloften door college (bron: Wijkatlas)*	7	n.b.		n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Percentage inwoners dat de vraag: 'Houdt het gemeentebestuur bij haar beslissingen rekening met de wensen van inwoners?' heeft beantwoord met: voldoende of geen mening.**	80%	73%	78%	n.v.t.	80%	n.v.t.	80%	n.v.t.

Bron: De Wijkatlas: Het bewonersonderzoek voor de Wijkatlas wordt eens in de twee jaar uitgevoerd. Dit betekent dat er voor 2013, 2015, 2017 e.v. geen waarden beschikbaar zijn.

* Op verzoek van de raad is de vragenlijst voor het onderdeel Bestuur van de Wijkatlas 2012 aangepast. Dit heeft tot gevolg dat de indicator uit 2010 niet meer kan worden gebruikt.

** Deze vraag is zowel in 2010 als in 2012 aan de inwoners gesteld.

6.2 COMMUNICATIE EN PARTICIPATIE

B1 Ontwikkeling in wetgeving en trends

De digitale communicatie gaat steeds sneller. De gemeentelijke communicatie verloopt in principe altijd digitaal; alleen waar nodig nog anders. De wetgeving en jurisprudentie rond verplichte publicaties nadert zijn ontknoping. Via social media kunnen inwoners niet alleen snel worden bereikt, maar ook heel gericht, actueel en interactief. De communicatie richt zich meer en meer op de regierol van de gemeente en op de zelfredzaamheid van de inwoners: de burger heeft een toenemende eigen verantwoordelijkheid, die in de (digitale) communicatie moet worden gefaciliteerd.

Waar voorheen de overheid initieerde en de maatschappij participeerde zullen de rollen in de nabije toekomst omdraaien: de maatschappij initieert, de overheid participeert.

B2 Wat gaan we daarvoor doen?

De speerpunten c.q. prioriteiten van beleid in 2014 voor Communicatie en participatie zijn:

1. Communicatie gebeurt vanuit de gemeente per definitie digitaal.
2. Bij maatschappelijke vraagstukken wordt steeds helder gemaakt hoe de stad (inwoners, instellingen en bedrijven) daarbij wordt betrokken en welke rol- en taakverdeling daarbij hoort, inclusief de (eigen)verantwoordelijkheid van inwoners.

Toelichting per speerpunt:

- Ad 1. Digitalisering levert tegelijkertijd meer actualiteit, meer maatwerk én lagere kosten op. Door het inzetten van sociale media kunnen wij de snelle ontwikkelingen in de media goed volgen en daar waar nodig bijsturen door de feitelijke, concrete informatie te melden (tijdig, volledig en juist). Daar waar nodig maken we zakelijke afspraken met onze partners over verantwoordelijkheden met betrekking tot communicatie aan belanghebbenden en spreken partners aan als zij hieraan niet voldoen.
- Ad 2. Steeds moet duidelijk zijn wie, hoe en wanneer bij maatschappelijke vraagstukken worden betrokken. Onderdeel hiervan is dat steeds helder moet zijn welke partij welke rol heeft en hoe de informatie en de besluitvorming loopt.

B3 (Effect)indicator

Omschrijving (effect)indicator	Norm	Realisatie-waarde 2012	Streef-waarde 2013	Streef-waarde 2014	Streef-waarde 2015	Streef-waarde 2016	Streef-waarde 2017
Duidelijkheid gemeentelijke informatie	7	n.b.	7	7	7	7	7

Toelichting (effect)indicatoren

De duidelijkheid van gemeentelijke informatie is niet expliciet gemeten in 2012. De gemeente communiceert helder en duidelijk, resulterend in een ruime voldoende bij peilingen. Via KCC en social media kunnen eventuele onduidelijkheden snel worden weggenomen.

6.3 FINANCIËLE MIDDELEN EN BELASTINGEN

B1 Ontwikkeling in wetgeving en trends

Waardeontwikkeling onroerende zaken

De effecten van de kredietcrisis op de vastgoedmarkt zijn duidelijk zichtbaar. Vooral de terugloop in de laatste jaren van het aantal verkopen in alle segmenten van de markt, maar ook de stagnatie van nieuwbouw heeft een daling van de verkoopprijzen tot gevolg gehad. De herwaardering die eind 2013 weer plaatsvindt op basis van de transactiecijfers rond de waardepeildatum van 1 januari 2013 zal meer duidelijkheid daarover geven. Om dezelfde opbrengst te hebben bij de OZB worden daarom in 2014 de tarieven verhoogd.

Precariobelasting

Mogelijk wordt de precariobelasting op kabels en leidingen afgeschaft. Het Rijk moet hier nog een besluit over nemen. Het gevolg hiervan kan op termijn een inkomstenderving van circa € 350.000 zijn. Voor gemeenten die nu precariobelasting heffen wordt een overgangsregeling van tien jaren verwacht. Dit betekent dat onze gemeente de komende jaren toch nog opbrengsten precario geniet. Met de afschaffing en de daaraan gekoppelde mogelijke overgangsregeling is in de begroting en meerjarenramingen reeds rekening gehouden.

Wet WOZ

Het kabinet stelt voor de WOZ-waarde van woningen samen met de bijbehorende adresgegevens openbaar te maken. Het is de bedoeling dat de openbaarmaking via de landelijke voorziening zal lopen. Het Kadaster beheert deze landelijke voorziening. De verwachte invoering van de landelijke voorziening is 1 juli 2014. De gemeente levert de WOZ-waarden aan het Kadaster.

Hondenbelasting

Inzake de hondenbelasting loopt een zaak van de gemeente Sittard-Geleen bij de Hoge Raad. Het Gerechtshof heeft namelijk aan deze belasting voorwaarden gekoppeld. Deze zaak kan ook van invloed zijn op de hondenbelasting voor de gemeente Leidschendam-Voorburg. Eind 2013 wordt een uitspraak verwacht. Na de uitspraak zal de gemeente zich beraden over eventueel te nemen stappen.

Verhoging griffierechten

Vanaf 1 januari 2014 zullen de griffierechten worden verhoogd. Gevolg voor de gemeente is dat wanneer de rechter de gemeente in de kosten veroordeelt, dit de gemeente meer gaat kosten.

B2 Wat gaan we daarvoor doen?

De speerpunten c.q. prioriteiten van beleid in 2014 voor Financiële middelen en belastingen zijn:

1. Onderzoek naar de kostendekkendheid van legesproducten.
2. Monitoren en indien noodzakelijk bijsturen van de maatregelen uit de voorjaarsnota 2011 (uitkomst kerntakendiscussie).

Toelichting per speerpunt:

- Ad 1. Het onderzoek naar de kostendekkendheid van legesproducten is een continu proces, omdat producten en werkprocessen regelmatig veranderen.
- Ad 2. De bezuinigingsmaatregelen zijn uitgewerkt in een implementatieplan en worden gefaseerd in de jaren 2011-2018 gerealiseerd. Naast monitoring van de voortgang wordt de raad periodiek geïnformeerd via bestuursrapportages.

B3 (Effect)indicator

Omschrijving (effect)indicator	Norm	Realisatie-waarde 2012	Streef-waarde 2013	Streef-waarde 2014	Streef-waarde 2015	Streef-waarde 2016	Streef-waarde 2017
Repressief provinciaal toezicht	1	1	1	1	1	1	1

Toelichting (effect)indicatoren

Uit de Gemeentewet blijkt dat repressief toezicht regel is en preventief toezicht uitzondering. Repressief toezicht is toezicht achteraf. Door deze vorm van toezicht kan de uitvoering van besluiten van de gemeenteraad niet worden belemmerd. De score 1 geeft aan dat sprake is van repressief toezicht; de score 0 staat voor preventief toezicht.

6.4 ALGEMENE BESTUURSONDERSTEUNING

B1 Ontwikkeling in wetgeving en trends

De reorganisatie van de ambtelijke structuur is formeel gerealiseerd per 1 april 2013. De reorganisatie draagt bij aan de ontwikkeling tot regieorganisatie, die is gestart in 2012. De doorontwikkeling tot regieorganisatie vraagt ook een stevige ambtelijke doorontwikkeling.

B2 Wat gaan we daarvoor doen?

De speerpunten c.q. prioriteiten van beleid in 2014 voor Algemene bestuursondersteuning zijn:

1. Doorontwikkelen/verdere professionalisering van medewerkers, zodat zij in staat zijn te werken een regieorganisatie.

Toelichting per speerpunt:

Ad 1. In vervolg op reorganisatie worden de medewerkers opgeleid en verder ontwikkeld in het werken in een regieorganisatie. Ons interne opleidingshuis *De Sijtwende Academie* zet hiertoe voor alle medewerkers leerlijnen op. Daarnaast zal er specifieke aandacht zijn voor talentbehoud en –ontwikkeling.

B3 (Effect)indicator

Omschrijving (effect)indicator	Norm	Realisatie-waarde 2012	Streef-waarde 2013	Streef-waarde 2014	Streef-waarde 2015	Streef-waarde 2016	Streef-waarde 2017
Tevredenheid medewerkers	7	7	7	7	7	7	7

6.5 GEMEENTERAAD

B1 Ontwikkeling in wetgeving en trends

Na de gemeenteraadsverkiezingen (maart 2014) treedt een nieuw gemeentelijk bestuur aan van een zich voortdurend snel ontwikkelende maatschappij, waar de (andere) overheid een regisserende rol heeft. De ontwikkeling tot regiegemeente is inmiddels ingezet in 2013.

De raad heeft de burgemeester voor zijn herbenoeming opgedragen de doorontwikkeling van deze regierol op bestuurlijk niveau op zich te nemen.

B2 Wat gaan we daarvoor doen?

De speerpunten c.q. prioriteiten van beleid in 2014 voor de gemeenteraad zijn:

1. Organiseren raadsactiviteiten m.b.t. de verkiezingen;
2. Voorbereiden/realiseren nieuwe bestuursperiode (installeren, kennismaken, inwerken).

Toelichting per speerpunt:

Ad 1. Er zullen diverse raadsactiviteiten worden georganiseerd, waaronder het uitbrengen van een stemwijzer en, in samenwerking met de scholen, een jongerendebat.

Ad 2. Voorbereiding van de nieuwe raad (afscheid, installatie, introductie, kennismaking, inwerken).

B3 (Effect)indicator

Omschrijving (effect)indicator	Norm	Realisatie-waarde 2012	Streef-waarde 2013	Streef-waarde 2014	Streef-waarde 2015	Streef-waarde 2016	Streef-waarde 2017
Opkomst bij lokale verkiezingen	60%	n.v.t.		60%			

Toelichting (effect)indicatoren

In 2010 was het opkomstpercentage in onze gemeente 57,6.

6.6 DIENSTVERLENING EN INNOVATIEVE DIENSTVERLENING

B1 Ontwikkeling in wetgeving en trends

De veranderingen die het kabinet per 2014 en 2015 wil invoeren voor de WMO hebben rechtstreeks gevolgen voor de burgers in onze gemeente. Met de nieuwe WMO veranderen de regels over hulp bij het huishouden, begeleiding en persoonlijke verzorging. Bij de uitwerking van de maatregelen zal de gemeente gebruik maken van de uitgangspunten van innovatieve dienstverlening, toegespitst op de specifieke doelgroepen van de WMO.

In het regeerakkoord is afgesproken dat de dienstverlening door de overheid beter moet. Zo moeten bedrijven en burgers uiterlijk in 2017 zaken die ze met de overheid doen digitaal kunnen afhandelen. Om hieraan en aan het Nationaal Uitvoeringsprogramma Dienstverlening en e-overheid (NUP) uitvoering te geven is in onze organisatie het programma De Moderne Overheid gestart. Doel van dit programma is o.a. de dienstverlening aan burgers en bedrijven te verbeteren door:

1. Uitbreiden van digitale dienstverlening aan burgers en bedrijven;
2. Het op orde hebben van het stelsel van verschillende basisregistraties.

In 2014 vinden verkiezingen plaats voor de gemeenteraad en voor het Europees Parlement.

B2 Wat gaan we daarvoor doen?

De speerpunten c.q. prioriteiten van beleid in 2014 voor de dienstverlening en innovatieve dienstverlening zijn:

1. Verbeteren van de dienstverlening aan burgers en bedrijven.
2. Implementeren van een nieuwe visie op dienstverlening in het sociale domein.
3. Het programma "de moderne overheid" uitvoeren.
4. De verkiezingen voor gemeenteraad en Europees Parlement in maart 2014 logistiek organiseren.

Toelichting per speerpunt:

Ad 1. Het verbeteren van de dienstverlening aan de burgers en bedrijven is een continu proces.

Onder verbetering wordt verstaan:

- aansluiten bij de wensen van burgers en bedrijven: zo veel mogelijk van huis uit (digitaal) contact met gemeente; alleen bij gemeente langskomen als dat moet; en als dat niet kan dan komt de gemeente bij de burger thuis. Een afspraak maken kan overdag maar ook buiten de kantooruren.
- verminderen van het aantal baliecontacten door stimuleren van gebruik van het digitale loket. Veel producten en diensten kunnen ook digitaal worden aangevraagd.
- verbeteren van de telefonische bereikbaarheid: verminderen van het aantal telefooncontacten door het verbeteren van de website en het digitaal loket voor het aanvragen van producten en voor het maken van een afspraak.

Ad 2. De complexiteit en de omvang van de nieuwe gemeentelijke taken op het gebied van werk, ondersteuning en (jeugd)zorg, de krappe budgetten waarmee we die taken moeten uitvoeren en de ambitie om dit op een klantvriendelijke en toekomstbestendige manier te doen, vragen om een nieuwe integrale visie op de dienstverlening in het sociale domein. Deze visie wordt in 2013 samen met maatschappelijke partners ontwikkeld en in 2014 geïmplementeerd. Dit gebeurt projectmatig, in samenhang met de projecten 'Transitie Jeugdzorg', 'Transitie AWBZ' en 'Transitie Participatiewet' binnen het programma 'Op weg naar een ander sociaal domein'.

Ad 3. De digitalisering bij Vergunningen, Uitkeringen en het klantcontactstelsel wordt verder opgepakt. Daarnaast wordt de gemeentelijke basisadministratie voor persoonsgegevens (GBA) vervangen door de Basisregistratie Personen (BRP). De BRP maakt deel uit van het stelsel van basisregistraties.

B3 (Effect)indicator

Omschrijving effectindicator	Norm	Rekening 2012	Begroting 2013	Begroting 2014	Begroting 2015	Begroting 2016	Begroting 2017
Klanttevreden dienstverlening gemeente*	7,5	-	n.n.b.				

*Een 7,5 is het gemiddelde rapportcijfer van onze inwoners voor de leefbaarheid in hun wijk. Voor 2011 en 2012 zijn er geen gegevens beschikbaar.

Toelichting (effect)indicatoren

In 2012 is geen klanttevredenheidsonderzoek uitgevoerd. Het klanttevredenheidsonderzoek 2013 was op het moment van schrijven nog onderhanden, waardoor de cijfers nog niet beschikbaar waren.

6.7 REGIO

B1 Ontwikkeling in wetgeving en trends

Het wetsvoorstel voor de afschaffing van de WGR+ is door het kabinet ingediend. Streefdatum voor inwerkingtreding is 1 januari 2015.

De vorming van de Metropoolregio Rotterdam – Den Haag is in volle gang. Prioriteiten van de diverse pijlers worden bepaald en nader ingevuld. De besluitvorming die hierover is voorzien voor het najaar van 2013 is bepalend voor het vervolgtraject in 2014. De profilering van de Metropoolregio wordt parallel opgepakt door een kleine denktank van professionals uit de Metropool.

De bestuurlijke en ambtelijke samenwerking met Wassenaar en Voorschoten wordt verder geïntensiveerd.

B2 Wat gaan we daarvoor doen?

De speerpunten c.q. prioriteiten van beleid in 2014 voor Regio zijn:

1. De gemeente werkt constructief mee aan de ontwikkelingen die leiden tot de vorming van de Metropoolregio Rotterdam - Den Haag.
2. Bij intergemeentelijke samenwerking het “Voorschoten-Wassenaar, mits...”-principe hanteren.

Toelichting per speerpunt:

Ad 1. De gemeente is zich bewust van de kansen en bedreigingen van de vorming van de Metropoolregio en ook wat zij de Metropoolregio kan bieden om de economische concurrentiepositie te versterken. De gemeente volgt het wetgevingstraject WGR+ nauwlettend en treft tijdig de juiste voorbereidingen voor inwerkingtreding ervan. Hieruit voortvloeiend: de gemeente werkt constructief mee aan de afbouw van Stadsgewest Haaglanden, uiterlijk per 1 januari 2015.

Ad 2. Bij intergemeentelijke samenwerking ligt de focus op Wassenaar en Voorschoten. Dit betekent dat bij nieuwe dossiers en/of onderwerpen in eerste instantie wordt onderzocht of samenwerking tussen Wassenaar, Voorschoten en Leidschendam-Voorburg (eventueel aangevuld met andere gemeenten) meerwaarde kan hebben. Als de samenwerking aantoonbaar meerwaarde oplevert, dan werken wij met hen samen. Als dit niet het geval is, verbreden wij onze horizon.

6.8 BEDRIJFSVOERING

B1 Ontwikkeling in wetgeving en trends

De beleidsterreinen Bedrijfsvoering en Facilitaire zaken zijn in 2013 ontstaan als gevolg van een gewijzigde wijze van overhead-doorbelasting. Er is voor gekozen om te gaan werken met voorcalculatorische tarieven en het verantwoorden van indirecte kosten op één programma. Op deze manier is het totaal aan bedrijfsvoeringskosten inzichtelijk voor de Raad. Voorheen werden deze kosten indien mogelijk verantwoord op de producten en programma's waar deze kosten een relatie mee hebben.

B2 Wat gaan we daarvoor doen?

De speerpunten c.q. prioriteiten van beleid in 2014 voor Bedrijfsvoering zijn:

1. Het inzicht in de bedrijfsvoeringskosten verbeteren.

Toelichting per speerpunt:

Ad 1. Door een gewijzigde indeling van de begroting kunnen afwijkingen op bedrijfsvoeringskosten beter inzichtelijk worden gemaakt en is tevens sturing eerder en beter mogelijk.

6.9 FACILITAIRE ZAKEN

B1 Ontwikkeling in wetgeving en trends

De beleidsterreinen Bedrijfsvoering en Facilitaire Zaken zijn in 2013 ontstaan als gevolg van een gewijzigde wijze van overhead-doorbelasting. Er is voor gekozen om te gaan werken met voorcalculatorische tarieven en het verantwoorden van indirecte kosten op één programma. Op deze manier is het totaal aan bedrijfsvoeringskosten inzichtelijk voor de Raad. Voorheen werden deze kosten indien mogelijk verantwoord op de producten en programma's waar deze kosten een relatie mee hebben. Facilitaire Zaken krijgt in sterke mate te maken met de ontwikkelingen in het kader van het programma de moderne overheid en het nieuwe werken. De wijze van ondersteunen van de werkomgeving vraagt keuzes en het breed en beter inzichtelijk maken van de kosten.

B2 Wat gaan we daarvoor doen?

De speerpunten c.q. prioriteiten van beleid in 2014 voor Facilitaire Zaken zijn:

1. Het kostenbewustzijn vergroten;
2. Keuzes maken in het kader van de moderne overheid, het nieuwe werken en Centrale Huisvesting.

Toelichting per speerpunt:

Ad 1. Door de kosten van de facilitaire zaken voor de ondersteuning van de werkomgeving in beeld te brengen en inzichtelijk te maken voor de gebruiker c.q. afnemer kunnen ondersteuningsvragen beter worden afgewogen en tot verantwoorde keuzes leiden;

Ad 2. Door zicht te hebben op de facilitaire kosten in relatie tot wensen en eisen die worden gesteld aan het professioneel en efficiënt werken in een regieorganisatie binnen een moderne overheid kunnen verantwoorde keuzes worden gemaakt voor wat betreft deze facilitaire ondersteuning.

C. WAT GAAT HET KOSTEN?

Tabel 1 Exploitatie en verrekeningen met reserves programma Bestuur en bedrijfsvoering

bedragen x € 1.000	Rekening 2012	Begroting 2013	Begroting 2014	Begroting 2015	Begroting 2016	Begroting 2017
Lasten	14.897	32.377	31.826	31.785	31.506	30.840
Baten	1.699	1.990	1.621	1.620	1.634	1.633
Saldo van het programma	13.198	30.387	30.205	30.165	29.872	29.207
Storting in reserves	9.919	5.620	1.387	303	57	57
Onttrekkingen aan reserves	6.602	5.889	1.828	1.755	1.646	1.544
Saldo na resultaatbestemming	16.515	30.118	29.764	28.712	28.283	27.719

Tabel 2 Investeringsuitgaven en –inkomsten

bedragen x € 1.000	2014	2015	2016	2017
Programma Bestuur:				
Investeringsuitgaven	13.053	8.559	1.093	1.503
Investeringsinkomsten	-	-	-	-
Saldo	13.053	8.559	1.093	1.503

Verschillenanalyse rekening 2012 – begroting 2014

Lasten

Met ingang van 2013 worden de kosten van bedrijfsvoering geraamd en verantwoord op dit programma. Voorheen werden deze verdeeld over alle programma's.

Baten

In 2012 heeft een woningbouwcorporatie de door de gemeente verstrekte leningen vervroegd afgelost.

Storting in reserves

In 2012 is het rekeningresultaat gestort in de reserve recessie en is de reserve verbindingsweg Stompwijk gevormd ten laste van de reserve toekomstvisie Stompwijk. Deze laatste is daarna opgeheven.

Onttrekking aan reserves

In 2012 is de reserve toekomstvisie Stompwijk opgeheven. In 2014 wordt een hogere onttrekking aan de reserve frictiekosten geraamd dan in 2012.

Verschillenanalyse begroting 2013 – begroting 2014

Lasten

Met ingang van 2013 worden de kosten van bedrijfsvoering geraamd en verantwoord op dit programma. Voorheen werden deze verdeeld over alle programma's. Voor 2013 zijn geen ramingen voor verkiezingen opgenomen. Met ingang van 2014 zijn de middelen om de efficiencykortingen op de taakdecentralisaties in het sociaal domein de eerste jaren op te vangen overgeheveld van het programma Bestuur en bedrijfsvoering naar de programma's Inwoners en Werk en inkomen.

Baten

De inkomsten van leges voor huwelijken nemen af omdat steeds vaker wordt gekozen voor een kosteloos huwelijk. Als gevolg van de centrale huisvesting van het ambtelijk apparaat is de storting in de voorziening groot onderhoud tijdelijk verlaagd.

Storting in reserves

Bij de jaarrekening 2012 is een aantal bestemmingsreserves opgeheven en zijn de middelen toegevoegd aan de algemene reserve vrij besteedbaar.

Onttrekking aan reserves

De geraamde onttrekking aan de reserve frictiekosten is in 2013 hoger dan in 2014.

Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien

Algemeen

Voor de dekking van de kosten van de programma's beschikt de gemeente over een aantal inkomstenbronnen. Deze inkomsten horen niet tot een programma, maar worden hier weergegeven in een Overzicht algemene dekkingsmiddelen. De opbrengsten van de lokale heffingen waarvan de besteding gebonden is (bijvoorbeeld de rioolrechten, de afvalstoffenheffing en de leges) zijn verantwoord onder de desbetreffende programma's.

Algemene dekkingsmiddelen

De algemene dekkingsmiddelen zijn in onderstaande tabel 1 opgenomen onder de rubrieken baten belastingen, algemene baten en verrekeningen met reserves. De posten worden vervolgens toegelicht.

Tabel 1

	2014	2015	2016	2017
A. Baten belastingen				
1. Onroerende zaakbelasting	10.984	11.041	11.041	11.052
2. Hondenbelasting	203	203	203	203
3. Toeristenbelasting	100	100	100	100
4. Precariobelasting	631	562	494	425
Totaal belastingen	11.918	11.906	11.838	11.780
B. Algemene baten				
1. Uitkeringen gemeentefonds	71.724	67.315	67.256	66.506
2. Dividenden algemeen	3.276	3.276	3.276	3.276
3. Saldo financieringsfunctie	1.231	1.176	1.640	1.706
4. Bespaarde rente	3.523	3.465	3.403	3.237
Totaal algemene baten	79.754	75.232	75.575	74.725
Saldo algemene dekkingsmiddelen	91.672	87.138	87.413	86.505
C. Verrekeningen met reserves				
Storting in reserves	-	-	-	-
Onttrekkingen aan reserves	-	-	-	-
Saldo na resultaatbestemming	91.672	87.138	87.413	86.505

Bedragen x € 1.000

Ad A. Baten belastingen

Onder de algemene dekkingsmiddelen vallen de ramingen voor opbrengsten onroerende zaakbelasting, hondenbelasting, toeristenbelasting en precariobelasting. De beleidsmatige uitgangspunten en de lokale lasten zijn opgenomen in de paragraaf Lokale heffingen.

Ad B. Algemene baten

1. Uitkeringen gemeentefonds

De uitkeringen uit het gemeentefonds in de begroting 2014 en meerjarenramingen 2015-2017 zijn berekend op basis van de circulaire d.d. 31 mei 2013 van de beheerders van het gemeentefonds. In deze zogenaamde meicirculaire doen de beheerders van het gemeentefonds (de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) en de minister van Financiën) mededelingen over de omvang en mutaties van de gemeentefondsuitkeringen.

De financiële gevolgen van de na Prinsjesdag door de beheerders van het gemeentefonds uit te brengen septembercirculaire worden zondig zoals gebruikelijk verwerkt in de Nota van wijziging, die tegelijkertijd met de programmabegroting 2014 in de gemeenteraad wordt behandeld.

De uitkeringen uit het gemeentefonds zijn voor de planperiode 2014-2017 geraamd op:

Tabel 2

Uitkeringen gemeentefonds	2014	2015	2016	2017
A. Algemene uitkering				
1. Algemene uitkering	61.932	57.570	57.511	56.761
Subtotalen	61.932	57.570	57.511	56.761
B. Decentralisatie-uitkeringen				
1. Peuterspeelzaalwerk	110	110	110	110
2. Impuls brede scholen	150	150	150	150
3. Centra voor jeugd en gezin	1.575	1.575	1.575	1.575
4. Sociale acceptatie van LHBT-emancipatiebureau	20	-	-	-
5. Invoeringskosten decentralisatie jeugdzorg	27	-	-	-
Subtotalen	1.882	1.835	1.835	1.835
C. Integratie-uitkeringen				
Wet maatschappelijke ondersteuning	7.910	7.910	7.910	7.910
Subtotalen	7.910	7.910	7.910	7.910
Totalen	71.724	67.315	67.256	66.506

Bedragen x € 1.000

Op een aantal ontwikkelingen in het gemeentefonds gaan wij onderstaand in.

Algemene uitkering

De effecten van de bezuinigingsmaatregelen uit het Regeerakkoord Rutte II zijn verwerkt in de meicirculaire gemeentefonds 2013. Dit gebeurt door gerichte kortingen op beleidsvelden en algemene kortingen door toepassing van de normeringsmethodiek "samen de trap-op-trap-af". Dat laatste betekent dat de accresontwikkeling (groei/krimp) van het gemeentefonds is gekoppeld aan de ontwikkeling van een geselecteerd deel van de uitgaven van het Rijk: de netto gecorrigeerde rijksuitgaven. Besteed het Rijk meer dan begroot dan ontvangen de gemeenten ook meer in de algemene uitkering uit het gemeentefonds. Omgekeerd geldt dat als het Rijk minder uitgeeft dan begroot, gemeenten minder aan algemene uitkering krijgen. De accresontwikkelingen in het gemeentefonds voor de periode 2014-2017 zijn opgenomen in tabel 3.

Tabel 3

Accresontwikkelingen in gemeentefonds	2014	2015	2016	2017
1. Accessen junicirculaire 2012	571	164	506	343
2. Mutaties accessen september 2012	120	- 37	58	100
3. Accessen septembercirculaire 2012	691	127	564	443
4. Mutaties accessen meicirculaire 2013	283	- 112	- 425	- 355
5. Accessen meicirculaire 2013	974	15	139	88

Bedragen x € 1 mln.; minteken betekent nadelig

Uit tabel 3 blijkt de grote turbulentie in de accessen gemeentefonds tussen de junicirculaire 2012 en de meicirculaire 2013. In de planperiode 2014-2017 is met uitzondering van 2014 voor alle jaren sprake van een negatieve accresontwikkeling (zie tabel 3, regel 4) vooral als gevolg van de rijksbezuinigingen uit het Regeerakkoord.

Het accres voor 2014 is extreem hoog door onder andere de omvangrijke investeringen die het Rijk in 2014 wil doen in infrastructurele projecten. De fondsbeheerders wijzen in de meicirculaire zeer nadrukkelijk op de besluitvorming over de rijksbegroting 2014 door het kabinet in september a.s. die zeker neerwaarts effect zal hebben op de accresramingen. Het kabinet heeft immers kort na het uitbrengen van de meicirculaire aangekondigd het bezuinigingspakket van € 4,3 mld. uit het uitgestelde Oranjeakkoord van de plank te halen en te verhogen naar € 6 mld. om het begrotingstekort 2014 van het Rijk op of onder de 3% EMU-norm te brengen.

Voor 2015 en volgende jaren is in de meicirculaire sprake van een negatieve ontwikkeling van het accres. De afname van het accres in de periode 2015 - 2017 loopt richting € 1 mld. Dat kan nog negatiever worden door de grote onzekerheden waarmee het positieve accres van 2014 is omgeven.

Wij hebben de hoogte van de algemene uitkeringen behoedzaam geraamd door de extreem positieve ontwikkeling van het accres 2014 in de meicirculaire 2013 buiten beschouwing te laten (€ 1,4 mln.) en anticiperen hiermee op de nadelige gevolgen van de extra rijksbezuinigingen van € 6 mld. waarover het kabinet in september 2013 nader besluit. Uiteraard moet worden afgewacht in welke mate die exact van invloed zal zijn op het gemeentefonds. De septembercirculaire gemeentefonds 2013 geeft daarover waarschijnlijk meer duidelijkheid.

Op basis van de begroting gemeentefonds 2014 en het voorlopige meerjarenperspectief 2015-2017 komen de algemene rijksbezuinigingen in de fondsuitkeringen op:

Tabel 4

Algemene kortingen gemeentefonds	2014	2015	2016	2017
1. Regeerakkoord, algemene kortingen	-700	- 2.200	- 2.800	- 3.500
2. Extra rijksbezuinigingen september 2013 (€ 6 mld.)	- 1.400	- 1.400	- 1.400	- 1.400
Totalen	- 2.100	- 3.600	- 4.200	-4.900

Bedragen x € 1.000; minteken betekent nadelig

Daarnaast werkt het kabinet aan een aantal gerichte rijksbezuinigingsplannen uit het regeerakkoord die hun beslag in de komende jaren moeten krijgen. De fondsbeheerders hebben die bezuinigingen in afwachting van de nadere uitwerking ervan door het kabinet in de meicirculaire gemeentefonds 2013 geraamd. Het gaat om:

Tabel 5

Rijksbezuinigingen op beleidsvelden	2014	2015	2016	2017
a. Lagere apparaatskosten opschaling gemeenten	0	- 300	- 500	- 700
b. Onderwijshuisvesting	0	-1.000	-1.000	-1.000
c. Vermindering raadsleden/dualisering	0	- 100	- 100	- 100
d. Scootmobielen	0	- 100	- 100	- 200
e. Maatschappelijke ondersteuning	- 500	- 500	- 500	- 500
f. Maatschappelijke stages	0	- 100	- 100	- 100
Totalen	- 500	- 2.100	- 2.300	- 2.600

Afgeronde bedragen en x € 1.000

Wij werken deze kortingen in afwachting van meer informatie van het Rijk in 2014 nader uit en dan moet duidelijk worden of de gemeentelijke kosten op de beleidsvelden één op één kunnen worden teruggedrongen. In de (meerjaren)ramingen zijn de kortingen (met uitzondering van punt c. vermindering raadsleden/dualisering) taakstellend op de betreffende programma's van de begroting verwerkt. De kortingen in tabel 5 worden onderstaand kort toegelicht.

Ad a. Lagere apparaatskosten opschaling gemeenten

Het eindperspectief voor gemeenten (100.000+) leidt volgens het Rijk tot besparingen die ontstaan door schaalvoordelen, verminderen van toezicht, vereenvoudiging van regelgeving en minder dubbeling van taken. De besparing gaat uit van een daling van het aantal gemeenteamtensoren doordat gemeenten groter worden of met elkaar gaan samenwerken. Het Rijk gaat uit van een vermindering met 75 gemeenten in de periode tot 2017.

Ad. b. Onderwijshuisvesting

Er vindt een uitname uit het gemeentefonds plaats van de middelen die in de verdeling worden toegerekend aan onderwijshuisvesting, maar volgens het Rijk daaraan op macroniveau niet worden uitgegeven, zoals geconstateerd in de motie Van Haersma Buma (Tweede Kamer, vergaderjaar 2011-2012).

Ad c. Vermindering raadsleden/dualisering

In de meicirculaire gemeentefonds 2013 is nog rekening gehouden met de door het kabinet beoogde reducering van het aantal raadsleden tot de aantallen van voor de dualisering. Echter, de verkleining van de gemeenteraden met circa 10% gaat niet door omdat de Eerste Kamer op dinsdag 9 juli jl. het initiatiefvoorstel Heijnen (PvdA) heeft verworpen. Wij verwachten dat na Prinsjesdag 2013 duidelijk zal worden wat de voornemens van het kabinet zijn in reactie op het stranden van het initiatiefvoorstel.

Ad d. Scootmobielen

Hulpmiddelen zoals rolstoelen en scootmobielen worden verstrekt door de gemeenten binnen de Wet maatschappelijke ondersteuning. Hiervoor geldt voortaan een plicht tot hergebruik.

Ad e. Maatschappelijke ondersteuning

De voorziening hulp bij het huishouden in de Wet maatschappelijke ondersteuning wordt beperkt tot mensen die deze echt nodig hebben en die er zelf (financieel) niet in kunnen voorzien. Volgens het Rijk kunnen gemeenten deze korting opvangen door doelmatiger huishoudelijke hulp in te kopen/te organiseren, minder uren huishoudelijke hulp toe te kennen en de mogelijkheden binnen de eigen bijdragesystematiek voor WMO-voorzieningen maximaal te benutten.

Ad. f. Maatschappelijke stages

De wettelijke verplichte maatschappelijke stages worden per 2015 (voor scholen schooljaar 2015/2016) afgeschaft. Daarbij vindt een uitname uit het gemeentefonds plaats.

Decentralisatie- en integratie-uitkeringen

Het Rijk vermindert het aantal specifieke uitkeringen door die budgetten in de vorm van decentralisatie- en integratie-uitkeringen zoveel mogelijk te integreren in de algemene uitkering. Daarmee behoren die middelen tot de algemene middelen en bestaat er niet langer een bestedingsplicht voor. Wel blijft natuurlijk sprake van een uitvoeringsplicht ten aanzien van de door het Rijk overgedragen taken. Integratie-uitkeringen zijn bedoeld voor het geleidelijk overdragen van specifieke inkomsten naar de algemene uitkering. Decentralisatie-uitkeringen hebben hetzelfde doel maar daarbij is in tegenstelling tot de integratie-uitkeringen niet vooraf een termijn vastgesteld voor de overheveling.

In tabel 2 (onder B en C) zijn de decentralisatie- en integratie-uitkeringen uit het gemeentefonds in de planperiode 2014-2017 opgenomen. De gemeente heeft voor deze uitkeringen veelal een aanvraag bij het Rijk gedaan. In de (meerjaren)begroting is rekening gehouden met deze uitkeringen en de daar tegenover staande kosten.

Taakdecentralisaties

In het Regeerakkoord Rutte II is opgenomen dat door middel van de decentralisaties in het sociale domein de gemeenten de eerstverantwoordelijke overheidslaag worden voor de onderwerpen werk, maatschappelijke ondersteuning en jeugdzorg. De gemeenten krijgen per 1 januari 2015 op grond van de nieuwe Wet maatschappelijke ondersteuning, de Jeugdwet en de Participatiewet een brede integrale verantwoordelijkheid voor het sociale domein.

Met de decentralisaties zijn grote bedragen gemoeid. Voor een deel gaat het om nieuw geld voor gemeenten, voor een ander deel zijn het nu nog specifieke uitkeringen. De decentralisaties gaan gepaard met aanzienlijke ombuigingstaakstellingen.

Voor de jeugdzorg geeft de meicirculaire gemeentefonds 2013 de hoogte van het budget en de verdeling voor 2015 op basis van historische gegevens over het gebruik van jeugdzorg op gemeentelijk niveau. Het indicatieve budget 2015 bedraagt € 10,5 mln. voor onze gemeente. In de meicirculaire gemeentefonds 2014 wordt het definitieve bedrag voor 2015 bekend. Op dat moment nemen wij de ramingen in lasten en baten voor de jeugdzorg in de (meerjaren)begroting op. Wat de budgetten voor de nieuwe Wet maatschappelijke ondersteuning en de Participatiewet betreft moet worden gewacht op de septembercirculaire 2013.

Verdeelonderzoeken gemeentefondsclusters

Het ministerie van BZK onderzoekt alle clusters van het gemeentefonds om te kijken of aanpassingen van de verdeling, of het volume van de clusters, noodzakelijk zijn. De herverdeling van de clusters is beoogd voor het jaar 2015 en kan voor gemeenten tot herverdeeffecten leiden.

Risico's

De uitkeringen uit het gemeentefonds blijven met grote onzekerheden omgeven. Dit blijkt onder andere uit de turbulentie in de accressen, mogelijke extra rijksbezuinigingen als het kabinet meer financiële tegenvallers krijgt en/of een begrotingstekort van lager dan 3% wil bereiken, de herijking van de uitgavenclusters van het gemeentefonds en de financiële uitwerking van de taakdecentralisaties.

2. Dividenden algemeen

Onder de algemene dekkingsmiddelen worden ook verantwoord de dividenden, die als algemeen dekkingsmiddel worden gebruikt. Het gaat om de dividenden van de BNG Bank en ENECO die voor 2014 en volgende jaren structureel worden geraamd op € 233.000 respectievelijk € 3.043.000.

3. Saldo financieringsfunctie

Het betreft het verschil tussen betaalde en ontvangen rente van de financieringsmiddelen, die door de renteomslag wordt verdeeld over de activa en toegerekend aan de programma's.

4. Bespaarde rente

Over het eigen vermogen van de gemeente wordt een renteopbrengst gecalculeerd. Immers, voor de investeringen die daartegenover staan hoeft niet op de kapitaalmarkt te worden geleend. Voor de rente hanteren wij een percentage dat de marktrente volgt (het percentage voor een 20-jarige vaste annuïtaire geldlening). Voor 2014 is dat 3,25% met een bijbehorende bate van afgerond € 3,5 mln.

Onvoorzien

Met onvoorziene uitgaven is in de gemeentebegroting en meerjarenramingen rekening gehouden. De hoogte van de post voor onvoorziene uitgaven is gebaseerd op het aantal inwoners en een structurele doorwerking van 1/3 deel van de raming (afgerond € 60.000 per jaar). Overigens is er voor gekozen de post voor onvoorziene uitgaven 'centraal' te houden, en niet te verdelen over de verschillende programma's.

Tabel 6

Onvoorzien	2014	2015	2016	2017
Lasten	170	230	290	350

Bedragen x € 1.000

2. PARAGRAFEN

- a. Bedrijfsvoering
- b. Financiering
- c. Grondbeleid
- d. Lokale Heffingen
- e. Onderhoud kapitaalgoederen
- f. Verbonden partijen
- g. Weerstandsvermogen en risicobeheersing

A. Bedrijfsvoering

Algemeen

Deze paragraaf richt zich op de stand van zaken en de beleidsvoornemens inzake de bedrijfsvoering. Onder bedrijfsvoering verstaan wij de ondersteunende processen die het mogelijk maken de programma's te verwezenlijken. In het bijzonder wordt daarbij gekeken of het beheer en beleid rechtmatig, doelmatig en doeltreffend worden uitgevoerd. Aangezien de begroting een doorkijk geeft naar te realiseren doelen vanaf het begrotingsjaar 2014 zal in deze paragraaf vooral ingegaan worden op specifieke voornemens (prioriteiten) en zal nagenoeg geen aandacht worden besteed aan zaken die reeds continu naar tevredenheid worden uitgevoerd (going concern).

Kaderstellend voor de bedrijfsvoering in 2014 en verder zijn nog steeds de uitgangspunten die zijn opgenomen in de Voorjaarsnota 2011:

- a. Een kleinere gemeentelijke organisatie (regieorganisatie) die aansluit op het gemeentelijke takenpakket.
- b. Een efficiënt en effectief werkende gemeentelijke organisatie, waaronder begrepen wordt het op ambtelijk gebied (regionaal) samenwerken en uitbesteden van werkzaamheden, maar ook het meer benutten van de moderne middelen zoals digitalisering.

Planning en control

Met de planning- en controlcyclus wordt bedoeld de cyclische weergave van de strategische planning in samenhang met de resultaten. Onder planning vallen onder meer de kadernota en de begroting. Onder control de tussentijdse rapportages en het jaarverslag. In het kader van het project vernieuwd sturen, wat vooral gericht is op het verbeteren en vernieuwen van de informatiestroom en het besluitvormingsproces, zal worden geïnventariseerd wat de wensen van de nieuwe raad in dit kader zijn en zullen in vervolg daarop verbeteringen dan wel vernieuwingen worden voorbereid.

Naast de reguliere acties binnen de planning- en controlcyclus zullen de bestaande (kader)nota's worden geïnventariseerd en daar waar ze niet actueel meer zijn, worden geactualiseerd.

Jaarlijks worden onderzoeken naar doelmatigheid en doeltreffendheid uitgevoerd. Dit gebeurt doorgaans op basis van de actualiteit. Ten tijde van het opstellen van de begroting waren nog geen onderwerpen geselecteerd voor het jaar 2014.

Interbestuurlijk toezicht

Op 1 oktober 2012 is de Wet revitalisering generiek toezicht in werking getreden. Door deze wet is het interbestuurlijk toezicht door de provincie gewijzigd. De gemeente heeft met de provincie Zuid-Holland een bestuursovereenkomst afgesloten over de informatieverschaffing over de wettelijke domeinen financiën, ruimtelijke ordening, huisvesting verblijfsgerechtigden, omgevingsrecht, externe veiligheid en archief- en informatiebeheer. In deze begroting is in dit kader voor het eerst een aparte bijlage opgenomen.

Rekenkameronderzoeken

De rekenkamercommissie Leidschendam-Voorburg is per 1 april 2013 opgeheven. Ten tijde van het opstellen van deze begroting (medio 2013) was een onderzoek gaande naar een mogelijk samenwerkingsverband met de gemeenten Voorschoten, Wassenaar en Oegstgeest. Over de rekenkameronderzoeken wordt de raad in 2014 separaat geïnformeerd.

Organisatieontwikkeling

De wereld om ons heen verandert. Een krimpende arbeidsmarkt, de financiële crisis, de terugtrekkende overheid, individualisering in en digitalisering van de maatschappij en de politieke werkelijkheid vragen om een andere, moderne overheid. Dat stelt nieuwe en andere eisen aan het gemeentebestuur, eisen aan de manier waarop de gemeente haar dienstverlening uitvoert en eisen aan de manier waarop de gemeente met andere partijen omgaat.

Daarom ontwikkelen wij ons naar een regiegemeente. Daarbij past een kleine, flexibele en efficiënte gemeentelijke organisatie die niet per definitie alle taken zelf uitvoert. Met voorrang is in 2013 de reorganisatie als noodzakelijke stap in de ontwikkeling naar een regiegemeente doorgevoerd. De ambtelijke organisatie is opnieuw ingericht, de belangrijkste hoofdprocessen zijn uitgewerkt, de bezuinigingen op de formatie zijn belegd en het nieuwe functiehuis is ingevoerd.

Nu de reorganisatie is afgerond, zijn wij nog geen regiegemeente. Minstens, zo niet belangrijker zijn veranderingen in werkwijze van de ambtelijke organisatie, gemeenteraad en college. In dat kader worden in 2014 onder meer thema's als vernieuwd sturen, verbindend leiderschap, mobiliteit, professioneel opdrachtgeverschap, het nieuwe werken en politieke sturing binnen het model van de regieorganisatie opgepakt.

HR-beleid

Het Human Resources beleid (HR-beleid) wordt ingezet ten behoeve van de organisatieontwikkeling én de ontwikkeling van medewerkers. Het HR-beleid richt zich op (1) het versterken van de kwaliteit van de medewerkers, (2) goed werkgeverschap en (3) de juiste medewerker op de juiste plaats.

De ontwikkelingen op de arbeidsmarkt en ontwikkelingen binnen de organisatie, wijzen er op dat het steeds belangrijker wordt te investeren in de mobiliteit en flexibiliteit van de huidige medewerkers en zicht te krijgen op de competenties en vaardigheden die in de toekomst van de medewerkers gevraagd worden. Ontwikkelingen en activiteiten in dit kader zijn:

- a. Strategisch Personeels Planning (SPP); SPP biedt inzicht in (de kwaliteiten van) het huidige personeelsbestand in relatie tot de toekomstige behoefte en levert input voor te nemen acties om het personeelsbestand op het gewenste volume en niveau te krijgen.
- b. Het ontwikkelen en aanbieden van leerlijnen binnen de Sijtwende Academie. Het aantal leerlijnen wordt verder uitgebreid. Op termijn nemen alle medewerkers deel aan een leerlijn en specifiek op de functiegroep gerichte leeractiviteiten. Naast leerlijnen gericht op reeksen aanverwante functies komen er ook meer leerlijnen die thematisch van aard zijn.
- c. Het invoeren van een (nieuwe) HR gesprekscyclus.

Informatievoorziening en automatisering

De reorganisatie die per 1 april 2013 een feit is, brengt met zich dat de organisatie nu verder zal doorgroeien tot een volwaardige regieorganisatie die in 2018 volledig is ingericht en werkt volgens de principes van het regiemodel. In de nieuwe kadernota Informatiebeleid (planning eind 2013) zullen randvoorwaarden opgenomen worden om de informatievoorziening optimaal aan te laten sluiten bij deze ontwikkeling. Ook wordt de kadernota Informatiebeleid verder herijkt zodat de informatievoorziening in zijn ondersteunende rol bij het bereiken van de bestuurlijke- en organisatie doelen optimaal aansluit bij de laatste gemeentelijke visiedocumenten en ontwikkelingen. In aansluiting op de nieuwe Kadernota Informatiebeleid zal in 2014 het bijbehorende nieuwe Informatiebeleid worden vormgegeven en vastgesteld en de uitvoering daarvan zal worden opgestart. Uiteraard zal verder doorvoering plaatsvinden van de wettelijke verplichtingen op dit terrein en zal zo veel mogelijk aansluiting gezocht worden bij landelijke programma's en ontwikkelingen ten behoeve van een zo uniform en flexibel mogelijke systeem gericht op optimale samenwerkingsmogelijkheden.

Inkoop en aanbesteding

Tijdens het opstellen van deze begroting participeerde het Inkoopbureau in een onderzoek in de regio Haaglanden om de inkoop samenwerking tussen acht gemeenten te intensiveren/verbeteren. Na een eerste succesvolle oriëntatie op mogelijke samenwerking, wordt gekeken in welke vorm samenwerking het best gestalte zou kunnen krijgen. De verwachting is dat in 2014 concrete stappen gezet kunnen worden op weg naar één inkooporganisatie.

Centrale Huisvesting

Op 8 mei 2012 heeft de gemeenteraad ingestemd met het Programma van Eisen en bijbehorend kredietvoorstel van het project Centrale Huisvesting (CHV). Dit raadsbesluit betekent concreet dat de gemeentelijke organisatie vanaf maart 2015 centraal gehuisvest zal zijn op de twee locaties Raadhuisplein 1 (RP1) en Koningin Wilhelminalaan 2 (KW2) in Leidschendam.

In 2014 wordt RP1 geheel gerenoveerd. In het vierde kwartaal wordt het gebouw bouwkundig opgeleverd, waarna het weer zal dienen als kantoor voor ambtenaren en college en als traditionele trouwlocatie. Parallel aan dit traject wordt de aanbouw van KW2 gerealiseerd. De renovatie van het huidige KW2 start eind 2014 en zal eerste kwartaal 2015 worden opgeleverd. Voor de renovatie van KW2 verhuist het Servicecentrum tijdelijk naar KW10. Zodra de renovatie van KW2 gereed is, zal dit gebouw dienen als kantoor voor ambtenaren en als Servicecentrum voor de inwoners van de gemeente.

In 2014 zal buiten de acties die verband houden met de CHV voor wat betreft de ambtelijke huisvesting alleen aandacht worden besteed aan het zogenaamde huurdersonderhoud (onderhoud waarvoor de huurder verantwoordelijk is). Door een extern bureau is een meerjarenonderhoudsplan (MOP) voor het huurdersonderhoud opgesteld. Voor 2014 staat er nog geen grootschalig huurdersonderhoud gepland.

Gegevens gemeentelijk personeelsbestand

In tabel 1 worden enkele gegevens over het gemeentelijk personeelsbestand weergegeven.

Tabel 1

	Rekening 2012 (per 31-12-2012)	Begroting 2013 *) (per 1-1-2013)	Begroting 2014 (per 1-1-2014)
1. Aantal toegestane fte's	661	601	593
2. Aantal bezette fte's	618	604	Nnb
3. Aantal werkelijke medewerkers	698	676	Nnb
4. Uitstroom 2011 t/m 2018 voor 65+	24	20	Nnb
5. Ziekteverzuim in % (excl. zwangerschap)	6,2	5,8	Nnb
6. Salariskosten	€ 39 mln.	€ 40,3 mln.	€ 39,1 mln.

*) Na de reorganisatie per 1-4-2013

B. Financiering

Algemeen

Wij besteden in deze paragraaf aandacht aan het financieringsbeleid en de uitvoering ervan in 2014. De Wet financiering decentrale overheden (wet Fido) is de basis voor de financiering en de treasurytaken. In de financiële beheersverordening van onze gemeente zijn nadere regels voor de financieringsfunctie opgenomen.

In deze paragraaf wordt ingegaan op:

1. Treasurybeleid
2. Risicobeheer
3. Financieringspositie
4. Opnemen van kortlopende geldleningen
5. Uitzetten van overtollige geldmiddelen

1. Treasurybeleid

Het gemeentelijk treasurybeleid is gebaseerd op de wet Fido en de financiële beheersverordening van 18 december 2012. De hoofdlijnen zijn:

- a. De gemeente gaat leningen aan, zet middelen uit en verleend garanties uitsluitend ten behoeve van de uitoefening van de publieke taak.
- b. De treasuryfunctie draagt zorg voor duurzame en voordelige toegang tot de financiële vermogensmarkten, het beperken van renterisico's en levert adequate informatie over onze liquiditeits- en financieringspositie.
- c. De treasuryfunctie zorgt voor het optimaliseren van renteresultaten binnen de kaders van de wet FIDO en de financiële beheersverordening.
- d. Er wordt zoveel als mogelijk gebruik gemaakt van interne financieringsmiddelen om het aantrekken van leningen te beperken.
- e. De gemeente verstrekt geen garanties, borgtochten of leningen aan derden.
- f. Overtollige geldmiddelen worden uitgezet bij financiële instellingen met minimaal een AA-rating.

Het liquiditeitsbeheer van de gemeente (beheer van betalingen en ontvangsten) is gebaseerd op een prognose voor een periode van twaalf maanden. Met het dagelijks monitoren van de liquiditeitspositie en informatie uit de organisatie wordt de liquiditeitsprognose regelmatig geactualiseerd.

De financieringspositie (op lange termijn financieren van investeringen) geeft een vooruitzicht op de financieringspositie van de gemeente voor de komende acht jaren.

De Treasurycommissie overlegt viermaal per jaar. De commissie evalueert de gedane financieringstransacties en bespreekt de toekomstige ontwikkelingen op het gebied van financiering (rente en omvang) voor de gemeente. De commissie bestaat uit de wethouder financiën, de concerncontroller (treasurer), het afdelingshoofd en de medewerker treasury van de afdeling Bedrijfsvoering.

2. Risicobeheer

De risico's voor de gemeente zijn:

- 1.1 Renterisico op de vlottende schuld;
- 1.2 Renterisico op de vaste schuld en
- 1.3 Kredietrisico verstrekte geldleningen.

Ad 1 Renterisico op de vlottende schuld

De kasgeldlimiet is een belangrijke graadmeter voor de beoordeling van de liquiditeitspositie. De kasgeldlimiet is het maximum bedrag dat is toegestaan aan de gemeente om haar (kapitaal)uitgaven te financieren met kortlopende geldleningen (vlottende schuld). De kasgeldlimiet wordt bepaald door een percentage (8,5) van

het begrotingstotaal van de gemeente. Voor 2014 bedraagt de kasgeldlimiet afgerond € 15 miljoen. De liquiditeitspositie in relatie tot de kasgeldlimiet in 2014 zal naar verwachting als volgt verlopen:

Tabel 1

Liquiditeitspositie 2014	1 ^e kwartaal	2 ^e kwartaal	3 ^e kwartaal	4 ^e kwartaal
<u>Toegestane kasgeldlimiet</u>				
1. in procenten van de grondslag	8,5	8,5	8,5	8,5
2. in bedrag	15.000	15.000	15.000	15.000
<u>Omvang vlottende korte schuld</u>				
3. Opgenomen gelden < 1 jaar	10.000	10.000	10.000	10.000
4. Schuld in rekening courant	5.000	5.000	5.000	5.000
5. Gestorte gelden door derden < 1 jaar	-	-	-	-
6. Overige geldleningen niet zijnde vaste schuld	-	-	-	-
Totaal vlottende korte schuld				
<u>Vlottende middelen</u>				
7. Contante gelden in kas	-	-	-	-
8. Tegoeden in rekening courant	-	-	-	-
9. Overige uitstaande gelden < 1 jaar	-	-	-	-
Totaal vlottende middelen				
<u>Toets kasgeldlimiet</u>				
10. Totaal netto vlottende schuld	15.000	15.000	15.000	15.000
11. Toegestane kasgeldlimiet	15.000	15.000	15.000	15.000
Ruimte (+) / overschrijding (-)	-	-	-	-

Bedragen x € 1.000

Onder een vlottende of korte schuld worden schuldtitels gerekend met een rentetypische looptijd korter dan één jaar. De belangrijkste vormen hiervan zijn (opgenomen) daggeld- en kasgeldleningen en rekening-courantkrediet. De gemiddelde korte schuld per kwartaal mag de kasgeldlimiet maximaal drie achtereenvolgende kwartalen overschrijden voordat de korte schuld omgezet moet worden in een vaste schuld. Beleidslijn van de treasuryfunctie is om bedragen tot de kasgeldlimiet te financieren met kort geld. Dit gebeurt omdat financiering met kortlopende geldleningen meestal goedkoper is dan met langlopende geldleningen. Op lange termijn is het renterisico op kortlopende geldleningen echter groter omdat de rente snel kan wijzigen. De rente op langlopende geldleningen wordt voor een vooraf bepaalde periode vastgezet, waardoor de gemeente voor een langere periode rekening kan houden met stabiele financieringslasten.

Ad 2 Renterisico op de vaste schuld

Voor de financieringspositie is de renterisiconorm van belang. Het doel van de renterisiconorm is het beheersen van de renterisico's op de vaste schuld. De norm geeft aan over welk maximaal bedrag per jaar renterisico gelopen mag worden. Dit betreft onder andere leningen waarvan de rente herzien gaat worden maar ook de herfinanciering van aflossingen. Door spreiding in de tijd van aflossingen en herzieningen wordt het renterisico verkleind. De renterisiconorm wordt berekend met een wettelijk vastgesteld percentage van het begrotingstotaal. Dit percentage is bepaald op 20 en betekent voor onze gemeente een renterisiconorm van € 37 miljoen.

Tabel 2

Renterisico 2014-2017	2014	2015	2016	2017
1. Renteherziening op vaste schuld o/g	-	-	-	-
2. Aflossingen	2.000	15.000	12.000	5.000
3. Renterisico (1+2)	2.000	15.000	12.000	5.000
4. Renterisiconorm	37.000	37.000	37.000	37.000
5a. Ruimte onder renterisiconorm (4-3)	35.000	22.000	25.000	32.000
5b. Overschrijding renterisiconorm (3-4)	-	-	-	-
<i>Berekening renterisiconorm</i>				
4a. Begrotingstotaal van 2014	186.000			
4b. percentage regeling	20			
4. Renterisiconorm 2012 (4a x 4b)	37.000			

Bedragen x € 1.000

De huidige opgenomen leningen bieden de geldgevers geen mogelijkheid tot tussentijdse renteaanpassingen. De aflossingen van in de toekomst nog aan te trekken langlopende geldleningen zijn ook verwerkt in bovenstaande tabel 2.

De gemeente heeft binnen de renterisiconorm op basis van de huidige beleidslijn nog ruime mogelijkheden voor het aantrekken van langlopende geldleningen. De conclusie is dat onze gemeente een beperkt renterisico loopt in het kader van de langlopende financiering en binnen de wettelijke risiconorm blijft.

Ad 3 Kredietrisico verstrekte geldleningen

Het kredietrisico op verstrekte geldleningen wordt omschreven als de mogelijkheid van een waardedaling van de vorderingspositie ten gevolge van het niet (tijdig) kunnen nakomen van de verplichtingen door de tegenpartij. In tabel 3 is een overzicht per risicogroep opgenomen.

Tabel 3

Risicogroep	Hypothecaire zekerheid	1-1-2014
1. Hypotheken aan personeel	wel	100
2. Stimuleringsfonds Volkshuisvesting Nederland	gedeeltelijk	3.300
3. Overige leningen	Geen	10
Totaal		3.410

Bedragen x € 1.000

Ad 1. De gemeente verstrekt geen nieuwe hypotheek meer aan personeel.

Ad 2. Het Stimuleringsfonds Volkshuisvesting Nederlandse gemeenten (SVN) zet op voordracht van de gemeente geldleningen uit in de sector volkshuisvesting. De gemeente heeft de opbrengst uit de verkoop aandelen Bouwfonds gebruikt voor de storting in het fonds als een geldlening. Een gedeelte van het gestorte bedrag is door SVN vastgelegd in verstrekte geldleningen aan derden tot een bedrag van circa € 1 miljoen. Er is een klein risico dat de verstrekte geldleningen niet worden terugbetaald. Daarnaast is een bedrag bij het SVN beschikbaar in de vorm van een rekening-courant met de gemeente tot een bedrag van € 2,3 miljoen.

Ad 3. Onder overige leningen is een woonwageningen opgenomen.

Gezien de hoogte en de samenstelling van de portefeuille verstrekte geldleningen loopt de gemeente nauwelijks kredietrisico's.

3. Financieringspositie

Voor de bepaling van de financieringspositie zijn de financieringsbehoefte (geïnvesteed vermogen in de huidige en nieuwe vaste activa) en de financieringsmiddelen (opgenomen langlopende leningen, reserves en voorzieningen) van belang. Tweemaal per jaar wordt de financieringspositie van de gemeente bepaald. Het verloop van de financieringspositie over de jaren 2013 tot en met 2017 is opgenomen in tabel 4.

Tabel 4

Financieringspositie	1-1-2013	1-1-2014	1-1-2015	1-1-2016	1-1-2017
<u>Financieringsbehoefte</u>					
1. Investerings	134.000	144.000	171.000	203.000	217.000
2. Financiële vaste activa (aandelen, leningen, SVN etc.)	8.000	8.000	8.000	8.000	8.000
3. Grondexploitaties	27.000	30.000	40.000	27.000	27.000
Totaal financieringsbehoefte (1)	169.000	182.000	219.000	238.000	252.000
<u>Financieringsmiddelen</u>					
4. Reserves	116.000	97.000	95.000	93.000	92.000
5. Opgenomen langlopende leningen	42.000	59.000	97.000	119.000	138.000
6. Voorzieningen	13.000	12.000	12.000	11.000	8.000
Totaal financieringsmiddelen (2)	171.000	168.000	204.000	223.000	238.000
Financieringssaldo (2-1) overschot / tekort	2.000	-14.000	-15.000	-15.000	-14.000

Bedragen x € 1.000

Voor de bepaling van de financieringsbehoefte is uitgegaan van de boekwaarden en de voorgenomen investeringen zoals opgenomen in het investeringsplan (bijlage 3). In de financieringsbehoefte wordt voorzien door kortlopende geldleningen en langlopende geldleningen aan te trekken. Als de kasgeldlimiet 3 kwartalen achtereen wordt overschreden moet voor de bedragen boven de kasgeldlimiet langlopende geldleningen aangetrokken worden. Dit gebeurt meestal in het jaar na het ontstaan van een tekort dat hoger is dan de toegestane kasgeldlimiet.

Tabel 5 geeft inzicht in het verloop van de opgenomen langlopende geldleningen.

Tabel 5

Portefeuille langlopende geldleningen	2013	2014	2015	2016	2017
1. Beginstand per 1 januari	42.000	59.000	97.000	119.000	138.000
2. Nieuwe geldleningen	20.000	41.000	31.000	31.000	3.000
3. Reguliere aflossingen	-3.000	-3.000	-9.000	-12.000	-7.000
4. Vervroegde aflossingen	0	0	0	0	0
5. Eindstand per 31 december	59.000	97.000	119.000	138.000	134.000

Bedragen x € 1.000

De nieuwe langlopende geldleningen worden aangetrokken voor de financiering van de investeringen (€ 113 miljoen) en de grondexploitatie Duivenvoordecorridor (€ 13 miljoen).

De rentetarieven op de kapitaalmarkt zijn ten tijde van het samenstellen van deze begroting nog steeds relatief laag door de economische crisis. Wij verwachten in 2014 bij het afsluiten van langlopende geldleningen een rente van 3,25%. De rente van de langlopende geldleningen die tot en met 2012 zijn afgesloten bedraagt gemiddeld 3%.

4. Opnemen van kortlopende geldleningen

De gemeente financiert de lopende betalingen en ontvangsten tot het maximum van de kasgeldlimiet (€ 15 miljoen) met kortlopende geldleningen (kas- en daggeld). Wanneer de kasgeldlimiet structureel wordt overschreden trekt de gemeente voor de structurele overschrijding langlopende geldleningen aan. De kortlopende schulden worden dan geconsolideerd naar een langlopende geldlening. Wij verwachten in 2014 een rente voor opgenomen kortlopende geldleningen van circa 1% (kasgeld 3-maanden).

5. Uitzetten van overtollige geldmiddelen

De gemeente heeft soms (tijdelijk) overtollige middelen die “uitgezet” moeten worden. Er ligt een wetsvoorstel dat gemeenten, provincies, waterschappen, en gemeenschappelijke regelingen al in 2013 verplicht gaan schatkistbankieren zonder leenfaciliteit. Depositotarieven en inleentarieven worden geharmoniseerd. Decentrale overheden krijgen op de deposito's een marktconforme rente vergoed die gelijk is aan de rentes die de Nederlandse staat betaalt op leningen die ze op de markt aangaat. Voor de decentrale overheden voorzien de publieke sectorbanken (BNG Bank en de Nederlandse Waterschapsbank) nu grotendeels in deze taak.

C. Grondbeleid

Algemeen

Deze paragraaf gaat in op het grondbeleid van de gemeente in juridische, strategische en financiële zin.

Beleidsmatige verankering

Nota Grondbeleid

De gemeente beschikt over een Nota Grondbeleid die aansluit op de Wet ruimtelijke ordening (WRO) en de hierin opgenomen Grondexploitatiewet (Grexwet). Het gemeentelijke uitgangspunt is faciliterend grondbeleid, dat uitgaat van een private grondexploitatie en toepassing van kostenverhaal voor gemeentelijke inzet. Alleen onder bepaalde voorwaarden, welke in de Nota Grondbeleid zijn vastgelegd, staat de keuze voor actief grondbeleid, waarbij sprake is van een gemeentelijke grondexploitatie, open.

Verwerving, uitgifte en kostenverhaal

Strategische verwervingen

Soms krijgt de gemeente de gelegenheid gronden te verwerven voor projecten waarvoor (nog) geen projectbudget beschikbaar is. Ingeval de verwerving strategisch gezien wenselijk is, is het college door de gemeenteraad gemachtigd om tot een bedrag van maximaal € 5 mln. te verwerven. In de notitie strategisch verwervingsbudget is vastgelegd dat strategische verwervingen vooraf getoetst worden aan het grondbeleid, het ruimtelijk beleid en de financiële haalbaarheid. Ook wordt een risicoanalyse uitgevoerd. Direct na de verwerving wordt de gemeenteraad geïnformeerd.

Gemeentelijke gronduitgifte

In het geval van gemeentelijke uitgifte van bouwrijpe grond wordt de Nota Grondprijnsbeleid toegepast. De nota schrijft voor dat verkoopprijzen van grond ter voorkoming van ongeoorloofde staatssteun door middel van een onafhankelijke taxatie of openbare biedingsprocedure worden bepaald. Ter indicatie zijn voor projectmatig uit te geven woningen grondquotes per type woning en prijsklasse benoemd. Voor gronden voor vrije kavels, bedrijven, kantoren en (commerciële) voorzieningen zijn indicatieve prijzen per m² opgenomen.

Gemeentelijk kostenverhaal

Zoals aangegeven wordt in de basis ingezet op faciliterend grondbeleid. Dit betekent dat ruimtelijke initiatieven voor rekening en risico door een private partij ter hand worden genomen. De kosten van gemeentelijke inzet ten behoeve van het faciliteren van het bouwplan worden middels intentie- en anterieure overeenkomsten op de initiatiefnemer verhaald.

Bovenwijkse voorzieningen

De nieuwe wetgeving geeft mogelijkheden voor bovenwijken en bovenplannen kostenverhaal. In het kader van de structuurvisie Ruimte voor Wensen 2040 is onderzocht of hiertoe mogelijkheden zijn. Op korte termijn (de komende vier jaren) worden deze niet verwacht, dus op korte termijn worden geen fondsen gevormd. Dat betekent dat vanuit de grondexploitaties geen bijdrage wordt geleverd aan een fonds voor bovenwijkse voorzieningen.

Financiële kaders

Toerekening van apparaatskosten

De kostentoerekening van apparaatskosten aan grondexploitaties is geregeld in de notitie 'kostentoerekening grondexploitaties' uit 2005. Daarnaast is in de Voorjaarsnota 2010 als onderdeel van de professionalisering van projectmatig werken besloten om organisatiebreed de ambtelijke uren te begroten en verantwoorden op projecten en investeringen. Daarmee wordt bereikt dat de organisatie steeds beter kan sturen op capaciteitsinzet en de efficiency daarvan. De ambtelijke uitwerking van dit besluit heeft in 2012 plaatsgevonden en is vastgelegd in de richtlijn 'begroten en verantwoorden van ambtelijke uren'. Deze richtlijn wordt sinds 2012 toegepast op nieuwe projecten en investeringen.

Tussentijdse winstneming

Er wordt geen tussentijdse winstneming toegepast in de gemeente, tenzij sprake is van een deelplan van een grondexploitatie die ruimtelijk en financieel los gezien kan worden van de rest van het project.

Grondexploitaties worden administratief afgesloten op het moment dat alle of bijna alle werken zijn afgerond. Dit laatste geval zal alleen voorkomen als alle nog benodigde werken en het benodigde budget daarvoor vastliggen.

Voorzieningen voor verliezen worden gevormd op basis van jaarlijks geactualiseerde grondexploitatieberekeningen en dan wanneer het beeld heerst dat er nauwelijks nog sprake is van de mogelijkheid om invloed uit te oefenen op het verwachte negatieve exploitatieresultaat.

Grondexploitaties: resultaten, risico's en voorzieningen

In 2014 is er sprake van één lopende (gemeentelijke) grondexploitatie: de Duivenvoordecorridor. Daarnaast participeert de gemeente via een VOF in een private grondexploitatie voor het project Damcentrum, zie paragraaf F, 'verbonden partijen'. De grondexploitaties worden jaarlijks herzien. Onderstaand volgt een korte beschrijving van (het resultaat van) de in 2014 nog lopende grondexploitaties. Hierbij is aangegeven hoe groot de getroffen voorzieningen zijn ter dekking van de verliezen. Ook is het bij de herziening per 1 januari 2013 ingeschatte risicoprofiel aangegeven. Vervolgens is op hoofdlijnen ingegaan op de ontwikkelingen die het komende jaar zijn voorzien. Alvorens de resultaten te bespreken, volgt eerste een korte toelichting op het begrip 'voorzieningen' en de wijze waarop het risicoprofiel is bepaald

Voorzieningen

Voor de verwachte verliezen is per grondexploitatie een voorziening gevormd. De voorziening voor de Duivenvoordecorridor omvat de contante waarde van het verwachte verlies en worden daarom jaarlijks met de rekenrente verhoogd. De voorziening voor het VOF-project Leidschendam Centrum is bepaald op eindwaarde. Deze voorzieningen, en de jaarlijkse oprenting van de Duivenvoordecorridor komen ten laste van de algemene reserve grondexploitatie (ARG).

Vaststelling risicoprofiel

Aangezien de risico's bij ruimtelijke projecten substantieel kunnen zijn, is het van groot belang om deze te beheersen. Daarom wordt bij de herzieningen jaarlijks per grondexploitatie (ook voor de VOF-grondexploitatie) een uitgebreide inventarisatie van zowel de positieve- als negatieve risico's uitgevoerd, wat leidt tot een concreet overzicht van de risico's. Vervolgens worden de risico's door middel van de veelvuldig in de branche gehanteerde 'Risk Mapping methode' in een rangorde gezet. Bij het bepalen van de rangorde wordt rekening gehouden met de impact die de risico's hebben op tijd (vertraging), geld en imago van de gemeente. Daarnaast biedt de 'Risk Mapping methode' aanknopingspunten om de risico's in financiële zin te waarderen, waardoor het (gemiddelde) risicoprofiel van de grondexploitatie op contante waarde te bepalen is.

Resultaat lopende grondexploitaties

In tabel 1 is voor de Duivenvoordecorridor de stand van de per 1 januari 2013 opgenomen. De opbouw is als volgt. Kolom 2 gaat in op het saldo van de per 31 december 2012 reeds gerealiseerde kosten en opbrengsten, oftewel de boekwaarde. Kolom 3 gaat in op het resultaat op eindwaarde. Dit is het resultaat per einde looptijd (einddatum), waarin ook de nog te realiseren rentelasten en inflatie zijn opgenomen. In kolom 4 is het resultaat op contante waarde opgenomen. Dit is het resultaat op eindwaarde teruggerekend naar peildatum 31 december 2013. Indien dit bedrag gedurende de resterende looptijd wordt opgerent, komt deze weer uit op het resultaat op eindwaarde (kolom 3). In kolom 5 is de getroffen voorziening opgenomen. Deze is lager dan het resultaat op contante waarde, omdat het binnen de kaders mogelijk is tot een beter financieel resultaat te komen. Tot slot is in kolom 6 het risicoprofiel van de grondexploitatie opgenomen, welke eveneens is uitgedrukt op contante waarde per 31 december 2013.

Tabel 1: resultaat gemeentelijke grondexploitatie Duivenvoordecorridor o.b.v. herziening per 1-1-2013

Naam grondexploitatie (1)	Boekwaarde Per 31-12-2012 (2)	Resultaat eindwaarde Per 31-12-2013 (3)	Contante waarde per 1-1-2013 (4)	Getroffen voorziening per 1-1-2013 (5)	Risicoprofiel op contante waarde Per 1-1-2013 (6)
1. Duivenvoordecorridor (GREX 2012)	21.942 N	6.232 N	4.248 N	1.186	4.720 N

Bedragen x € 1.000

In tabel 2 is het totaal aan nog te realiseren kosten en opbrengsten (incl. rente en inflatie) opgenomen. Wanneer deze opgeteld worden bij de in tabel 1 (kolom 2) opgenomen boekwaarde, komt men uit op het resultaat op eindwaarde (kolom 3 van tabel 1).

Tabel 2: financieel verloopoverzicht

	Duivenvoordecorridor
Boekwaarde per 31-12-2012	21.942 N
Nog te realiseren inkomsten	72.777
Nog te realiseren uitgaven	57.067
Resultaat op eindwaarde	6.232 N

Bedragen x € 1.000

1. Duivenvoordecorridor

De grondexploitatie kent op basis van de herzieningen per 1 januari 2013 een resultaat op contante waarde van ca. -/- € 4,2 mln. (negatief). Het is binnen de kaders van het plan echter mogelijk een berekening te maken met een beter resultaat. In plaats van de uitgangspunten aan te passen wordt eerst binnen de huidige uitgangspunten naar optimalisaties gezocht. Bij de herziening per 1 januari 2013 van de grondexploitatie is daarom besloten de verliesvoorziening te treffen op € 1,19 mln.

In 2014 zal de zogenaamde clusteraankoop van 2012 feitelijk opgeleverd worden, en de kassen worden gesloopt. Vervolgens zullen er allerlei onderzoeken gedaan worden, zoals archeologisch onderzoek en onderzoek voor het waterhuishoudkundig plan. Voor delen waar dat mogelijk is zal een tijdelijke beheerder worden gezocht. Aan het einde van 2014 zal de verkoop van de eerste kavels worden opgestart. In 2013 wordt de gebiedspromotie gestart, die in 2014 zal worden voortgezet.

De grootste risico's (downsides) in financiële zin betreffen de afzet van het woningbouwprogramma en daaraan gerelateerd een daling van grondprijzen. De belangrijkste kansen (upsides) betreffen kostenreducties. Het risicoprofiel van de grondexploitatie Duivenvoordecorridor kent een bandbreedte, en komt gemiddeld uit op ca. € 4,72 mln. op contante waarde per 31 december 2012.

2. Gemeentelijke deelname in VOF Damcentrum

Voor het project Leidschendam Centrum is een VOF opgericht, waarin de gemeente een aandeel van 50% heeft. De ontwikkelingscombinatie Schouten De Jong/Bouwfonds heeft eveneens een aandeel van 50%. In financiële zin heeft de gemeentelijke deelname tot gevolg dat de gemeente voor 50% deelt in het exploitatieresultaat en het risicoprofiel van de grondexploitatie van de VOF. Aangezien het hier een grondexploitatie betreft, wordt deze financieel als dusdanig behandeld. Dit betekent dat voor het gemeentelijke aandeel in het verwachte negatieve resultaat ten laste van de ARG een verliesvoorziening is gevormd. Daarnaast wordt ook het gemeentelijk aandeel in het risicoprofiel tegen de ARG afgezet.

Gezien het feit dat het hier geen gemeentelijke grondexploitatie betreft, maar een deelname van de gemeente aan een private grondexploitatie, wordt voor een nadere beschrijving van het project, het bijbehorende financiële resultaat en risicoprofiel echter verwezen naar paragraaf F 'verbonden partijen'.

Nieuwe grondexploitaties

In de nabije toekomst worden binnen de gemeente ruimtelijke ontwikkelingen voorzien. Voor zover deze betrekking hebben op de (her)ontwikkeling van bij de gemeente in bezit zijnde gronden zal per situatie, op basis van een te formuleren ontwikkelstrategie, bepaald worden of opening van een grondexploitatie opportuun is.

Nog niet in exploitatie genomen gronden

Er is op dit moment geen sprake van nog niet in exploitatie genomen gronden bij de gemeente.

Relatie grondexploitaties met Algemene Reserve Grondexploitatie (ARG)

Analyse stand ARG per 31 december 2013 in relatie tot (potentiële) aanspraken

De algemene reserve grondexploitatie (ARG) met bufferfunctie is een reserve die bedoeld is voor het opvangen van mutaties in de te treffen voorzieningen voor de grondexploitaties. Daarnaast dient deze ter afdekking van het risicoprofiel van de grondexploitatie.

De ARG wordt gevuld met de batige saldi van afgeronde grondexploitaties.

Daarnaast is sprake van een aantal geormerkte bedragen, zie tabel 3. Ten opzichte van de jaarrekening 2012 en de begroting voor 2013 is een nieuw geormerkt bedrag opgenomen. Het betreft een oormerking van het restant van het oorspronkelijk in 2010 geormerkte bedrag ten behoeve van de passantenhaven. Dit budget zal door middel van deze oormerking worden overgeheveld naar het projectbudget Venestraat, waar het ingezet zal worden ten behoeve van een passantenvoorziening aan de Leidsekade.

Tabel 3: Geormerkte bedragen

Onderbouwing geormerkte bedragen en aanvulling voorzieningen		
	2013	2014
a. Garantie fiscale constructie PPS Damcentrum	500 N	
b. Aanvulling garantie fiscale constructie PPS Damcentrum		350 N
c. Oormerking subsidie crisis en herstelwet 2 ^e tranche	596 N	
d. Oormerking inzet ISV budget Damcentrum	350 N	
e. Oormerking passantenhaven Venestraat	110 N	
f. Oormerking kunstbudget Damcentrum	135 N	
<i>Totaal geormerkte bedragen</i>	<i>1.691 N</i>	<i>350 N</i>

Bedragen x € 1.000

In tabel 4 wordt het saldo van de ARG per 31 december 2013 afgezet tegen het risicoprofiel van de grondexploitaties op basis van de herziening per 1 januari 2013.

Tabel 4: Stand ARG per 1-1-2014 afgezet tegen risicoprofielen grondexploitaties (o.b.v. herzieningen per 1-1-2013)

Algemene reserve <i>(Bedragen x € 1.000)</i>	Stand per 1-1-2014
Stand algemene reserve excl. in 2013 geormerkte bedragen	4.679
Geormerkte bedragen in 2013	1.691 N
Saldo (beschikbaar voor afdekking risicoprofielen grondexploitaties) (Bedragen x € 1.000)	2.988
Af te dekken risicoprofielen gemeentelijke grondexploitaties o.b.v. herziening GREX 2013 (risicoprofiel op contante waarde per 1-1-2014)	4.925 N
Af te dekken risicoprofiel participatie in VOF Damcentrum (zie, paragraaf F 'verbonden partijen')	0
Saldo na verrekening risicoprofiel (Bedragen x € 1.000)	1.937 N

De omvang van het risicoprofiel voor de Duivenvoordecorridor wordt op contante waarde per 1 januari 2014 becijferd op ca. € 4,93 mln. Het risicoprofiel voor de deelname in de VOF is € 0. Dit betekent dat de kansen op meevallers even groot is als de kansen op tegenvallers. In totaal is de omvang van de risicoprofielen € 4,93 mln. op contante waarde per 1 januari 2014. Dit betekent dat de ARG naar verwachting ontoereikend zal zijn om de risicoprofielen, berekend bij een waarschijnlijkheid van 80%, volledig af te kunnen dekken als deze zich tegelijk en naar de geschatte omvang zouden voordoen. Deze verwachting is met name ingegeven door het hoge risicoprofiel van de grondexploitatie Duivenvoordecorridor, welke veroorzaakt wordt door de slechte marktsituatie en het feit dat dit project zich nog relatief voor in het planproces bevindt en daarmee veel onzekerheden kent.

In tabel 4 is inzichtelijk gemaakt dat de stand van de ARG per 31 december 2013 in staat is om het risicoprofiel, wanneer deze zich in volle omvang voordoet, voor ca. 61% af te dekken. Dit betekent dat het overige deel, indien het risicoprofiel zich in volle omvang voordoet, gedekt dient te worden door het resterende deel van het algemene weerstandsvermogen.

Analyse ontwikkeling ARG in relatie tot toekomstige aanspraken

Zoals aangegeven zijn de getroffen voorzieningen gewaardeerd op contante waarde. Voor de grondexploitatie Duivenvoordecorridor dient deze jaarlijks opgerent te worden. Voor de voorziening met betrekking tot de VOF Damcentrum is dit niet nodig, omdat de reeds getroffen voorziening deels uit een vast bedrag bestaat (niet contant gemaakt), en voldoende groot wordt geacht. Deze jaarlijkse oprenting van de verliesvoorziening Duivenvoordecorridor wordt ten laste van de ARG gebracht. Hetzelfde geldt voor het risicoprofiel. Aangezien deze ook op contante waarde is gewaardeerd, zal deze, indien de onderliggende risico's ongewijzigd blijven, eveneens jaarlijks opgerent dienen te worden.

De ARG wordt echter niet jaarlijks opgerent. In tabel 5 is daarom het verloop van de ARG opgenomen, waarbij rekening wordt gehouden met eventuele toekomstige aanspraken ten gevolge van het oprenten van de getroffen verliesvoorzieningen en het per 31 december 2013 in beeld gebrachte risicoprofiel. De omvang van het risicoprofiel en rentelasten over de getroffen voorzieningen zijn gebaseerd op de herziening van de grondexploitaties per 1 januari 2013.

De opbouw van de tabel is als volgt. Deel 1 geeft de stand van de ARG weer, zoals deze is te berekenen op basis van reeds door de gemeenteraad genomen besluiten. Deze mutaties bestaan uit vermeerderingen (toevoegingen aan de ARG) en verminderingen (onttrekkingen aan de ARG).

Deel 2 geeft de verwachte stand van de ARG weer, zoals deze is te berekenen op basis van verwachte geormerkte bedragen, maar waarover door de gemeenteraad nog geen besluit is genomen om deze daadwerkelijk te onttrekken, dan wel toe te voegen aan de ARG. Tot slot wordt het op basis van de herziening per 1 januari 2013 berekende risicoprofiel afgezet tegen de verwachte stand van de ARG per 31 december 2013.

Op basis van tabel 5 wordt geconcludeerd dat de ARG de komende jaren toereikend is om de getroffen verliesvoorzieningen voor de grondexploitaties gedurende de looptijd op te renten. Zo is de stand van de ARG tot eind 2016 na verrekening van mutaties ten gevolge van vermeer- en verminderingen positief. Wanneer het risicoprofiel echter wordt afgezet tegen de (verwachte) stand van de ARG, dan wordt, indien de risico's zich tegelijk zullen voordoen, per 31 december 2013 een tekort van ca. € 1,94 mln. op contante waarde voorzien, wat betekent dat (overige onderdelen van) het algemene weerstandsvermogen vooralsnog deels in de dekking zal moeten voorzien.

Opgemerkt wordt dat de stand van de ARG voor de periode 2014 tot en met 2017 niet is afgezet tegen het risicoprofiel. Dit aangezien het risicoprofiel zich, door verdere planuitwerking en te implementeren beheersmaatregelen, ontwikkelt gedurende het planproces waarbij deze doorgaans afneemt. De mate van waarin de ARG toereikend is om het risicoprofiel in deze periode te dekken, zal moeten blijken uit toekomstige risicoanalyses. Op basis van de huidige stand van de ARG wordt echter vooralsnog verwacht dat ook in de toekomst de ARG onvoldoende ruimte biedt om het risicoprofiel van de grondexploitaties volledig af te dekken. Bij het opstellen van de tweede tussentijdse rapportage 2013, de jaarrekening 2013 en de herziening van de grondexploitaties per 1 januari 2014 zal opnieuw beoordeeld worden of, en zo ja in welke mate, in 2014 een verdere ophoging gewenst is.

Tabel 5: verloop ARG (op basis van herzieningen per 1-1-2013)

Bedragen x € 1.000	Prognose				
	2013	2014	2015	2016	2017
Deel 1					
Stand algemene reserve grondexploitatie					
Stand reserve per 1-1	5.256	4.679	4.636	4.591	4.544
<i>Mutaties vermeerdering</i>					
Dotatie i.v.m. Stadsherstel Damcentrum	20	20	20	20	20
<i>Subtotaal mutaties vermeerderingen</i>	<i>20</i>	<i>20</i>	<i>20</i>	<i>20</i>	<i>20</i>
<i>Mutaties vermindering</i>					
Mutaties verliesvoorzieningen	233 N*	49 N	51 N	53 N	56 N
Marcellus Emantslaan	350 N				
Adviezen van derden Damcentrum	14 N	14 N	14 N	14 N	14 N
<i>Subtotaal mutaties verminderingen</i>	<i>88 N</i>	<i>63 N</i>	<i>65 N</i>	<i>67 N</i>	<i>70 N</i>
Stand algemene reserve per 31-12	4.679	4.636	4.591	4.544	4.494
Deel 2 Verwachte stand algemene reserve grondexploitatie					
<i>Af: verwachte (geoordeelde) bedragen (zie tabel 3)</i>	<i>1.691 N</i>	<i>2.041 N</i>	<i>2.041 N</i>	<i>2.041 N</i>	<i>2.041 N</i>
Verwachte stand algemene reserve per 31-12	2.988	2.595	2.550	2.503	2.453
risicoreservering op contante waarde per 31-12 (risicoprofiel GREX)	4.925				
Risicoreservering op contante waarde per 31-12 (risicoprofiel VOF-grex, zie paragraaf F 'verbonden partijen')	0				
Controle dekkingscapaciteit risico's (stand algemene reserve minus risicoprofiel grondexploitaties)	1.937 N				

* Gebaseerd op de begroting 2013

D. Lokale heffingen

Algemeen

De uitgangspunten van het beleid voor de heffing van gemeentelijke belastingen en tarieven zijn vastgelegd in het collegeakkoord 2010-2014 "Verantwoord vooruit" en in de nota Lokale heffingen.

Beleidsuitgangspunten

De uitgangspunten van het beleid zijn:

- a. volgens het collegeprogramma 2010-2014 Verantwoord Vooruit dat geen algemene lastenverhoging wordt doorgevoerd en dat retributies en leges kostendekkend worden binnen de daarvoor geldende regels;
- b. het benutten van het pakket aan gemeentelijke belastingen en heffingen (belastinggebied lokale overheden);
- c. dat voor de grondslag voor de belastingheffing en heffing van rechten, de randvoorwaarden en ontwikkelingen rekening wordt gehouden met de verordening gemeentelijke belastingen en heffingen en de financiële beheersverordening;
- d. een consistente methode van berekening van tarieven in opeenvolgende jaren.

Deze uitgangspunten zijn bedoeld om de gemeentelijke (woon)lasten voor de burger te beheersen en zijn tevens de waarborg voor een evenwichtig belastingbeleid. De woonlastenberekening geeft een goed inzicht in de veranderingen van de belangrijkste gemeentelijke heffingen en de consequenties ervan voor de burger. Deze berekening volgt aan het einde van deze paragraaf (tabel 3).

Gemeentelijk belastinggebied

De gemeentelijke belastingen omvatten de onroerendezaakbelastingen, de hondenbelasting, de precariobelasting en de toeristenbelasting. Vanaf 1 januari 2014 kan daar de reclamebelasting bijkomen. Bij het onderwerp zelf wordt hierop dieper ingegaan.

Onroerende zaakbelastingen (OZB)

In geld gemeten is de onroerende zaakbelasting de belangrijkste belasting. Voor woningen betalen alleen de eigenaren OZB, terwijl zowel de eigenaar als de gebruiker van niet-woningen (winkels, kantoren e.d.) belastingplichtig zijn mits zij op 1 januari eigenaar respectievelijk gebruiker waren. De opbrengstraming van de onroerendezaakbelasting (OZB) is in de gemeentebegroting 2014 gebaseerd op de waarde van de onroerende zaken en de te verwachten minder- en meeropbrengsten van respectievelijk sloop en nieuwbouw van woningen. Voor de berekening van de tarieven voor 2014 wordt uitgegaan van de WOZ-waarde per 1 januari 2013.

De prognoses (medio juli 2013) duiden op een gemiddelde daling van de waarden in 2014:

- a. voor woningen met - 4,25%
- b. voor niet-woningen met - 5,57%

In tabel 1 zijn opgenomen de OZB tarieven 2013 en de nieuwe tarieven 2014 (als percentage van de waarde).

Tabel 1

	Tarief L-V 2013 In %	Tarief L-V 2014 in %
1. Woningen:		
a. eigenaren	0,08583	0,09100
2. Niet-woningen:		
a. eigenaren	0,13595	0,14610
b. gebruikers	0,10971	0,11791

De stijging van de tarieven wordt grotendeels gecorrigeerd door (gemiddeld) lagere waarden voor de onroerende zaken

Ondernemersfonds

Op verzoek van de Ondernemersverenigingen Damcentrum in Leidschendam en de Herenstraat in Voorburg wordt een ondernemersfonds ingevoerd in de vorm van een reclamebelasting. De aanslagen reclamebelasting worden alleen opgelegd aan de ondernemers in de genoemde gebieden. In september 2013 wordt er onder de ondernemers in de genoemde gebieden een draagvlakmeting gehouden. Wanneer er voldoende draagvlak is voor de invoering van de reclamebelasting, zal deze per 1 januari 2014 worden ingevoerd. De opbrengsten zullen worden aangewend voor activiteiten die enkel in de specifieke (winkel)gebieden plaatsvinden.

Gemeentelijke heffingen

De gemeentelijke heffingen betreffen de afvalstoffenheffing, de rioolheffing, de begraafrechten, de marktgeden en de leges. Dit zijn inkomsten als gevolg van door de gemeente geleverde diensten en producten. De tarieven van deze heffingen zijn in principe kostendekkend.

Opbrengsten belastingen en heffingen

De onderstaande tabel 2 geeft inzicht in de omvang van de opbrengsten van de belastingen en de belangrijkste heffingen:

Tabel 2

Belastingsoort	2014	2015	2016	2017	%-aandeel in totaal
a. Onroerende zaakbelasting	10.984	11.040	11.040	11.052	36,3
b. Toeristenbelasting	100	100	100	100	0,3
c. Hondenbelasting	203	203	203	203	0,7
d. Precariobelasting	631	562	494	425	2,1
e. Afvalstoffenheffing	10.325	10.401	10.400	10.382	34,1
f. Rioolheffing	4.954	4.985	5.373	5.762	16,4
g. Begraafrechten	749	749	749	749	2,5
h. Marktgeden	96	96	96	96	0,3
i. Leges (incl. bouwleges)	2.220	2.489	2.260	2.186	7,3
Totaal	30.262	30.625	30.715	30.955	100

Precariobelasting

In 2008 kondigde het kabinet aan de precariobelasting op ondergrondse infrastructuur van nutsbedrijven te willen afschaffen. Aanleiding hiervoor was de Motie Van der Burg die ertoe strekt om zo snel mogelijk het wetsvoorstel vrijstelling precariobelasting op netwerken en nutsbedrijven in te dienen. In het oorspronkelijke wetsvoorstel was sprake van een overgangsregeling bij afschaffing van de precariobelasting over een periode van 10 jaar, onder gelijktijdige verhoging van de macronorm OZB. In de (meerjaren)begroting is rekening gehouden met de consequentie van afschaffing van de precariobelasting op ondergrondse infrastructuur van nutsbedrijven.

Kwijtscheldingsbeleid

Voor de meeste inwoners van onze gemeente levert het betalen van de gemeentelijke belastingen en heffingen geen probleem op. Er zijn echter ook inwoners voor wie de betaling van de gemeentelijke belastingen een buitengewone inspanning betekent. Voor hen is er de mogelijkheid om een beroep te doen op de kwijtscheldingsregeling die in de gemeente wordt toegepast.

Voor twee belastingen, namelijk de afvalstoffenheffing en de rioolheffing kan kwijtschelding worden verleend, mits de aanvrager voldoet aan de wettelijk vastgestelde criteria. Vanaf 2006 geldt een regeling van automatische kwijtschelding voor de doelgroep van bijstandsgerechtigden en 65+ers (die al twee jaar kwijtschelding hebben gekregen en waarvan duidelijk is dat het inkomen de komende jaren (nagenoeg) gelijk blijft). Deze personen hoeven niet elk jaar een nieuwe aanvraag in te dienen. Steekproefsgewijs wordt de eerste groep eenmaal per drie jaar en de tweede groep eenmaal per vijf jaar gecontroleerd op wijzigingen in de financiële positie.

Woonlasten

De woonlasten zijn voor de burgers een graadmeter voor de mate van stijging of daling van de gemeentelijke lasten. De berekening van de woonlasten is gebaseerd op de onroerende-zaakbelasting, de afvalstoffenheffing en de rioolheffing. Voor een goede vergelijking is in tabel 3 een overzicht over meerdere jaren gemaakt.

Tabel 3

Woonlasten	Eenpersoonshuishouders			Meerpersoonshuishouders		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014
a. Onroerende zaakbelasting*	218,94	223,04	226,59	218,94	223,04	226,59
b. Afvalstoffenheffing	253,44	258,48	263,64	307,20	313,32	319,56
c. Rioolheffing	117,36	127,32	131,16	117,36	127,32	131,16
Totale woonlasten	589,74	608,84	621,39	643,50	663,68	677,31

(Cijfers OZB gebaseerd op een WOZ-waarden van € 269.300 voor 2012, € 260.100 voor 2013 en € 249.000 voor 2014.

* Deze berekening geldt alleen voor eigenaren van woningen (OZB-tarief voor woningen in 2014 = 0,09100.% van de WOZ-waarde).

E. Onderhoud kapitaalgoederen

Algemeen

Deze paragraaf bevat het beleid ten aanzien van het planmatig onderhoud van de gemeentelijke kapitaalgoederen. Aan de orde komen het integraal beheer kwaliteitsplan met de onderliggende plannen en het gemeentelijk gebouwenbestand. Aan het einde van de paragraaf is een overzicht van de in de gemeentebegroting 2014 en meerjarenramingen 2015-2017 geraamde onderhoudskosten van de kapitaalgoederen opgenomen. Het beleid ten aanzien van (de kwaliteit van) het onderhoud van kapitaalgoederen is direct van invloed op de jaarlijkse lasten die daarmee zijn gemoeid.

Integraal Beheer kwaliteitsplan

Kwaliteit en variëteit van de leefomgeving zijn belangrijke uitgangspunten voor de leefbaarheid van de omgeving. Het Beheer kwaliteitsplan (Bkp) voorziet in instrumenten waarmee de kwaliteit van de fysieke omgeving op een eenduidige manier vastgesteld kan worden. Binnen dit kwaliteitsbeleidskader worden gebieden getypeerd en gekoppeld aan gewenste kwaliteitsbeelden. Het Bkp is dus het overkoepelende plan van de verschillende beleid- en beheerplannen voor bijvoorbeeld wegen, rioleringen, waterbeheer, groen, openbare verlichting, enz. Op de onderliggende plannen wordt hierna ingegaan. De financiële consequenties voortvloeiende uit het Bkp en de ombuigingen uit de kerntakendiscussie, waaronder de verlaging algemene onderhoudsniveau groen met één niveau, zijn verwerkt in de verschillende beheerplannen en de gemeentebegroting 2014. In 2014 zal het Bkp geëvalueerd en geactualiseerd worden naar de landelijke CROW (Centrum voor Regelgeving en Onderzoek in grond-, water- en wegenbouw) beeldmeetlatten.

Wegen

Het beleid ten aanzien van wegen ligt vast in het Bkp. In 2014 vormen de technische inspecties, die in het najaar van 2012 uitgevoerd zijn, de belangrijkste input voor de te leveren beheersinspanning. Daarnaast zijn ook de uitkomsten van de schouwen gebruikt bij het opstellen van de uitvoeringsplannen. Het onderhoudsprogramma elementenverharding wordt voor de gehele gemeente Leidschendam-Voorburg berekend en vastgesteld. Het jaarprogramma voor elementen –en asfaltverhardingen is in het eerste kwartaal 2014 beschikbaar. Zowel uit de technische inspecties voor het wegbeheerprogramma als uit het schouwen in het kader van het BKP blijkt dat het kwaliteitsniveau aan de gestelde normen (gemiddeld niveau B) van veiligheid en beeldkwaliteit voldoet.

In 2013 is de definitiefase voor de reconstructie van de Stompwijkseweg afgerond zodat in 2014 een voorstel voor een integrale aanpak kan worden opgesteld.

Kunstwerken

De kunstwerken voldoen aan de gemeentelijke kwaliteitseisen. In 2014 zullen aan de hand van de gehouden inspecties herstelwerkzaamheden uitgevoerd worden. Bij gebruik van houten onderdelen zal gebruik worden gemaakt van FCS-gekeurd hout.

Bij overige onderdelen zal steeds een onderhoudsvrije of onderhoudsarme keuze worden gemaakt.

Riolering

In het Gemeentelijk RioleringsPlan (GRP) is het rioolbeheer voor de planperiode 2009-2014 vastgelegd. Inmiddels is gestart met de voorbereiding voor de planperiode 2015-2020. Dit plan wordt in het laatste kwartaal 2014 ter vaststelling aangeboden. Het gaat in het GRP om maatregelen om aan de vigerende milieuwetgeving te voldoen, het vervangen en verbeteren van riolering en de financiële dekking van beide. De gemeentelijke werkwijze is in lijn met het Samenwerken in de Afvalwaterketen, dat gedurende 2011 in samenwerking met het Hoogheemraadschap van Delfland en de veertien inliggende gemeenten is gestart. In 2013 zijn de diverse uitvoeringsvormen van deze samenwerking bestuurlijk vastgelegd. In 2014 wordt er verder uitwerking gegeven aan de wijze van samenwerken zoals deze voor de gemeente toepasbaar en wenselijk is.

De samenwerking komt voort uit het nationaal Bestuursakkoord Water tussen de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en Unie van Waterschappen met als doel reële besparingen op het gebied van riolering- en waterbeheer in het jaar 2020 te realiseren.

In 2014 worden het beleid en de maatregelen, zoals opgenomen in het GRP in lijn met de vigerende milieuwetgeving gecontinueerd. Hiermee wordt een sterke kwalitatieve bijdrage geleverd aan het beleidsuitgangspunt dat het water in de gemeente een bijdrage levert aan de waterkwaliteit, de kwaliteit van de leefomgeving en ecologische waarden. Indien de bestaande riolering op basis van leeftijd en onderhoudsstaat vervangen dient te worden is het een beleidsuitgangspunt dat, waar technisch en ruimtelijk mogelijk, een gescheiden stelsel wordt aangelegd. Concrete afkoppelprojecten komen voor rekening van gemeente, tenzij er een samenwerking als gevolg van gezamenlijke belangen speelt met andere partijen in de waterketen. Bij rioolvervangingen wordt nadrukkelijk de afstemming met overige infrastructurele disciplines gezocht.

Wet gemeentelijke watertaken

Gemeenten hebben een steeds grotere rol bij het beheer van regen- en grondwater in bebouwd gebied. De gemeente is verantwoordelijk voor transport en verwerking van water in het openbaar gebied. Bekostiging gebeurt door het huidige rioolrecht om te vormen tot een bredere rioolheffing. De Wet gemeentelijke watertaken is in 2008 ingevoerd en het GRP 2009-2014 is daarop aangepast. Dit GRP 2009-2014 wordt in 2013 geëvalueerd om in 2014 in het GRP 2015-2021 te concretiseren op maatregel- en financieel niveau. In 2013 is het gemeentelijke beleid concreet vastgelegd welke gemeentelijke watertaken (afvalwater, oppervlaktewaterbeheer, grondwater) er door middel van de verbrede rioolheffing bekostigd worden. Hierbij wordt uitgegaan van een maximaal kostendekkend tarief van 100%.

Waterbeheer

In 2007 zijn met het Hoogheemraadschap van Delfland nadere afspraken gemaakt over de overdracht van het beheer van het stedelijk water. Deze afspraken zijn vastgelegd in een convenant. Het merendeel van de thans bij de gemeente rustende beheertaken zijn overgedragen aan het Hoogheemraadschap van Delfland. Een soortgelijk traject met het Hoogheemraadschap van Rijnland is uitgewerkt. Dit heeft tot gevolg dat Rijnland zich specifiek richt op het beheer en onderhoud van haar eigen (hoofd)watergangen. In 2013 worden de onderlinge taken en verantwoordelijkheden nader tegen het licht gehouden. De voorbereiding en uitvoering van baggerwerkzaamheden van de 3 partijen zijn vanaf 2013 beter afgestemd.

In 2011 is een Bagger- en Beschoeiingenplan 2011-2020 uitgewerkt en in een uitvoeringsplanning geëffectueerd. In 2014 zal de uitvoering ervan worden gecontinueerd waarbij de realisatie meer gericht zal zijn op het omzetten van harde beschoeiingen tot meer natuurvriendelijker oevers.

De visie van het gemeentelijke waterplan is vertaald naar concrete projecten c.q. maatregelen op het gebied van stedelijk waterbeheer. In de komende periode zullen meerdere projecten uit het waterplan worden voorbereid en uitgevoerd. Als gevolg van heroverwegingen zijn verschillende uitvoeringsmaatregelen in Delflands gebied geprioriteerd met een gewijzigde uitvoeringsplanning voor de komende jaren tot gevolg. Bij de realisatie van het Waterplan wordt projectmatig vorm gegeven aan een integrale uitvoering. Dit betekent dat bij een waterplanproject ook mogelijke beheergelden (vervanging oevers) en planvorming vanuit bijvoorbeeld het Groenstructuurplan worden meegenomen.

Groen

Het Groenstructuurplan biedt met het Bkp en de in 2013 vastgestelde bomennota de uitgangspunten voor het beheer en onderhoud van het groen. Deze plannen vormen de basis voor de uitwerking van de wijkgroenbeheerplannen. Het wijkgroenbeheerplan voor 't Lien/De Rietvink is in juni 2013 vastgesteld door het college. Komende 5 jaar worden de renovatiemaatregelen die hierin worden voorgesteld, uitgevoerd. In de tweede helft van 2013 is gestart met het wijkgroenbeheerplan voor Leidschendam-Zuid en de Zeeheldenwijk. In 2013-2015 worden in de wijk De Zijde het riool en de gas- en waterleiding vervangen. Hiervoor moet de bomen in het trottoir verwijderd worden. Vervolgens zal gezamenlijk met bewoners bekeken worden of we hier bomen in de parkeerstroken gaan terugplanten. In de toekomst zal de groenrenovatie steeds vaker samen oplopen met rioolvervanging en vervanging van kabels en leidingen.

Onlangs is het hondenbeleid geactualiseerd. Bewonerswensen en verzoeken kunnen echter aanleiding geven om in 2014 de losloopgebieden en kwispelroutes opnieuw te herzien. Indien dit noodzakelijk is, zal er een nieuw voorstel worden opgesteld. Verder zal er ingezet worden op een verduidelijking van de diverse hondengebieden.

In het Handboek "Duidelijkheid op Straat" zijn al de plaatsingscriteria van nieuwe afvalbakken vastgelegd. In het verlengde daarvan is in 2013 is gestart met een optimalisatieplan voor afvalbakken in de wijk Bovenveen voor een schonere leefomgeving. Het plan voorziet in een effectievere spreiding van afvalbakken in de openbare ruimte en kan bovendien een mogelijke besparing van de beheerkosten opleveren. Indien dit succesvol blijkt, dan zal dit in 2014 ook in andere wijken worden uitgevoerd. Een belangrijke succesfactor daarbij is dat er geen significante toename van zwerfvuil mag zijn waardoor de beeldkwaliteit van de openbare ruimte achteruit gaat.

De beeldkwaliteit van de openbare ruimte wordt constant gemonitord. In de eerste helft van 2013 zijn bijvoorbeeld 3755 punten geschouwd. Het merendeel van deze plekken (62%) werd beoordeeld als kwaliteitsniveau A. Momenteel wordt er met twee methodes gemonitord. Volgens de CROW-systematiek (door de cluster onderhoud) en volgens de Cybersystematiek. De Cybersystematiek is een methode die in 2004 door het college is goedgekeurd. De CROW-systematiek is echter een landelijk meer gangbare methode die ook aansluit op beheerssystemen en onderhoudsbestekken. Daarom zal in 2014 in zijn geheel worden overgegaan op de CROW-systematiek.

Openbare verlichting

Het vastgestelde beleidsplan openbare verlichting 2006-2015 wordt uitgevoerd. In 2014 worden op grond van dit plan diverse vervangingsprojecten voor openbare verlichting gerealiseerd. Dit leidt onder meer tot een jaarlijkse besparing op het energieverbruik van 2% en een betere kwaliteit openbare verlichting.

Speelvoorzieningen

Het beleid is vastgelegd in het Speelruimteplan en uitgewerkt in een Speelruimte-uitvoeringsplan. Hierin zijn de gewenste verdeling van de speellocaties en de wensen van de bewoners aangegeven. Conform het uitvoeringsplan worden in 2014 ongeveer zes speelplekken gerenoveerd. Dit zijn speelplekken waarvan de speeltoestellen zijn versleten en niet meer voldoen aan de gewenste inrichting. Door de bezuinigingen krijgen de speelplekken een soberder inrichting. Naast de formele speelruimte zal tevens worden bekeken hoe de informele speelruimte kan worden verbeterd. Uitdagend, veilig, schoon en duurzaam zijn hierbij de sleutelwoorden.

Gebouwen

Het onderhoudsbeleid voor de gemeentelijke gebouwen is voor:

1. Gebouwen eigen huisvesting: conditie 1/2, uitstekende tot goede onderhoudstoestand afhankelijk van de ouderdom van het gebouw;
2. Onderwijsgebouwen: conditie 1/2, idem;
3. Verhuurde panden: conditie 2/3, goede tot redelijke onderhoudstoestand afhankelijk van de ouderdom van het gebouw en
4. Sportaccommodaties: conditie 2/3, idem.

Ad 1 en ad 2. De gebouwen voor de eigen huisvesting en het onderwijs dienen in een uitstekende tot goede onderhoudstoestand te verkeren afhankelijk van de ouderdom van het gebouw. Hierdoor voelen de gebruikers zich thuis in de accommodatie, wat hun presteren ten goede komt. Ook dienen deze gebouwen een verzorgde uitstraling te hebben naar de burgers en externe relaties van de gemeente. Dit komt het imago van de gemeente als een goede werkgever ten goede.

Ad 3 en ad 4. De verhuurde panden en de sportaccommodaties dienen in een goede tot redelijke onderhoudstoestand te verkeren afhankelijk van de ouderdom van het gebouw. De gebruikers van de verhuurde panden zijn zelf verantwoordelijk voor het huurdersonderhoud vooral in het pand. Indien het huurdersonderhoud naar behoren wordt uitgevoerd in combinatie met het eigenarenonderhoud op basis van een goede tot redelijke onderhoudstoestand zal dat het pand een verzorgde uitstraling geven.

De gebruikers van de sportaccommodaties zullen naar genoegen hun sport beoefenen in een gebouw met een redelijke tot goede onderhoudstoestand. De sportaccommodaties worden veelal zeven dagen per week van 's morgens vroeg tot 's avonds laat zeer intensief gebruikt wat een redelijke tot goede onderhoudstoestand rechtvaardigt.

Het beheer van alle gemeentelijke gebouwen wordt uitgevoerd op basis van het bovenstaande beleid en in overeenstemming met de technische meerjarige onderhoudsplannen. In de begroting is rekening gehouden met de lasten van het meerjarige beheers- en onderhoudskader. Daarmee is duurzaam in stand houden van de voorzieningen geborgd.

Overzicht van de onderhoudsbudgetten van de kapitaalgoederen

Op de volgende pagina is opgenomen een overzicht van de exploitatiebudgetten voor onderhoud in de periode 2014-2017. In het overzicht zijn niet opgenomen de kapitaallasten van de investeringen en de uren van de eigen dienst. Voor het groot onderhoud aan de gemeentelijke gebouwen is een voorziening getroffen.

Tabel 1

Onderhoudsbudgetten	2014	2015	2016	2017
<u>Programma Inwoners</u>				
a. Gebouwen	176	176	176	176
b. Sociaal-culturele gebouwen	190	190	190	190
<u>Programma Leefbaarheid en wonen</u>				
a. Gebouwen	108	108	108	108
b. Kunstobjecten buiten	30	30	30	30
c. Speelvoorzieningen	100	100	100	100
d. Sportparken / Zwembad	466	466	466	466
e. Schone leefomgeving	55	55	55	55
f. Waterwegen en beschoeiingen	490	490	490	490
g. Rioleringen	369	369	369	369
h. Openbaar groen	1908	1908	1908	1908
i. Begraafplaatsen	197	197	197	197
<u>Programma Ruimtelijke en economische ontwikkeling</u>				
a. Gebouwen, panden en gronden	184	184	184	184
b. Parkeren	27	27	27	27
c. Wegen	2034	2034	2034	2034
d. Materieel gladheidbestrijding	23	23	23	23
e. Straatmeubilair	19	19	19	19
f. Bruggen, viaducten, etc. (kunstwerken)	97	97	97	97
g. Openbare verlichting	250	250	250	250
h. Verkeersregelinstallaties / maatregelen	100	100	100	100
<u>Programma bestuur en bedrijfsvoering</u>				
a. Gebouwen	265	265	265	265
b. Installaties	36	36	36	36
c. Automatisering (hardware) en telecommunicatie	2332	2481	2493	2532
d. Groen	12	12	12	12
e. Overige interne diensten / ondersteuning	4	4	4	4
Subtotaal programma's	9473	9622	10049	10088
<u>Kostenplaatsen</u>				
a. Vervoermiddelen	121	121	121	121
Subtotaal kostenplaatsen	121	121	121	121
Totaal onderhoud kapitaalgoederen	9594	9743	10170	10209

Bedragen x € 1.000

F. Verbonden partijen

Beleidsmatig kader

Deze paragraaf gaat in op de partijen met wie de gemeente een bestuurlijke relatie heeft en waarin zij een financieel belang heeft. Een bestuurlijk belang betekent dat de gemeente een zetel in het bestuur bezet of stemrecht heeft. Een financieel belang betekent dat de gemeente middelen ter beschikking heeft gesteld die ze kwijt is in het geval van faillissement van de verbonden partij en/of als financiële problemen bij de verbonden partij kunnen worden verhaald op de gemeente. De werkzaamheden van de verbonden partijen moeten een publiek belang dienen. De raad of het college zetten verbonden partijen in als middel om gemeentelijk beleid te realiseren.

Onze visie op verbonden partijen baseren wij op de uitgangspunten voor regionale samenwerking. Die uitgangspunten zijn namelijk ook van invloed op het deelnemen aan een verbonden partij en gaat uit van twee sporen: strategische samenwerking en samenwerking op uitvoeringsniveau.

Met *strategische samenwerking* wordt de samenwerking bedoeld die erop gericht is de belangen van Leidschendam-Voorburg op de lange termijn in de regio veilig te stellen.

Samenwerking op *uitvoeringsniveau* omvat meer praktische taken waarbij schaalvergroting vaak voortkomt uit de wens tot efficiency, kwaliteitsverbetering van de dienstverlening en het verminderen van de kwetsbaarheid.

Voor 2014 hebben wij het voornemen om de verbonden partijen te benaderen vanuit een nieuwe Nota verbonden partijen, die gepland staat voor eind 2013. De nieuwe nota vormt het kader voor hoe de gemeente omgaat met verbonden partijen en is daarmee een uitwerking van de visie op regionale samenwerking voor de verbonden partijen.

Lijst van verbonden partijen

Naam	Dienst Sociale Werkvoorziening Rijswijk e.o.	
Programma	Werk en inkomen	
Doelstelling	De gemeente is verantwoordelijk voor de uitvoering van de Wet Sociale Werkvoorziening. Doel is dat iedere persoon met een sociale werkvoorzieningsindicatie op het voor hem of haar maximaal haalbare niveau werkzaam is. De deelnemers hebben de uitvoering ondergebracht bij de DSW.	
Bestuurlijk belang	In het algemeen bestuur is de gemeente vertegenwoordigd met twee wethouders. In het dagelijks bestuur met één wethouder.	
Overige deelnemende gemeenten	Rijswijk en Zoetermeer	
Vestigingsplaats	Rijswijk (statutair)	
Veranderingen in het belang van de gemeente in de verbonden partij	22%. Het belang is gerelateerd aan het aantal arbeidsjaren vanuit Leidschendam-Voorburg. Het belang voor 2013 is geprognosticeerd op 25%.	
	Per 1 januari 2012	Per 31 december 2012
Eigen vermogen	€ 1.669.000	€ 1.760.000 reserve weerstandsvermogen en nog te bestemmen resultaat)
Vreemd vermogen	€ 4.963.000 (voorzieningen, lang- en kortlopende schulden)	€ 5.460.000 (voorzieningen, lang- en kortlopende schulden)
Resultaat over 2012	€ 333.000 negatief. Na gemeentelijke bijdragen in exploitatietekort ad € 900.000: positief € 567.000.	

Ontwikkelingen	<p>Om het ontwikkelingsperspectief van SW-geïndiceerden te verbeteren en kosten te besparen is een (herzien) herstructureringsplan opgesteld.</p> <p>Dit plan gaat uit van de volgende principes:</p> <ol style="list-style-type: none"> Maximaal inzetten op het werken in een reguliere werkomgeving (de stapsgewijze beweging 'van binnen naar buiten'). Het verkleinen van de infrastructuur voor beschut werk bij de DSW. Het splitsen van de taak- en rolverdeling tussen gemeenten en DSW, waarbij DSW verantwoordelijk blijft voor beschut werk en groepsdetachering en de gemeenten verantwoordelijk worden voor arbeidsontwikkeling, individuele detachering en begeleid werken. Het opzetten van een uitstroombedrijf voor de taken die naar de gemeenten komen.
----------------	---

Naam	GGD Zuid-Holland West	
Programma	Werk en inkomen	
Doelstelling	Efficiënt uitvoeren van taken die vermeld staan in de Wet publieke gezondheid (WPG) en de taken die bij of krachtens andere wetten door de gemeente aan de GGD zijn opgedragen.	
Bestuurlijk belang	Een wethouder vertegenwoordigt de gemeente in het algemeen bestuur. Leidschendam-Voorburg is niet vertegenwoordigd in het dagelijks bestuur.	
Overige deelnemende gemeenten	Delft, Midden-Delfland, Pijnacker-Nootdorp, Rijswijk, Wassenaar, Westland en Zoetermeer	
Vestigingsplaats	Zoetermeer	
Veranderingen in het belang van de gemeente in de verbonden partij	Ongewijzigd, 13,5%	
	Per 1 januari 2012	Per 31 december 2012
Eigen vermogen	€ 253.000 negatief	€ 328.000 negatief
Vreemd vermogen	€ 4.660.000	€ 6.105.000
Resultaat over 2012	€ 1.179.000 negatief	
Ontwikkelingen	De GGD ZHW gaat per 1 januari 2014 op in de nieuwe gemeenschappelijke regeling GGD Haaglanden. In deze nieuwe GR is dan ook de gemeente Den Haag vertegenwoordigd. Op deze wijze geven de deelnemende gemeenten invulling aan de eis uit de WPG dat een GGD dezelfde regio moet omvatten als de veiligheidsregio. De GGD ZHW zal in 2014 worden geliquideerd zodra het pand aan de Brechtzijde wordt verkocht.	

Naam	Reinigingsbedrijf Avalex	
Programma	Leefbaarheid en wonen	
Doelstelling	Efficiënte inzameling van huishoudelijk afval. Door de inzameling regionaal op te pakken beoogt de gemeente schaalvoordelen te behalen op vooral de logistiek en de verwerkingskosten.	
Bestuurlijk belang	In het algemeen bestuur is de gemeente vertegenwoordigd met twee wethouders. In het dagelijks bestuur met één wethouder.	
Overige deelnemende gemeenten	Delft, Midden-Delfland, Pijnacker-Nootdorp, Rijswijk en Wassenaar	
Vestigingsplaats	Rijswijk	

Veranderingen in het belang van de gemeente in de verbonden partij	Ongewijzigd, 22,8%	
	Per 1 januari 2012	Per 31 december 2012
Eigen vermogen	€ 65.000 negatief	€ 1.844.000 negatief
Vreemd vermogen	€ 28.188.000	€ 33.932.000
Resultaat over 2012	€ 2.891.000 negatief	
Ontwikkelingen	<p>In 2013 heeft het bestuur van de GR Avalex een onderzoek laten uitvoeren naar het meest geëigende governance model voor Avalex. Vanuit PWC is aangegeven dat de meest geëigende vorm een overheids-NV is voor een bedrijf als Avalex. De uitkomsten van het PWC-onderzoek worden samen met een visie op afvalinzameling in de tweede helft van 2013 door de raden besproken. In 2014 zal een principebesluit over de governance van Avalex worden genomen.</p> <p>Zoals in 2012 afgesproken wordt door bezuinigingen en efficiëncymaatregelen het bedrijfsresultaat van Avalex verbeterd. Positieve resultaten worden, door het hanteren van fixed price, (meteen) weer ingezet in het bedrijf om verdere verbeteringen te realiseren (inverdienmodel).</p>	

Naam	Vof Leidschendam Centrum	
Programma	Ruimtelijke en economische ontwikkeling	
Doelstelling	Gezamenlijk uitvoering geven aan de grondexploitatie voor Leidschendam-Centrum en daarmee aan de realisatie van de herstructurering van het gebied.	
Bestuurlijk belang	De gemeente is door een wethouder vertegenwoordigd in de directie van de vof.	
Overige deelnemende organisaties	Ontwikkelingscombinatie Schouten De Jong/Bouwfonds MAB (hierna SJB)	
Vestigingsplaats (statutair)	Ruimtelijke en economische ontwikkeling	
Veranderingen in het belang van de gemeente in de verbonden partij	Ongewijzigd, 50%	
	Per 1 januari 2012	Per 31 december 2012
Eigen vermogen	€ 5.000.000 negatief	€ 5.000.000 negatief
Vreemd vermogen	€ 25.375.000	€ 22.604.000
Resultaat over 2012	€ 0	
Ontwikkelingen	<p>Met de ontwikkelende partijen zijn gesprekken opgestart over de gevolgen van de crisis op de woningmarkt. In afwachting van de verdere bouwplannen heeft de directie van de vof besloten het openbare gebied woonrijp te maken en de kavels waar mogelijk op te schonen en in te zaaien, zodat het gebied er in netjes bij ligt.</p> <p>In januari 2013 heeft de Europese Commissie geoordeeld dat de grondprijzverlaging die de vof heeft doorgevoerd bij levering van gronden aan het Damplein aan SJB staatsteun betreft die terugbetaald moet worden door SJB. In afwachting van de beroepszaak (de staat, de gemeente en de ontwikkelende partijen zijn in beroep gegaan) moet de vermeende steun terugbetaald worden aan de vof. De vof en SJB waren daarover bij het opstellen van deze begroting in overleg.</p>	

Naam	Omgevingsdienst Haaglanden (ODH)	
Programma	Veiligheid en handhaving	
Doelstelling	De uitvoering van gemeentelijke taken op het gebied van de milieuvergunningverlening, toezicht (buitentoezicht op bodem en het toezicht op zwaardere/complexere milieu-inrichtingen) en handhaving. De gemeenten en provincie blijven het bevoegd gezag, maar de uitvoering van de taken gebeurt in de ODH.	
Bestuurlijk belang	Een wethouder vertegenwoordigt de gemeente in het algemeen bestuur.	
Deelnemende overheden	Delft, Den Haag, Midden-Delfland, Pijnacker-Nootdorp, Rijswijk, Wassenaar, Westland, Zoetermeer en provincie Zuid-Holland	
Vestigingsplaats (statutair)	Den Haag	
Veranderingen in het belang van de gemeente in de verbonden partij	Ongewijzigd, 2%	
	Per 1 januari 2012	Per 31 december 2012
Eigen vermogen	De omgevingsdienst is pas gestart per 2013.	
Vreemd vermogen	De omgevingsdienst is pas gestart per 2013.	
Resultaat over 2012	De ODH heeft geen vastgestelde programmabegroting 2012. Het projectbudget is door de deelnemers beschikbaar gesteld en wordt daarmee beschouwd als de vastgestelde begroting. Het jaarresultaat 2012 is € 1.575.000.	
Ontwikkelingen	De ODH is van start gegaan op 1 januari 2013, maar de deelnemers zijn gefaseerd ingetreden. Vanaf 1 april 2013 is de ODH formeel van start gegaan. De oorspronkelijke deelnemersbijdragen waren gebaseerd op in het bedrijfsplan genoemde normbedragen. De financiële gevolgen van de werkelijke loonkosten ten opzichte van de gehanteerde normbedragen zijn op moment van schrijven nog onbekend.	

Naam	Veiligheidsregio Haaglanden (VRH)	
Programma	Veiligheid en handhaving	
Doelstelling	De activiteiten van de VRH zijn gericht op het vergroten van de veiligheid van de bevolking en bezoekers van de regio Haaglanden. De VRH heeft tot taak de brandweezorg en organisatie van rampenbestrijding en crisisbeheersing in de regio goed te organiseren. Dit gebeurt in opdracht van de aangesloten gemeenten.	
Bestuurlijk belang	De burgemeester vertegenwoordigt de gemeente in het algemeen bestuur.	
Overige deelnemende gemeenten	Delft, Den Haag, Midden-Delfland, Pijnacker-Nootdorp, Rijswijk, Wassenaar, Westland en Zoetermeer	
Vestigingsplaats	Den Haag	
Veranderingen in het belang van de gemeente in de verbonden partij	Ongewijzigd, 7,03%	
	Per 1 januari 2012	Per 31 december 2012
Eigen vermogen	€ 6.218.000	€ 10.074.000
Vreemd vermogen	€ 71.167.000	€ 68.463.000
Resultaat over 2012		€ 3.906.300
Ontwikkelingen	In 2014 zal de inzet van de Veiligheidsregio Haaglanden onverminderd in het teken staan van de strategische vernieuwing en bezuiniging, die in 2015 structureel moeten zijn gerealiseerd. De realisatie wordt doorgevoerd langs de pijlers: organisatie in control, ombuigen en vernieuwen.	

Naam	Stadsgewest Haaglanden (SGH)	
Programma	Bestuur	
Doelstelling	Komen tot een goed bereikbare regio met een sterke economische concurrentiepositie en een aantrekkelijk leef-, woon- en vestigingsklimaat. Taken van het Stadsgewest zijn verkeer en vervoer, wonen, ruimtelijke ordening, groen, milieu, economische ontwikkeling, agribusiness en jeugdzorg.	
Bestuurlijk belang	De gemeente is in het algemeen bestuur vertegenwoordigd door vier raadsleden en een wethouder en in het dagelijks bestuur door een wethouder.	
Overige deelnemende gemeenten	Delft, Den Haag, Midden-Delfland, Pijnacker-Nootdorp, Rijswijk, Wassenaar, Westland en Zoetermeer	
Vestigingsplaats	Den Haag	
Veranderingen in het belang van de gemeente in de verbonden partij	Ongewijzigd, 7,03%	
	Per 1 januari 2012	Per 31 december 2012
Eigen vermogen	€ 15.000.000	€ 16.253.000
Vreemd vermogen	€ 346.834.000	€ 279.473.000
Resultaat over 2012	€ 1.037.700	
Ontwikkelingen	Het kabinet heeft het wetsvoorstel voor afschaffing van de WGR-plus per 1 januari 2015 bij de Tweede Kamer ingediend. De gemeenten willen bij opheffing van de WGR-plus het stadsgewest opheffen. SGH heeft een plan van aanpak om het proces goed te laten verlopen. Aandachtspunten: 1. goede overdracht van taken naar de Metropoolregio Rotterdam-Den Haag of naar een andere organisatiestructuur. 2. Liquidatie van SGH, waarbij het personeel dat niet overgaat naar de organisatie van de Metropoolregio een plek krijgt bij de deelnemende gemeenten.	

Naam	Dunea N.V.	
Programma	Algemene dekkingsmiddelen	
Doelstelling	Het leveren van betrouwbaar drinkwater en het beheren van de duinen tussen Monster en Katwijk.	
Bestuurlijk belang	Op basis van het aandelenbezit kan de gemeente via het stemrecht tijdens de algemene vergadering van aandeelhouders zeggenschap uitoefenen op Dunea N.V. De gemeente wordt hierbij vertegenwoordigd door een wethouder. Statutair is vastgelegd dat Dunea geen dividend uitkeert.	
Overige deelnemende gemeenten	Den Haag, Hillegom, Katwijk, Lansingerland, Leiden, Lisse, Noordwijk, Noordwijkerhout, Oegstgeest, Pijnacker-Nootdorp, Rijnwoude, Rijswijk, Teylingen, Voorschoten, Wassenaar, Zoetermeer en Zuidplas	
Vestigingsplaats (statutair)	Zoetermeer	
Veranderingen in het belang van de gemeente in de verbonden partij	Ongewijzigd, 6,05%	
	Per 1 januari 2012	Per 31 december 2012
Eigen vermogen	€ 161.121.000	€ 161.876.000
Vreemd vermogen	€ 249.659.000	€ 231.978.000
Resultaat over 2012	€ 755.000	
Ontwikkelingen	Er worden geen belangrijke ontwikkelingen verwacht.	

Naam	Eneco Holding N.V.	
Programma	Algemene dekkingsmiddelen	
Doelstelling	Duurzame energie voor iedereen. De klanten van vandaag en in de toekomst moeten kunnen rekenen op betaalbare, betrouwbare en schone energie.	
Bestuurlijk belang	Op basis van het aandelenbezit kan de gemeente via het stemrecht in de algemene vereniging van aandeelhouders zeggenschap uitoefenen op Eneco Holding N.V. De gemeente wordt hierbij vertegenwoordigd door een wethouder.	
25 gemeenten zijn Eneco's aandeelhouders, met als grootste	Rotterdam, Den Haag, Dordrecht, Leidschendam-Voorburg, Lansingerland, Delft, Zoetermeer en Pijnacker-Nootdorp	
Vestigingsplaats (statutair)	Rotterdam	
Veranderingen in het belang van de gemeente in de verbonden partij	Ongewijzigd, 3,44%	
	Per 1 januari 2012	Per 31 december 2012
Eigen vermogen	€ 4.353.000.000	€ 4.444.000.000
Vreemd vermogen	€ 4.292.000.000	€ 4.357.000.000
Resultaat over 2012	€ 233.000.000	
Ontwikkelingen	De Autoriteit Consument en Markt (ACM) wil de transporttarieven voor elektriciteit en gas verlagen. Dit heeft naar verwachting effect op de winstgevendheid en daarmee op het dividend. De precieze financiële gevolgen hiervan voor Eneco zijn nog niet bekend. De lagere transportkosten betekenen voor de afnemers lagere energielasten.	

Naam	N.V. Bank Nederlandse Gemeenten	
Programma	Algemene dekkingsmiddelen	
Doelstelling	BNG Bank (de nieuwe benaming voor de Bank Nederlandse Gemeenten) is de bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang. De bank draagt duurzaam bij aan het laag houden van de kosten voor maatschappelijke voorzieningen voor de burger.	
Bestuurlijk belang	Op basis van het aandelenbezit kan de gemeente via het stemrecht in de algemene vereniging van aandeelhouders zeggenschap uitoefenen op de BNG Bank. De gemeente wordt hierbij vertegenwoordigd door een wethouder.	
Deelnemende overheden	gemeenten, provincies, waterschappen	
Vestigingsplaats (statutair)	Den Haag	
Veranderingen in het belang van de gemeente in de verbonden partij	Ongewijzigd, 0,36%	
	Per 1 januari 2012	Per 31 december 2012
Eigen vermogen	€ 1.897.000.000	€ 2.752.000.000
Vreemd vermogen	€ 134.743.000.000	€ 139.476.000.000
Resultaat over 2012	€ 332.000.000	
Ontwikkelingen	Ultimo 2013 wordt het schatkistbankieren ingevoerd. Liquiditeitoverschotten van lagere overheden moeten dan aangehouden worden in de schatkist, ook wel schatkist beleggen genoemd. De BNG Bank zal de gemeenten hierin gaan faciliteren De BNG Bank verwacht van het schatkistbankieren geen noemenswaardige nadelige financiële gevolgen te hebben. Voor de gemeente betekent dit dat op grond hiervan geen wijzigingen optreden in het verwachte dividend.	

G. Weerstandsvermogen en risicobeheersing

1. Algemeen

Het weerstandsvermogen is het vermogen van de gemeente om financiële tegenvallers op te kunnen vangen en haar taken te kunnen voortzetten. Het is immers van belang te kunnen beschikken over voldoende weerstandsvermogen, zowel in structurele als incidentele zin, om tegenvallers op te kunnen vangen zonder dat dit direct ten koste gaat van het gemeentelijke beleid en de kwaliteit van de bedrijfsvoering.

In de paragrafen weerstandsvermogen van de begroting en de rekening wordt inzicht gegeven in de omvang, de dekking en de beheersing van de risico's waarmee de gemeente kan worden geconfronteerd. Het geeft aan hoe robuust de financiële positie is en gaat in op de vraag hoe financiële risico's kunnen worden opgevangen. Voor het beoordelen van deze robuustheid is inzicht nodig in de omvang en achtergronden van de risico's die de gemeente loopt en de aanwezige weerstandscapaciteit voor de dekking van deze risico's.

Onder een risico wordt verstaan: een niet door de gemeente te beïnvloeden gebeurtenis, onvoorspelbaar en onafwendbaar indien deze zich voordoet, met veelal financiële of materiële gevolgen die niet specifiek af te dekken zijn. Het kenmerk van een risico is dat het onafwendbaar is en dat er geen keuzemogelijkheden zijn. De gemeente kan zich soms indekken tegen risico's, bijvoorbeeld door verzekeringen af te sluiten. In het kader van het weerstandsvermogen gaat het dus om die resterende risico's, die niet in de exploitatie of anderszins zijn op te vangen.

Afhankelijk van de verhouding tussen risico's en weerstandscapaciteit, kan worden besloten de beschikbare middelen voor het opvangen van risico's te verhogen of te verlagen. Ook kunnen op basis van dit inzicht maatregelen worden genomen om risico's te beperken.

2. Weerstandscapaciteit

De weerstandscapaciteit bestaat uit de financiële middelen en mogelijkheden waarover de gemeente beschikt om niet begrote kosten, die zich onverwachts kunnen voordoen en die van substantiële aard zijn, te kunnen dekken. Dit kunnen zowel incidentele als structurele middelen zijn: de reserves, de (onbenutte) belastingcapaciteit en de post voor onvoorziene uitgaven. De samenstelling van de weerstandscapaciteit per 1 januari 2014 wordt gegeven in tabel 1.

Tabel 1

Weerstandscapaciteit per 1-1-2014	Soort	Bedrag
a. Algemene reserve met bufferfunctie	Incidenteel	7.407
b. Ruimte op de begroting/onvoorzien	Incidenteel	113
c. Ruimte op de begroting/onvoorzien	Structureel	57
d. Algemene reserve met bufferfunctie grondexploitaties	Incidenteel	4.679
e. Reserve recessie	Incidenteel	7.338
Totaal		19.594

Bedragen x € 1.000

De algemene reserve met bufferfunctie is bestemd voor het opvangen van financiële gevolgen van calamiteiten en risico's die geen betrekking op de grondexploitaties hebben. De post voor onvoorziene uitgaven bestaat uit een structureel en incidenteel deel en is bestemd voor de dekking van onvoorziene, onontkoombare en onuitstelbare exploitatielasten. De algemene reserve met bufferfunctie grondexploitaties dient specifiek voor de afdekking van financiële risico's, die zijn verbonden aan de grondexploitaties en waar niet op een andere manier in is voorzien. De reserve recessie is speciaal gevormd voor de dekking van nadelige gevolgen van de economische crisis.

3. Risico-inventarisatie en -kwantificering

Wij hebben in tabel 2 de risico's voor onze gemeente gekwantificeerd, waarbij door een inschatting van de kans dat de gebeurtenis zou kunnen optreden het risicoprofiel ontstaat. Overigens kunnen de opgenomen bedragen suggereren dat de risico's zich in die mate gaan voordoen. Er is echter sprake van inschattingen en de uitkomsten van een kansberekening. De werkelijke uitkomsten zullen hier hoogstwaarschijnlijk in alle gevallen van afwijken.

Tabel 2

Omschrijving	Maximale omvang	Kans			Gemiddelde omvang	Risicoprofiel (kans x gemiddelde omvang)
		10%	30%	70%		
<u>1. Gemeenschappelijke regelingen</u>						
a. GGD	500		X		250	100
b. DSW	500			X	250	200
c. Avalex	500		X		250	100
d. Metropoolregio	500	X			250	100
<u>2. Openeinderegelingen</u>						
a. BUIG	2.000	X			1.000	100
b. WMO	500	X			250	100
<u>3. Grondexploitaties</u>	23.000		X		11.500	3.500
<u>4. Uitkeringen gemeentefonds</u>	10.000			X	5.000	3.500
<u>5. Overige</u>						
a. Bodemsaneringen	5.000			X	2.500	1.800
b. Lagere huuropbrengsten	2.000		X		1.000	300
c. Dividend Eneco	1.500			X	750	600
Totaal risicoprofiel						10.400

Bedragen x € 1.000 en risicoprofiel afgerond op € 100 naar boven.

Wij gaan onderstaand nader in op de risico's.

1. Gemeenschappelijke regelingen.

a. Gemeenschappelijke Gezondheidsdienst Zuid-Holland West (GGD-ZHW)

Op 1 januari 2014 zal de nieuwe gemeenschappelijke regeling, GGD-Haaglanden van start gaan. De eerste begroting van GGD-Haaglanden zal aan het eind van 2013 worden vastgesteld. Hoewel het uitgangspunt is dat de gemeentelijke bijdragen door deze fusie niet meer mogen stijgen dan het inflatiepercentage bestaat het risico van een hogere gemeentelijke bijdrage. Daarnaast is er door de samenvoeging van beide GGD-en mogelijk sprake van frictiekosten.

b. Dienst Sociale Werkvoorziening Rijswijk en Omstreken (DSW)

De deelnemende gemeenten aan de DSW zijn genoodzaakt tot een herstructurering van de DSW om de (toekomstige) tekorten te beperken dan wel weg te nemen. De komende jaren is de omvang van de bijdrage van onze gemeente aan de DSW, bestaande uit een bijdrage in de herstructurering en een bijdrage in het exploitatietekort uiterst onzeker. Dit hangt sterk af van economische ontwikkelingen en het succes van de herstructurering. Indien de herstructurering van de DSW in het geheel geen resultaat oplevert voorspelt het herstructureringsplan een exploitatietekort dat structureel zal oplopen tot € 3,5 mln. Dit is € 2,5 mln. meer dan het exploitatietekort van € 1 mln. waarmee in de (meerjaren)begroting van de DSW rekening is gehouden.

c. Regionaal reinigingsbedrijf Avalex

De begroting 2014 en de meerjarenraming van het reinigingsbedrijf Avalex bevat een pakket aan maatregelen om de tekorten bij het bedrijf om te buigen en het eigen vermogen weer op peil te brengen. Het risico bestaat dat Avalex niet volledig slaagt in de realisatie van de voorgenomen bezuinigingen en dat de deelnemende gemeenten financieel moeten bijspringen.

d. Metropoolregio Rotterdam Den Haag (MRDH)

Het kabinet heeft in het voorjaar van 2013 het wetsvoorstel tot afschaffing van de Wet Gemeenschappelijke Regelingen-plus (WGR-plus) ingediend. De streefdatum voor afschaffing is 1 januari 2015. De vorming van de Metropoolregio is formeel overigens niet afhankelijk van de afschaffing van de WGR-plus. De vorming is vooral afhankelijk van de bereidheid van de gemeenten om daadwerkelijk in te stemmen met de gemeenschappelijke regeling Metropoolregio. Het risico bestaat dat deelname aan de metropoolregio de gemeente meer zal kosten dan deelname aan het Stadsgewest. Het uitgangspunt van de deelnemende gemeenten is dat het MRDH niet meer mag kosten dan het Stadsgewest.

2. Openeinderegelingen

a. *Wet BUIG bundeling van uitkeringen inkomensvoorziening aan gemeenten (BUIG)*

Personen die recht hebben op een uitkering voor inkomensvoorzieningen dienen deze te ontvangen, ongeacht of het budget toereikend is. De huidige economische ontwikkelingen kunnen leiden tot een forse toeloop op de uitkeringsregelingen. Daarnaast is het rijksbudget voor de BUIG met onzekerheden omgeven. Het Rijk stelt voor alle gemeenten samen een toereikend macrobudget vast. Ontwikkelingen in het landelijke volume bijstandsgerechtigden worden daarbij door het Rijk opgevangen. De gemeente loopt het risico dat de lokale ontwikkeling van het bijstandsvolume in negatieve zin afwijkt van de landelijke ontwikkeling waardoor de rijksbijdrage te kort schiet. Het Rijk heeft het maximale risico dat een gemeente in een uitkeringsjaar voor de uitvoering van de BUIG loopt gemaximeerd op 10%.

b. *Wet maatschappelijke ondersteuning (WMO)*

De voorzieningen WMO moeten worden geleverd, ook als het budget voor het betreffende jaar niet toereikend is. In het licht van de rijksbezuinigingen is ook de omvang van het WMO-budget dat door het Rijk beschikbaar wordt gesteld een financieel risico. Daarnaast speelt de extramuralisatie van de zorgzwaartepakketten. Waarschijnlijk gaat een grotere groep mensen een beroep doen op ondersteuning door de gemeente.

3. Grondexploitaties

De risico's met betrekking tot de gemeentelijke grondexploitaties zijn beschreven in de paragraaf grondbeleid. Korthedshalve verwijzen wij daarnaar.

Daarnaast staat de gemeente garant voor de betaling van rente en aflossing van een door de BNG Bank verstrekte kredietfaciliteit aan de VOF Leidschendam Centrum.

4. Uitkeringen uit het gemeentefonds

De uitkeringen uit het gemeentefonds blijven met grote onzekerheden omgeven onder andere door mogelijke extra rijksbezuinigingen en herverdeeleffecten als gevolg van de herijking van het fonds in 2015. Ook over de hoogte van de middelen voor de taakdecentralisaties in het sociale domein bestaat nog geen duidelijkheid. Gemeenten krijgen de middelen onder aftrek van een efficiencykorting.

5. Overige

a. Bodemsaneringen

Alle (potentieel) verontreinigde locaties moeten vóór 2030 zijn onderzocht en waar nodig zijn gesaneerd. Een uitzondering hierop zijn de spoedlocaties waar een humaan of verspreidingsrisico aanwezig is. Deze verontreinigde locaties dienen vóór 2015 te zijn gesaneerd danwel moeten maatregelen zijn genomen waarbij de risico's worden beheerst. In onze gemeente bevindt zich één spoedeisende locatie (Oranje Nassaustraat) waarvoor inmiddels subsidie is aangevraagd. Het Rijk en de provincie verstrekken vanaf 2015 geen subsidie meer aan de gemeenten. Noodzakelijke bodemsaneringen zullen gepaard gaan met gemeentelijke kosten.

b. Lagere huuropbrengsten gemeentelijke accommodaties

Het gaat om derving van huurinkomsten van gemeentelijke accommodaties, die door gesubsidieerde instellingen worden gebruikt. Omdat in het kader van de bezuinigingen in de voorjaarsnota 2011 subsidies aan instellingen worden afgebouwd, bestaat het risico dat zij de huur opzeggen en de gemeente bij (tijdelijke) leegstand van de accommodatie huurinkomsten misloopt.

c. Dividenduitkering Eneco

De Autoriteit Consument en Markt (ACM) is van plan de tarieven voor de transportkosten van elektriciteit en gas te verlagen. Wanneer de tarieven moeten dalen, neemt de winstgevendheid van Eneco af en daarmee de hoogte van het dividend. Dit kan leiden tot halvering van de winst en het dividend. Eneco zal door de gemeenten worden aangezet de kosten van de netwerken kritisch te bezien en indien mogelijk in overeenstemming te brengen met het methodebesluit van de ACM.

4. Weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen is de verhouding tussen de ongedekte financiële risico's en de financiële weerstandscapaciteit om deze risico's op te kunnen opvangen. Het gaat om de mate waarin de gemeente in staat is financiële middelen vrij te maken en maatregelen te nemen om incidentele en structurele financiële tegenvallers op te vangen, zonder dat dit ten koste gaat van het bestaande beleid en de gemeentelijke dienstverlening. Naarmate risico's beter kunnen worden afgedekt en opgevangen, is sprake van een groter weerstandsvermogen. Om een waardeoordeel te kunnen geven over het weerstandsvermogen is het noodzakelijk dat het wordt afgezet tegen een norm.

Een algemeen gehanteerde norm bij gemeenten is een waarderingstabel opgesteld door het Nederlands Adviesbureau voor Risicomanagement (NAR) in samenwerking met de Universiteit van Utrecht (zie tabel 3). In deze tabel wordt in de vorm van een ratio een oordeel gegeven over het weerstandsvermogen. Deze ratio wordt berekend door de beschikbare weerstandscapaciteit te delen door het risicoprofiel.

Tabel 3

Ratio waardering weerstandsvermogen	Betekenis
> 2,0	Uitstekend
1,4 – 2,0	Ruim voldoende
1,0 – 1,4	Voldoende
0,8 – 1,0	Matig
0,6 – 0,8	Onvoldoende
< 0,6	Ruim onvoldoende

De ratio's over de jaren 2012, 2013 en 2014 zijn berekend in onderstaande tabel 4.

Tabel 4

Ratio	Rekening 2012	Begroting 2013	Begroting 2014
1. Weerstandscapaciteit (zie tabel 1)	19.456	19.600	19.600
2. Risicoprofiel (zie tabel 2)	11.000	5.700	10.400
3. Weerstandsvermogen (ratio (verhouding tussen 1 en 2))	1,8	3,4	1,9
4. Ruimte (verschil tussen 1 en 2)	8.456	13.900	9.200

Bedragen x € 1.000

Uit tabel 3 blijkt dat de weerstandscapaciteit en –vermogen gemeten aan de algemene norm van de NAR op orde zijn. Het lage risicoprofiel in de begroting 2013 wordt verklaard door de minder pessimistische inschatting van rijkskortingen ten tijde van het samenstellen van de begroting 2013 medio 2012. In die periode was het kabinet Rutte I demissionair en onduidelijk hoe een nieuw kabinet de economische crisis zou bestrijden.

5. Stresstest

Mede voor de beoordeling van het weerstandsvermogen onderzoeken wij bij het opstellen van de gemeentelijke jaarrekening door middel van een stresstest de financiële gevolgen van verschillende exogene schokken voor onze gemeente. De exogene schokken betreffen scenario's van een financiële crisis (stijging rente en inflatie), een sociaaleconomische crisis (economische krimp en stijging werkloosheid), een vastgoedcrisis, een humanitaire ramp en een omvangrijke rijksbezuiniging. Er zijn extreme, maar plausibele scenario's voor deze exogene schokken gehanteerd.

Het model van de stresstest is door SEO Economisch Onderzoek gebouwd op basis van de financiële verslaglegging c.q. jaarrekening van onze gemeente. In het model wordt een kwantitatieve relatie gelegd tussen de variabelen waarin de exogene schokken zich uiten, en de verschillende posten in de baten- en lastenrekening en de balans van onze gemeente die door die schokken worden beïnvloed. Het model is flexibel opgezet zodat ook de effecten van zwaardere en minder zware scenario's, en de effecten van verschillende combinaties van schokken kunnen worden berekend. Ook worden de financiële effecten berekend van gebeurtenissen die mogelijk samenhangen met de onderzochte schokken, zoals aanspraken op de garantiestellingen die de gemeente heeft afgegeven.

De stresstest is recent uitgevoerd op de jaarrekening 2012 (het basisscenario) en leidt voor de periode 2014-2017 tot de effecten zoals opgenomen in tabel 5.

Tabel 5

Omschrijving	2014	2015	2016	2017	Gemiddeld per jaar (afgerond)
<u>1. Financiële crisis:</u>					
a. Lange rente	-1.800	-4.100	-4.800	-5.400	-4.000
b. Inflatie	110	370	780	990	600
<u>2. Sociaal economische crisis:</u>					
a. Economische groei	-440	-550	-620	-630	-600
3. Werkloosheid	-1.770	-3.700	-5.300	-5.800	-4.000
<u>4. Vastgoedcrisis:</u>					
a. Inclusief kostendaling grondbedrijf	-3.100	-5.700	-6.200	-5.400	-5.000
b. Exclusief kostendaling grondbedrijf	-6.650	-7.150	-9.400	-6.400	-7.500
<u>5. Rijksbezuiniging</u>	-1.500	-2.800	-4.100	-5.500	-3.500
<u>6. Humanitaire ramp</u>	-14.500	-14.500	-14.000	-13.500	-14.000

Bedragen x € 1.000

De gepresenteerde financiële effecten zijn de bedragen waarmee in een crisisscenario de financiën van de gemeente verslechteren. Een negatief effect in een jaar moet daarom gezien worden als het bedrag waarmee de financiële positie van de gemeente in een crisisscenario verslechtert bij het uitblijven van een beleidsreactie gericht op het opvangen of afzwakken van deze effecten.

Onze gemeente heeft relatief veel vermogen belegd in vaste activa. Indien de gemeente de financiële wendbaarheid zou willen vergroten ten einde risico's van exogene schokken verder af te dekken, dan is een aantal financiële maatregelen voor handen. Eén daarvan is het verkopen van ons aandelenbezit, onderdeel van de gemeentelijke stille reserves.

De waarde van het gemeentelijk aandelenbezit wordt op basis van het eigen vermogen van de betreffende bedrijven geschat op in totaal circa € 167 miljoen (Eneco € 150 miljoen, Dunea € 10 miljoen en BNG € 7 miljoen). De marktwaarde van de aandelen is onbekend omdat de bedrijven niet beursgenoteerd zijn. De verkoop van de aandelen is beperkt tot de medeaandeelhouders.

Eneco en de BNG keren in tegenstelling tot Dunea een deel van de winst uit in dividend.

In de jaarrekening 2012 is de algemene conclusie dat het weerstandsvermogen van onze gemeente ultimo 2012 zodanig was, dat er voldoende ruimte is om de effecten van de individuele schokken en ook een cumulatie van schokken in financiële zin op te vangen.

5. Risicobeheersing

Binnen de organisatie worden risico's in processen regelmatig geïnventariseerd en daar waar noodzakelijk worden hier beheersmaatregelen op getroffen. Ook voor wat betreft projectbeheersing wordt met risicoanalyses gewerkt. Ook in dit kader worden de belangrijkste risico's door het nemen van adequate maatregelen gemitigeerd.

V. Financiële begroting

- **Overzicht van baten en lasten**
- **Uiteenzetting van de financiële positie**

Overzicht van baten en lasten

HOOFDSTUK BATEN EN LASTEN

Algemeen

Het overzicht van baten en lasten geeft een integraal overzicht van de baten en lasten en het saldo van alle onderdelen van de begroting: het programmaplan, het overzicht algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien. Voor extra inzicht in de financiële positie zijn de baten en lasten per programma geschoond van verrekeningen met reserves. De verrekeningen met reserves maken wel onderdeel uit van de begroting van baten en lasten.

In hoofdstuk IV Uiteenzetting van de financiële positie gaan wij in op de meerjarige financiële consequenties van het gemeentelijk beleid.

Inzicht in baten en lasten

Aan het einde van dit hoofdstuk is het overzicht van baten en lasten opgenomen. In de kolommen 2014-2017 is te lezen welke middelen per saldo aan de programma's worden besteed en welke algemene dekkingsmiddelen daar tegenover staan. De jaren 2014-2017 geven in tabel 1 het volgende beeld (positieve bedragen zijn per saldo baten, negatieve bedragen zijn per saldo lasten).

Tabel 1

Onderdeel van de begroting	2014	2015	2016	2017
a. Saldo van de programma's	-92.619	-88.548	-88.587	-87.395
b. Algemene dekkingsmiddelen	91.672	87.137	87.411	86.505
c. Onvoorzien	-170	-230	-290	-350
d. Geraamde totaal saldo van baten en lasten	-1.117	-1.641	-1.466	-1.240
e. Verrekeningen met reserves	1.897	1.641	1.466	1.240
f. Geraamde resultaat	780	0	0	0
g. Storting in reserve recessie	780	0	0	0
h. Onttrekking aan reserve recessie	0	0	0	0
i. Geraamde resultaat na verrekening reserve recessie	0	0	0	0

Bedragen x € 1.000

Uit de cijfers in tabel 1 blijkt dat de begroting en de meerjarenramingen structureel sluitend zijn.

Ontwikkelingen ten opzichte van de kadernota 2013

Het budgettaire kader voor de samenstelling van de gemeentebegroting 2014 en de meerjarenramingen is het meerjarenperspectief uit de kadernota 2013, die op 9 juli 2013 door de gemeenteraad is vastgesteld. In tabel 2 worden weergegeven de uitgangspositie uit de kadernota 2013 (regel 1), de mutaties op dat beeld (regels 2 t/m 17) en de uitkomsten van de begroting 2014 en de meerjarenramingen 2015-2017 (regel 18).

Tabel 2

Financieel kader	2014	2015	2016	2017
1. Uitgangspositie kadernota 2013	487	37	16	60
2. Gebruik I-pads gemeenteraad	-	24	25	25
3. 1 ^e tussentijdse rapportage 2013	- 243	- 219	- 130	- 56
4. Uitgangspositie begroting 2014-2017	244	- 158	- 89	29
5. Bijdrage aan de Veiligheidsregio Haaglanden (VRH) en de gemeente Den Haag voor collectieve crisisbeheersing	-165	-155	-155	-150
6. Herziening begroting DSW	70	-15	-35	-65
7. Vrijval restant nieuw beleid voor 2014	448	-	-	-
8. Vergoeding uitvoering sociale zaken voor Wassenaar en Voorschoten	180	215	215	310
9. Grafrechten	-215	-215	-215	-215
10. Bouwleges	-600	-200	-425	-500
11. Leges huwelijken	-65	-65	-65	-65
12. Huurderving gemeentelijke gebouwen	-324	-395	-395	-395
13. Rente-effecten	550	100	100	0
14. Precariobelasting	70	70	70	70
15. Algemene uitkering	450	-850	-1.905	-2.290
16. Taakdecentralisaties	-	1.903	2.604	3.521
17. Overige posten	135	-235	295	-250
18. Begrotingsuitkomsten 2014-2017	778	0	0	0
19. Stortingen in de egalisereserve recessie	778	-	-	-
20. Onttrekkingen aan de egalisereserve recessie	-	-	-	-
21. Geactualiseerd meerjarenperspectief	0	0	0	0

Bedragen x € 1.000; min-teken betekent nadelig

De posten worden onderstaand toegelicht.

Ad 1. Dit is de uitgangspositie van de kadernota 2013 (zie blz. 24 van de kadernota 2013, tabel 13, regel 1), die de gemeenteraad op 9 juli 2013 heeft vastgesteld.

Ad 2. De gemeenteraad heeft op 14 mei 2013 besloten tot het gebruik van I-pads. Het budgettaire voordeel ontstaat door de besparing op papierverbruik.

Ad 3. De structurele mee- en tegenvallers uit de 1^e tussentijdse rapportage 2013 (zie blz. 8 van de 1^e tussentijdse rapportage 2013, tabel 2) zijn verwerkt in de begroting 2014 en de meerjarenramingen 2015-2017.

Ad 4. Dit is de financiële uitgangspositie voor de samenstelling van de begroting 2014-2017.

Ad 5. De bijdrage aan de VRH is trendmatig verhoogd. Voor de collectieve crisisbeheersing was abusievelijk niet eerder budget opgenomen.

Ad 6. De ramingen zijn aangepast aan de nieuwe begroting van de DSW.

Ad 7. Bij de kadernota 2013 heeft een integrale afweging plaatsgevonden van nieuwe beleidsvoorstellen voor de programmabegroting 2014-2017. De budgettaire ruimte van € 518.000 voor het jaar 2014 is ingevuld tot een bedrag van € 70.000. Het restant van € 448.000 voor het jaar 2014 valt vrij.

Ad 8. Vanwege de toename van het aantal cliënten uit Wassenaar en Voorschoten neemt de vergoeding voor de uitvoeringskosten toe.

Ad 9. De afgelopen jaren is het aantal begrafenissen drastisch afgenomen, deze trend zet zich door. De ramingen waren hierop niet aangepast. Deze worden nu aangepast op de gemiddelde realisatiecijfers van afgelopen jaren. De lagere inkomsten van de afgelopen jaren hebben in de realisatie geen grote invloed gehad op de 100 % kostendekkendheid. Het gevolg hiervan was dat op ramingsniveau de baten hoger waren dan de lasten, terwijl de bij realisatie de baten en lasten nagenoeg gelijk waren.

Ad 10. De inkomsten bouwleges zijn voor een groot deel afhankelijk van de bouwaanvragen voor grote bouwprojecten. Deze blijven vanwege de crisis achter bij de prognoses. Hierdoor nemen de inkomsten af. De werkzaamheden betreffen dan ook hoofdzakelijk de werkzaamheden voor kleine bouwvergunningen. Het aantal aanvragen hiervoor blijft vooralsnog stabiel.

Ad 11. Er wordt steeds meer gekozen voor een kosteloos huwelijk. Hierdoor nemen de inkomsten van leges voor huwelijken af.

Ad 12. Betreft de vervallen huurinkomsten van gemeentelijke gebouwen die verkocht worden of waarvoor de huur is opgezegd. Hierin is ook meegenomen de verminderde huuropbrengst van de bibliotheek.

Ad 13. Door de nog steeds lage rente op de geld- en kapitaalmarkt en de geactualiseerde fasering van de investeringen ontstaan er voordelen op de rente.

Ad 14. Het opheffen van de precariobelasting is met minsten een jaar uitgesteld. In de begroting was rekening gehouden met een afbouw van de inkomsten van circa 10% per jaar. Door het uitstel start de afbouw een jaar later.

Ad 15. De rijksbezuinigingen uit het Regeerakkoord Rutte II zijn verwerkt in de meicirculaire gemeentefonds 2013, die door de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de staatssecretaris van Financiën op 31 mei jl. is uitgebracht. Met ingang van het jaar 2015 treedt een verdere verslechtering op in de uitkeringen uit het fonds.

Ad 16. Het uitgangspunt is de taakdecentralisaties in het sociale domein uit te voeren met de middelen die daarvoor van het Rijk worden ontvangen. De geraamde stelposten voor de efficiencykortingen op de taakdecentralisaties worden gefaseerd afgebouwd.

Ad 17. Onder overige posten is een aantal kleine mee- en tegenvallers ten opzichte van de begroting 2013 verantwoord.

Ad 18. Dit zijn de uitkomsten van de begroting 2014 en de meerjarenramingen 2015-2017.

Incidentele lasten en baten

Om een goed oordeel te kunnen geven over het structurele evenwicht tussen baten en lasten is het noodzakelijk te weten in hoeverre tegenover de inzet van reserves (incidentele dekkingsmiddelen) incidentele lasten staan. Voor een gespecificeerd overzicht per programma wordt verwezen naar bijlage 4.

Het totaal van de incidentele lasten over de begrotingsjaren is opgenomen in tabel 3.

Tabel 3

Incidentele lasten	2014	2015	2016	2017
<i>A. Programma 's:</i>				
1. Inwoners	723	110	-	-
2. Werk en inkomen	-	-	-	-
3. Leefbaarheid en wonen	1.681	427	133	-
4. Ruimtelijke en economische ontwikkelingen	195	-	3.652	-
5. Veiligheid en handhaving	-	-	-	-
6. Bestuur en bedrijfsvoering	1.165	500	500	500
Subtotaal incidentele lasten per programma	3.764	1.037	4.285	500
<i>B. Stortingen in reserves (incidenteel):</i>	1.310	-	-	-
Subtotaal incidentele stortingen in reserves	1.310	-	-	-
<i>C. Verrekening met de reserve recessie</i>	778	-	-	-
Subtotaal incidentele stortingen in reserve recessie	778	-	-	-
Totaal	5.852	1.037	4.285	500

Bedragen x € 1.000

In de begroting en meerjarenramingen zijn de volgende incidentele baten en incidentele onttrekkingen aan bestemmingsreserves geraamd. In bijlage 4 is een specificatie per programma opgenomen.

Het totaal van de incidentele baten over de begrotingsjaren is opgenomen in tabel 4.

Tabel 4

Incidentele baten	2014	2015	2016	2017
<i>A. Programma's:</i>				
1. Inwoners	-	-	-	-
2. Werk en inkomen	-	-	-	-
3. Leefbaarheid en wonen	947	-	-	-
4. Ruimtelijke en economische ontwikkeling	30	-	3.652	-
5. Veiligheid en handhaving	-	-	-	-
6. Bestuur en bedrijfsvoering	-	-	-	-
7. Algemene dekkingsmiddelen	416	-622	-	-
Subtotaal incidentele baten per programma	1.393	-622	3.652	-
<i>B. Onttrekkingen aan reserves (incidenteel):</i>	3.378	1.659	633	500
Subtotaal incidentele onttrekkingen aan reserves	3.378	1.659	633	500
<i>C. Verrekening met de reserve recessie</i>	-	-	-	-
Subtotaal incidentele onttrekking aan reserve recessie	-	-	-	-
Totaal	4.771	1.037	4.285	500

Bedragen x € 1.000

In de onderstaande tabel 5 worden de incidentele lasten en baten met elkaar geconfronteerd.

Tabel 5

Recapitulatie	2014	2015	2016	2017
1. Incidentele lasten	5.852	1.037	4.285	500
2. Incidentele baten	4.771	1.037	4.285	500
Totaal	1.081	0	0	0

Bedragen x € 1.000

Naast deze lasten en baten zijn ook de uitgaven en inkomsten van de grondexploitatie veelal eenmalig van aard. Deze kosten en opbrengsten worden echter geactiveerd en hebben geen invloed op het exploitatieresultaat.

In tabel 6 worden de structurele onttrekkingen aan en stortingen in de reserves weergegeven (reserve herwaardering activa, reserve dekking afschrijvingslasten, etc.). Dit inzicht voorkomt dat alle mutaties in de reserves als incidenteel worden aangemerkt.

Tabel 6

Structurele stortingen / onttrekkingen reserves	2014	2015	2016	2017
1. Structurele stortingen reserves	898	719	383	373
2. Structurele onttrekkingen reserves	726	699	1.213	1.114
Totaal	172	20	-830	-741

Bedragen x € 1.000

Gronden waarop de ramingen zijn gebaseerd

De gronden waarop de ramingen zijn gebaseerd zijn van belang voor de beoordeling van de financiële positie. Het zijn onder andere de uitgangspunten die hebben geleid tot het gepresenteerde financiële meerjarenperspectief.

Aantal inwoners en woonruimten

Voor de ramingen is uitgegaan van de prognose van aantallen inwoners en woningen zoals opgenomen in tabel 7. In de ramingen van de woningaantallen is rekening gehouden met sloop en nieuwbouw, die beperkt is en voorzover nodig aansluit op de regionale programma's voor de ontwikkeling van woon- en werklocaties.

Tabel 7

	1-1-2014	1-1-2015	1-1-2016	1-1-2017
1. Inwoners	73.000	73.500	73.500	73.600
2. Woningen	36.200	36.450	36.450	36.500

Loon- en prijspeil

In overeenstemming met het hanteren van de nullijn door de rijksoverheid zijn de ramingen voor de materiële en personele uitgaven in de gemeentebegroting 2014 en de meerjarenramingen gebaseerd op het prijsniveau voor het jaar 2013. De geraamde baten in de (meerjaren)begroting 2015-2017 zijn behoudens (gemotiveerde) uitzonderingen, eveneens gebaseerd op het niveau 2013.

Bestaand beleid

De begroting 2014 is opgesteld in overeenstemming met de uitgangspunten uit de kadernota 2013, die op 9 juli 2013 door de gemeenteraad is vastgesteld.

Algemene uitkering gemeentefonds

De algemene uitkering uit het gemeentefonds is geraamd op basis van de laatst beschikbare gegevens uit de meicirculaire 2013. De gevolgen van de septembercirculaire 2013 worden zonedig verwerkt in de Nota van wijziging op de begroting, die tegelijk met de programmabegroting in de gemeenteraad wordt besproken.

Rentepercentages

In de begroting zijn de volgende rentes gehanteerd:

- rente aan te trekken kort vreemd vermogen 1%
- rente aan te trekken lang vreemd vermogen 3,25%
- rente eigen financieringsmiddelen 3,25%
- renteomslag 4%.

Belastingtarieven

De percentages over de WOZ-waarde voor 2014:

- woningen eigenaren 0,09100
- niet-woningen eigenaren 0,14610
- niet-woningen gebruikers 0,11791.

Post onvoorzien

De post onvoorzien, opgenomen onder het programma Algemene dekkingsmiddelen, kent een incidenteel en een structureel deel. De ramingen lopen op van € 170.000 in 2014 tot € 350.000 in 2017. Een beroep op de post voor onvoorzienne uitgaven kan worden gedaan als de uitgave onvoorzien, onuitstelbaar en onvermijdbaar is. Hiervoor wordt op dat moment een begrotingswijziging aangeboden aan de gemeenteraad.

Dividenden

De opbrengsten van reguliere dividenden worden op basis van ervaringscijfers en de resultaatverwachtingen voor de korte termijn geraamd. De raming en verantwoording van het dividend vinden overigens plaats in het jaar van het besluit tot dividenduitkering door de betrokken onderneming.

Kapitaallasten

De kapitaallasten (rente en afschrijving) worden aan producten en programma's doorberekend; de rente door middel van een renteomslag en de afschrijvingen op basis van een afschrijvingstabel.

Bij investeringen met economisch nut wordt in enkele gevallen ook een dekking uit eenmalige middelen aangegeven. In dat geval wordt de investering geactiveerd en vervolgens afgeschreven conform het vastgestelde activabeleid. De voor dekking aangewezen eenmalige middelen worden in een reserve dekking afschrijvingslasten gestort, waarna jaarlijks de afschrijvingslasten uit de reserve worden gedekt.

Overzicht van baten en lasten

Op de volgende twee pagina's is het overzicht van baten en lasten opgenomen. Het overzicht is als volgt te lezen: van boven naar beneden zijn achtereenvolgens te zien de bedragen per programma (exclusief de verrekeningen met reserves), de algemene dekkingsmiddelen, het bedrag voor onvoorzien en het totaal van deze posten. Vervolgens zijn per programma de verrekeningen met de reserves in beeld gebracht. Onderaan staat het totaal van de begroting inclusief de verrekeningen met de reserves. Van links naar rechts bestaat het overzicht uit drie delen: links de lasten 2014-2017, in het midden de baten en rechts de saldi voor die jaren, voorafgegaan door de saldi over 2012 en 2013.

Onderdeel van de begroting	lasten	lasten	lasten	lasten	baten	baten	baten	baten	rekening	begroting	begroting	begroting	begroting	begroting
	2014	2015	2016	2017	2014	2015	2016	2017	2012	2013	2014	2015	2016	2017
<u>Programma's (excl. verrekeningen reserves)</u>														
Inwoners	31.353	28.766	29.016	28.989	4.218	4.142	4.097	4.097	-27.625	-27.121	-27.135	-24.623	-24.919	-24.892
Werk en inkomen	43.464	42.772	42.790	42.398	36.611	36.611	36.611	36.709	-7.303	-5.718	-6.853	-6.160	-6.179	-5.689
Leefbaarheid en wonen	32.853	31.443	31.554	31.827	20.686	20.193	20.350	20.648	-18.569	-15.567	-12.167	-11.250	-11.204	-11.179
Ruimtelijke en economische ontwikkeling	36.761	30.044	35.123	34.473	28.505	21.719	26.618	25.864	-10.113	-10.901	-8.257	-8.325	-8.506	-8.609
Veiligheid en handhaving	8.191	8.210	8.095	8.010	188	188	188	188	-9.362	-8.088	-8.003	-8.022	-7.906	-7.821
Bestuur en bedrijfsvoering	31.826	31.785	31.506	30.840	1.621	1.620	1.634	1.633	-13.198	-30.387	-30.205	-30.165	-29.872	-29.207
<u>Totaal van de programma's</u>	184.448	173.019	178.084	176.536	91.829	84.473	89.499	89.140	-86.170	-97.782	-92.619	-88.546	-88.585	-87.396
<u>Algemene dekkingsmiddelen</u>														
Opbrengsten OZB	0	0	0	0	10.984	11.041	11.041	11.052	10.047	10.660	10.984	11.041	11.041	11.052
Opbrengsten Hondenbelasting	0	0	0	0	203	203	203	203	216	203	203	203	203	203
Opbrengsten Precariobelasting	0	0	0	0	631	562	494	425	785	617	631	562	494	425
Opbrengsten Toeristenbelasting	0	0	0	0	100	100	100	100	107	100	100	100	100	100
Algemene uitkering	0	0	0	0	71.723	67.314	67.255	66.505	72.634	71.275	71.723	67.314	67.255	66.505
Dividenden	0	0	0	0	3.276	3.276	3.276	3.276	3.738	3.276	3.276	3.276	3.276	3.276
Bespaarde rente	0	0	0	0	3.523	3.465	3.403	3.237	4.870	3.213	3.523	3.465	3.403	3.237
Saldo financieringsfunctie					1.231	1.177	1.640	1.706	543	1.772	1.231	1.177	1.640	1.706
	0	0	0	0										
<u>Totaal Algemene Dekkingsmiddelen</u>	0	0	0	0	91.672	87.137	87.411	86.505	92.940	91.116	91.672	87.137	87.411	86.505

Onderdeel van de begroting	lasten	lasten	lasten	lasten	baten	baten	baten	baten	rekening	begroting	begroting	begroting	begroting	begroting
	2014	2015	2016	2017	2014	2015	2016	2017	2012	2013	2014	2015	2016	2017
<u>Onvoorzien</u>														
Onvoorziene uitgaven	170	230	290	350	0	0	0	0	0	-17	-170	-230	-290	-350
<u>Totaal Onvoorzien</u>	170	230	290	350	0	0	0	0	0	-17	-170	-230	-290	-350
GERAAMDE TOTAAL SALDO VAN BATEN EN LASTEN	184.618	173.249	178.374	176.886	183.501	171.611	176.911	175.645	6.770	-6.683	-1.117	-1.639	-1.463	-1.241
<u>Verrekening met de reserves</u>														
Inwoners	0	0	0	0	444	110	0	0	-75	1.070	444	110	0	0
Werk en inkomen	0	0	0	0	0	0	0	0	-2.238	-409	0	0	0	0
Leefbaarheid en wonen	1.103	0	0	0	1.603	427	133	0	50	4.815	501	427	133	0
Ruimtelijke en economische ontwikkeling	498	416	326	316	229	65	67	70	-1.071	934	-269	-351	-259	-246
Veiligheid en handhaving	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	0	0	0	0
Bestuur en bedrijfsvoering	1.387	303	57	57	1.828	1.755	1.646	1.544	-3.317	269	442	1.453	1.589	1.488
Algemene Dekkingsmiddelen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
<u>Totaal verrekening met de reserves</u>	2.987	719	383	373	4.104	2.357	1.846	1.614	-6.651	6.683	1.117	1.639	1.463	1.241
GERAAMDE RESULTAAT	187.605	173.968	178.757	177.259	187.605	173.968	178.757	177.259	119	0	0	0	0	0

Uiteenzetting van de financiële positie

HOOFDSTUK FINANCIËLE POSITIE

Algemeen

Net als het overzicht van baten en lasten geeft dit deel van de begroting extra inzicht in de financiële positie van de gemeente. De nadruk in dit hoofdstuk ligt op de meerjarige financiële consequenties van het bestaande beleid, waaronder het aanvaarde nieuwe beleid volgens de kadernota 2013.

Daarnaast gaat dit deel van de begroting in op de ontwikkeling van de financieringsmiddelen en de financieringspositie. Vervolgens is aandacht voor de verplichtingen, die voortvloeien uit de aanspraken die ons (voormalige) personeel heeft op uitkeringen. Tenslotte presenteren wij het verwachte EMU-saldo (Europese Monetaire Unie).

Financiële perspectief 2014-2017

In de begroting 2014 en de meerjarenramingen 2015-2017 is rekening gehouden met de bezuinigingsmaatregelen die in 2010 en 2011 door de gemeenteraad zijn vastgesteld en oplopen tot een structureel bedrag van € 23 mln. In 2018. Het pakket van bezuinigingen is in drie tranches tot stand gekomen. Over de eerste tranche van structureel € 7 mln. heeft de besluitvorming plaatsgevonden bij de voorjaarsnotanota 2010. De eerste tranche heeft vooral betrekking op de besparingen op de bedrijfsvoering. In de begroting 2011 is de tweede tranche tot het kostendekkend maken van de rioolheffing in 2014 opgenomen (€ 1 mln.). De derde tranche van € 15 mln. is bereikt door de kerntakendiscussie bij de voorjaarsnota 2011. Daarbij zijn keuzes gemaakt over het gemeentelijke voorzieningenniveau en de daarmee gepaard gaande ambities.

De bezuinigingen van in totaal € 23 mln. zijn gefaseerd over twee bestuurlijke termijnen en taakstellend in mindering gebracht op de programma's van de (meerjaren)begroting. De verdeling van het totale bezuinigingspakket van € 23 mln. over de jaren 2012-2018 is opgenomen in de onderstaande tabel 1.

Tabel 1

Ombuigingen per programma	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
A. Eerste tranche ombuigingen							
Bedrijfsvoering	5.208	6.083	6.885	7.000	7.000	7.000	7.000
B. Tweede tranche							
Riooltarief kostendekkend 2014	-	-	-	1.000	1.000	1.000	1.000
C. Derde tranche							
Kerntakendiscussie	6.854	9.261	11.493	13.510	14.399	14.617	15.004
Totaal	12.062	15.344	18.378	21.510	22.399	22.617	23.004

Bedragen x € 1.000 en exclusief indexering

Wij rapporteren de gemeenteraad tweemaal per jaar door middel van afzonderlijke bestuursrapportages over de realisatie van de bezuinigingen. Voor een uitgebreide toelichting op de bezuinigingsmaatregelen verwijzen wij korthedshalve naar de voorjaarsnota 2011 en de bestuursrapportages.

Wij maken jaarlijks bij de kadernota aan de hand van het collegeprogramma de balans op en wegen zaken integraal af die in het volgende begrotingsjaar opgepakt gaan worden. Een en ander heeft bij de kadernota 2013 onder andere geleid tot voorstellen voor nieuw beleid waarvan de financiële consequenties in deze begroting zijn verwerkt. In tabel 2 zijn die onderwerpen met de daaruit voortvloeiende lasten opgenomen. Voor specifiekere informatie verwijzen wij korthedshalve naar hoofdstuk 7 van de kadernota 2013.

Tabel 2

Nieuw beleid uit de kadernota 2013	2014	2015	2016	2017
1. Inkomensgrens voor de ouderbijstand naar 130% (dekking ten laste van het budget bijzondere bijstand)	54	54	54	54
2. Project Jeugd Op Rechte Pad (€ 80.000 ten laste van reserve categoriaal jeugdbeleid en € 70.000 uit budget voor nieuw beleid 2014)	150	-	-	-
3. Uitbreiden en verbeteren aanlegplaatsen in de Vliet (dekking door investeringsbudget stedelijke vernieuwing en eventueel onderuitputting kapitaallasten)	200	-	-	-
Totalen	404	54	54	54

Bedragen x € 1.000

Wij hebben in de kadernota 2013 aangegeven dat de effecten van de (extra) rijksbezuinigingen zonder maatregelen tot structurele tekorten op onze gemeentebegroting leiden. In hoofdstuk 3 van de kadernota 2013 zijn drie oplossingen gegeven, te weten:

1. Kosten op gemeentelijke beleidsvelden terugdringen binnen de rijksnormen;
2. Taakdecentralisaties uitvoeren met de middelen die wij ervoor krijgen en
3. Inleveren budgetten voor nieuw beleid.

In de (meerjaren)begroting hebben wij de 1e en 2e oplossingsrichting verwerkt.

Ad 1. Kosten op gemeentelijke beleidsvelden tot de rijksnormen terugdringen

De eerste maatregel is het één op één terugdringen van de gemeentelijke kosten op de beleidsvelden die worden geraakt door het Regeerakkoord. In de (meerjaren)ramingen zijn de door het kabinet voorgenomen kortingen taakstellend op de betreffende programma's verwerkt. De kortingen op de specifieke beleidsterreinen zijn weergegeven in onderstaande tabel 3.

Tabel 3

Rijksbezuinigingen op beleidsvelden	2014	2015	2016	2017
g. Lagere apparaatskosten opschaling gemeenten	0	- 300	- 500	- 700
h. Onderwijshuisvesting	0	-1.000	-1.000	-1.000
i. Vermindering raadsleden/dualisering	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.
j. Scootmobielen	0	- 100	- 100	- 200
k. Maatschappelijke ondersteuning	- 500	- 500	- 500	- 500
l. Maatschappelijke stages	0	- 100	- 100	- 100
Totalen	- 500	- 2.000	- 2.200	- 2.500

Afgeronde bedragen en x € 1.000

Voor een nadere toelichting op de kortingen verwijzen wij u korthedshalve naar het hoofdstuk Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien.

Ad 2. Taakdecentralisaties uitvoeren met de middelen die wij ervoor krijgen

De tweede maatregel is het gefaseerd inleveren van de in de begroting opgenomen stelposten voor de taakdecentralisaties in het sociale domein. Wij zetten voor de uitvoering van de taakdecentralisaties in op een beleid dat past binnen de middelen die daarvoor van het Rijk worden ontvangen en waardoor geen beroep hoeft te worden gedaan op de voor de efficiencykortingen opgenomen stelposten in de begroting. De decentralisaties op het terrein van maatschappelijke ondersteuning, jeugdzorg en de Participatiewet gaan gepaard met efficiencykortingen, die in de meerjarenbegroting zijn geraamd (zie tabel 4). In de bezuinigingen van € 23 mln. in de voorjaarsnota 2011 is rekening gehouden met deze efficiencykortingen. De als gevolg van de gefaseerde aframing resterende bedragen blijven beschikbaar voor de taakdecentralisaties (tabel 4, regel 5) totdat er voldoende financiële duidelijkheid is over de van het Rijk overkomende bedragen en het beleid hierop is geëffectueerd.

Tabel 4

Raming efficiencykortingen taakdecentralisaties	2014	2015	2016	2017
1. Maatschappelijke ondersteuning en jeugdzorg	1.050	1.050	1.050	1.300
2. Participatiewet	1.400	2.100	2.700	2.800
3. Subtotalen	2.450	3.150	3.750	4.100
4. Gefaseerde aframing	0	-1.903	-2.604	-3.521
5. Totale budgetten voor taakdecentralisaties	2.450	1.247	1.146	579

Bedragen x € 1.000

De begrotingsuitkomsten komen inclusief de bovengenoemde ontwikkelingen in de periode 2014-2017 uit op:

Tabel 5

Onderdeel van de begroting	2014	2015	2016	2017
Saldo van de programma's	778	0	0	0
Subtotalen	778	0	0	0
Storting in reserve recessie	778	0	0	0
Uitkomsten	0	0	0	0

Bedragen x € 1.000

HET INVESTERINGSPLAN

Het investeringsplan in de begroting 2014-2017 is gebaseerd op het investeringsplan, dat bij de kadernota 2013 is vastgesteld. Het investeringsplan is bruto (investeringsuitgaven en -inkomsten apart) opgesteld en heeft voor wat de investeringsuitgaven 2014 betreft een omvang van € 34,6 mln. De verdeling van de investeringen over de programma's is opgenomen in tabel 6 en ziet er voor de jaren 2014-2017 als volgt uit:

Tabel 6

Investeringsplan	2014	2015	2016	2017
1. Inwoners	7.397	13.295	6.032	715
2. Werk en inkomen	-	-	-	-
3. Leefbaarheid en wonen	7.578	14.460	13.365	5.265
4. Ruimtelijke en economische ontwikkeling	6.550	2.680	2.273	1.415
5. Veiligheid en handhaving	-	25	-	-
6. Bestuur en bedrijfsvoering	13.052	8.559	1.093	1.503
Totaal investeringsuitgaven	34.577	39.019	22.763	8.898

Bedragen x € 1.000

In de ramingen van de investeringsuitgaven voor het jaar 2014 zijn onder andere begrepen:

Programma 1. Inwoners: € 2,3 mln. voor het project Kulturhus en € 4 mln. voor de nieuwbouw van diverse scholen voor primair onderwijs (o.a. Casimir school en Gr. Van Prinstererschool).

Programma 3. Leefbaarheid en Wonen: € 5,9 voor diverse rioleringswerken en diverse kredieten voor investeringen in de sportaccommodaties en nieuwbouw zwembad "de Fluit".

Programma 4. Ruimtelijke en Economische Ontwikkeling: € 2,8 mln. voor aanleg van de verbindingsweg Stompwijk en € 3,7 mln. voor diverse investeringen in openbare verlichting, verkeersregelininstallaties en reconstructie van wegen.

Programma 6. Bestuur en bedrijfsvoering: € 11 mln. voor de centrale huisvesting van het ambtelijk apparaat en € 1,1 mln. voor investeringen in het kader van De Nieuwe Overheid (ICT).

In de ramingen van het investeringsuitgaven voor het jaar 2015 is onder andere rekening gehouden met:

Programma 1. Inwoners: € 2,8 mln. voor de nieuwbouw van de school voor voortgezet onderwijs Veurs College Voorburg en € 9,3 mln. voor diverse investeringen voor de nieuw- en verbouw van scholen primair onderwijs.

Programma 3. Leefbaarheid en Wonen: € 7,1 voor diverse rioleringswerken en € 6,5 mln. voor nieuwbouw zwembad "de Fluit".

Programma 4. Ruimtelijke en Economische Ontwikkeling: net als in 2014 bedragen voor de verbindingsweg Stompwijk, openbare verlichting en verkeersregelininstallaties.

Programma 6. Bestuur en bedrijfsvoering: onder andere is rekening gehouden met een investeringsuitgaaf van € 7,8 mln. voor de centrale huisvesting van het ambtelijk apparaat.

Het volledige investeringsplan 2014-2017 is in bijlage 3 van deze programmabegroting opgenomen. De investeringsramingen voor de scholen zijn indicatief en afgeleid van het integraal huisvestingsplan 2011-2014.

Investerings met maatschappelijk nut

De investeringen worden verdeeld in twee categorieën: investeringen met economisch nut en investeringen in de openbare ruimte met maatschappelijk nut. De laatste categorie is uniek voor overheden en betreft investeringen die niet verhandelbaar zijn en geen inkomsten kunnen genereren.

Het beleid van de gemeente is om deze investeringen niet te activeren, overeenkomstig de strekking van het BBV (Besluit Begroting en Verantwoording, de wettelijke financiële kaders voor de gemeente) en de adviezen van de commissie BBV. De nota activabeleid waarin dit beleid is vastgelegd, wordt binnen de financiële mogelijkheden uitgevoerd.

In het investeringsplan 2014-2017 zijn de volgende bedragen (uitgaven) voor investeringen in de openbare ruimte met maatschappelijk nut opgenomen:

Tabel 7

Investerings met maatschappelijk nut	2014	2015	2016	2017
1. Wegen, kruispunten en rotondes	2.880	1.261	79	-
2. Reconstructie en onderhoud wegen	525	350	350	350
3. Waterwegen	900	403	-	-
4. Onderhoud kunstwerken / bruggen	150	150	150	150
5. Openbare verlichting	650	300	300	300
6. Verkeerslichten	500	-	975	165
7. Onderhoud speelvoorzieningen	215	215	420	420
Totaal	5.820	2.679	2.274	1.385

Bedragen x € 1.000

Ad 1. Bedragen zijn inclusief geraamde investeringsuitgaven voor de aanleg van de verbindingsweg Stompwijk. De jaarlijkse kapitaallasten van dit krediet worden gedekt door een bijdrage uit de reserve verbindingsweg.

Ad 3. Dit betreft hoofdzakelijk investeringen in het kader van het waterplan. Tegenover deze uitgaven staan (gedeeltelijk) inkomsten van het hoogheemraadschap.

Bij de kadernota 2013 is besloten om de boekwaarde (afgerond € 8,8) van de afgeronde investeringen met maatschappelijk nut per 31 december 2013 vervroegd af te schrijven en te dekken uit de reserve inkomensfunctie. Vervroegd afboeken van deze investeringen leidt met ingang van 2014 op de exploitatie tot een structureel voordeel van afgerond € 0,5 mln. per jaar. Conform eerdere besluitvorming wordt dit voordeel ingezet voor de opvang van knelpunten in de realisatie van bezuinigingen. De financiële consequenties zijn verwerkt in de meerjarenbegroting 2014-2017.

EIGEN VERMOGEN

Het eigen vermogen van de gemeente is onderverdeeld in algemene reserves en bestemmingsreserves (incl. egalisereserves). Het verloop van de afzonderlijke reserves in de planperiode is met een toelichting opgenomen in bijlage 1. Samengevat is de begrote omvang van de reserves als volgt:

Tabel 8

Reserves	1-1-2014	1-1-2015	1-1-2016	1-1-2017
<i>1. Algemene reserves:</i>				
a. Bufferfunctie	7.400	7.400	7.400	7.400
b. Vrij besteedbaar	19.400	19.400	19.400	19.400
c. Inkomensfunctie	19.600	19.600	19.600	19.600
d. Grondexploitatie	4.700	4.600	4.600	4.500
e. Recessie	7.300	7.300	7.300	7.300
<i>2. Bestemmingsreserves</i>	38.000	36.100	34.500	33.100
Totaal reserves	96.400	94.400	92.800	91.300

Bedragen x € 1.000

Ad 1. De algemene reserves zijn opgebouwd uit vijf componenten:

- a. De algemene reserve met bufferfunctie heeft tot doel om de financiële gevolgen van calamiteiten en risico's op te vangen. Het is een belangrijk onderdeel van de weerstandscapaciteit;
- b. De algemene reserve vrij besteedbaar is vrij aanwendbaar;
- c. Op de algemene reserve met inkomensfunctie kan niet zonder directe gevolgen in de bestedingssfeer een beroep worden gedaan. De rente over deze algemene reserve wordt immers als dekkingsmiddel in de exploitatie ingezet. Bij besteding van (delen van) de reserve heeft dit nadelige budgettaire consequenties;
- d. De algemene reserve grondexploitatie dekt de algemene risico's af die samenhangen met grondexploitatie van de gemeente, voor specifieke kwantificeerbare risico's zijn voorzieningen gevormd.
- e. De reserve recessie is gevormd voor de dekking van nadelige gevolgen van de economische crisis.

Ad 2. De bestemmingsreserves hebben een specifieke bestedingsrichting en zijn ook met dat doel in het leven geroepen.

De gemeente heeft een goede reservepositie. De middelen in de reserves zijn incidenteel van aard en kunnen uit dien hoofde alleen worden ingezet voor de dekking van eenmalige kosten. In dat licht zullen de te maken kosten voor de verbetering van de Stompwijkseweg naar verwachting een groot beslag leggen op de algemene reserve vrij besteedbaar. Zodra er meer duidelijkheid is over de benodigde middelen en bijbehorende planning zal een voorstel volgen om een deel van de algemene reserve vrij besteedbaar over te hevelen naar een daartoe te vormen bestemmingsreserve Stompwijkseweg.

De reserve frictiekosten is onderdeel van de bestemmingsreserves. Als gevolg van de bezuinigingsmaatregelen ontstaan extra kosten, zogenaamde frictiekosten. Het verminderen van taken of versoberen van het kwaliteitsniveau heeft gevolgen voor de formatie. Het verminderen van de formatie leidt tot flankerend personeelsbeleid. Wanneer het gaat om het verhogen van het opbrengstpotentieel of het doorvoeren van efficiëncy maatregelen, ontstaan vaak onderzoekskosten en/of kosten van implementatie. Voor de dekking van dit soort kosten is de reserve frictiekosten gevormd. Het verloop van de reserve frictiekosten is opgenomen in tabel 9.

Tabel 9

Reserve frictiekosten	2014	2015	2016	2017
1. Beginsaldo	2.600	1.500	1.050	600
2. Stortingen	50	50	50	-
3. Onttrekkingen	1.150	500	500	500
Eindsaldo	1.500	1.050	600	100

Bedragen x € 1.000

De onttrekkingen aan de reserve met de daar tot gelijke bedragen tegenoverstaande kosten zijn in de begroting en de meerjarenramingen opgenomen.

Vreemd vermogen

Voorzieningen, gevormd voor verplichtingen of kwantificeerbare financiële risico's, behoren tot het vreemde vermogen. Het verloop van de voorzieningen is opgenomen in bijlage 2. De tweede component van het vreemde vermogen betreft de opgenomen geldleningen. De waarde daarvan is nu (nog) beperkt. In de toekomst gaat het bedrag aan opgenomen geldleningen sterk stijgen omdat de financieringsbehoefte toeneemt.

FINANCIERINGSPOSITIE

Ook in de paragraaf Financiering is aandacht besteed aan de financieringspositie. Het accent ligt daar op het treasurybeleid en het renterisicobeheer. Hier wordt vooral ingegaan op de financieringsbehoefte, de beschikbare financieringsmiddelen en het financieringssaldo in meerjarenperspectief.

Voor de financiering van de geactiveerde uitgaven op de balansposten materiële, immateriële en financiële vaste activa en het onderhanden werk in de vorm van grondexploitaties heeft de gemeente financieringsmiddelen nodig.

De financieringsmiddelen bestaan uit eigen vermogen (reserves) en vreemd vermogen (voorzieningen en opgenomen geldleningen). Het financieringssaldo is het verschil tussen de geactiveerde investeringen en de beschikbare financieringsmiddelen. Voor de bepaling van de financieringsbehoefte zijn wij uitgegaan van het investeringsprogramma 2014-2017, zoals dat is opgenomen in bijlage 3.

Uit tabel 10 blijkt dat de investeringen in vaste activa sterker stijgen dan de daarvoor beschikbare eigen financieringsmiddelen. Voor het verschil moet een beroep worden gedaan op de geld- en kapitaalmarkt. In de planperiode 2014-2017 is ervan uitgegaan dat in elk jaar vaste geldleningen worden aangetrokken. In het financieringstekort tot aan de kasgeldlimiet (€ 15 mln.) wordt voorzien door het opnemen van kort vreemd vermogen.

Tabel 10

Financieringspositie	2014				2015	2016	2017
	1-jan	Toename	afname	31-dec	31-dec	31-dec	31-dec
Financieringsbehoefte:							
a. Immateriële vast activa	-	-	-	-	-	-	-
b. Materiële vaste activa							
- maatschappelijk nut	8.000	6.000	1.000	12.000	15.000	16.000	17.000
- economisch nut	136.000	29.000	6.000	159.000	188.000	201.000	201.000
c. Financiële vaste activa/ verstrekte leningen	8.000	-	-	8.000	8.000	8.000	8.000
Totaal vaste activa	152.000	35.000	7.000	179.000	211.000	225.000	226.000
2. Grondexploitaties	30.000	17.000	7.000	40.000	27.000	27.000	21.000
Totaal Financieringsbehoefte	182.000	52.000	14.000	219.000	238.000	252.000	247.000
Financieringsmiddelen:							
a. Eigen vermogen							
- Reserves	97.000	2.000	4.000	95.000	93.000	92.000	90.000
b. Vreemd vermogen							
- Voorzieningen	12.000	2.000	2.000	12.000	11.000	8.000	8.000
- Langlopende geldleningen:							
- bestaand	59.000		3.000	56.000	47.000	35.000	28.000
- nieuw		41.000		41.000	72.000	103.000	106.000
Totaal financieringsmiddelen	168.000	45.000	9.000	204.000	223.000	238.000	232.000
Financieringstekort	14.000			15.000	15.000	14.000	15.000

Bedragen x € 1.000

Gronden waarop de ramingen zijn gebaseerd

De toelichting op de uiteenzetting van de financiële positie dient volgens de voorschriften de gronden te bevatten waarop de ramingen zijn gebaseerd. Een zelfde bepaling is er voor het hoofdstuk Overzicht van baten en lasten. In de toelichting van dat hoofdstuk zijn de gronden waarop de ramingen zijn gebaseerd uiteengezet. Daarom verwijzen wij hier voor de toelichting naar hoofdstuk III Overzicht van baten en lasten.

Arbeidskostengerelateerde verplichtingen

Van de onderstaande arbeidskostengerelateerde verplichtingen met een ongelijkmatig uitgavenkarakter zijn de lasten in de exploitatiebegroting opgenomen. Het betreft:

Tabel 11

Arbeidskostengerelateerde verplichtingen	2014	2015	2016	2017
a. Uitkeringen voormalig personeel en flankerend beleid	849	849	849	849
b. Uitkeringen voormalige wethouders	105	105	95	89
Totaal	954	954	944	938

Bedragen x € 1.000

Voor onderstaande arbeidskostengerelateerde verplichting is een voorziening gevormd. Jaarlijks wordt de benodigde omvang van de voorziening bepaald. Het gaat om de volgende verplichting:

Tabel 12

Voorziening arbeidskostengerelateerde verplichtingen	1-1-2014	1-1-2015	1-1-2016	1-1-2017
a. Voorziening pensioenen gewezen wethouders	2.938	2.815	2.691	2.560
Totaal	2.938	2.815	2.691	2.560

Bedragen x € 1.000

EMU-saldo (Europese Monetaire Unie)

In het bestuurlijk akkoord 'Beheersen EMU-saldo lokale overheid' is onder andere afgesproken dat in de begrotingen van gemeenschappelijke regelingen, gemeenten en provincies het EMU-saldo wordt opgenomen. Hiermee wordt een goede informatievoorziening beoogd die essentieel is voor het op macroniveau monitoren en beheersen van het EMU-saldo en voor het onderhoud van het gemeente- en provinciefonds.

Conform de afspraak uit het bestuurlijk akkoord moet daarom het EMU-saldo over het voorafgaande jaar (jaar t-1), het actuele jaar (jaar t) en het volgende jaar (jaar t+1) in de begroting worden opgenomen, zodat de besturen van gemeenschappelijke regelingen, gemeenteraden en provinciale staten inzicht hebben in het EMU-saldo. De ontwikkeling van het EMU-saldo hebben wij in overeenstemming met het verplichte model in tabel 13 opgenomen.

Tabel 13

	EMU-saldo	2013	2014	2015
1	Exploitatiesaldo vóór toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves	-6.683	-1.117	-1.638
2	Afschrijvingen ten laste van de exploitatie	14.970	6.408	7.125
3	Bruto dotaties aan de post voorzieningen ten laste van de exploitatie	2.033	1.531	1.533
4	Investerings in (im)materiële vaste activa die op de balans worden geactiveerd	-24.795	-33.670	-38.679
5	Baten uit bijdragen van andere overheden, de Europese Unie en overige, die niet op de exploitatie zijn verantwoord en niet al in mindering zijn gebracht bij post 4	0	0	0
6	Desinvesteringen in (im)materiële vaste activa	0	0	0
7	Aankoop van grond en de uitgaven aan bouw-, woonrijp maken e.d.	-5.018	-17.729	-3.190
8	Baten bouwgrondexploitatie	201	8.019	16.043
9	Lasten op balanspost voorzieningen	-1.531	-1.878	-1.674
10	Lasten i.v.m. transacties met derden, die niet via de onder post 1 genoemde exploitatie lopen, maar rechtstreeks ten laste van de reserves worden gebracht en die nog niet vallen onder één van de bovenstaande posten	0	0	0
11	Verkoop van effecten	0	0	0
	Berekend EMU-saldo	-20.823	-38.436	-20.480

Bedragen x € 1.000

Wet Houdbare Overheidsfinanciën

De Wet Houdbare Overheidsfinanciën (wet HOF) is de Nederlandse uitwerking van de Europese afspraken ten aanzien van de overheidsfinanciën. In het beheersen van de Europese normen voor de overheidsfinanciën hebben het Rijk, de provincies, de gemeenten en de waterschappen een gezamenlijke verantwoordelijkheid. De wet HOF heeft daarom ook regels voor de bijdrage die decentrale overheden moeten leveren aan het bereiken en houden van houdbare overheidsfinanciën. Het kabinet geeft de medeoverheden in de jaren 2014 en 2015 dezelfde tekortruimte als in 2013 is overeengekomen, namelijk - 0,5%. De VNG, IPO en de Unie van Waterschappen zullen over de verdeling van die ruimte over de medeoverheden op basis van nader onderzoek in 2013 een afspraak maken waarbij de huidige verdeling vertrekpunt is. Ook past het kabinet de wettelijke mogelijkheid van beboeten voor het overschrijden van het tekort in deze kabinetsperiode niet toe.

BIJLAGEN

1. Reserves
2. Voorzieningen
3. Investeringsplan 2014-2017
4. Incidentele lasten en baten
5. Interbestuurlijk toezicht provincie

Reserves (bijlage 1)

Staat van reserves - Begroting 2014-2017								
	Reserve	Saldo 1-1-2014	Stortingen 2014	Onttrekkingen 2014	Saldo 31-12-2014	Saldo 31-12-2015	Saldo 31-12-2016	Saldo 31-12-2017
	ALGEMENE RESERVES							
1	8110001 Algemene reserve met bufferfunctie	7.406.692			7.406.692	7.406.692	7.406.692	7.406.692
2	8110002 Algemene reserve vrij besteedbaar	19.352.890			19.352.890	19.352.890	19.352.890	19.352.890
3	8110003 Algemene reserve met inkomensfunctie	19.566.884			19.566.884	19.566.884	19.566.884	19.566.884
4	8110004 Alg res met bufferfunctie grondexploitatie	4.678.826	20.000	63.354	4.635.472	4.590.144	4.542.763	4.493.247
5	821105401 Egalisatiereserve recessie	7.338.034			7.338.034	7.338.034	7.338.034	7.338.034
	ALGEMENE RESERVES	58.343.327	20.000	63.354	58.299.973	58.254.645	58.207.264	58.157.748
	OVERIGE BESTEMMINGSRESERVES							
6	8211007 Reserve volkshuisvesting	274.125		12.120	262.005	253.610	248.301	248.301
7	8211034 Reserve opvullen categoriaal jeugdbeleid	80.366		80.000	366	366	366	366
8	8211036 Reserve binnensport	1.400.521			1.400.521	1.400.521	1.400.521	1.400.521
9	8211037 Reserve uitvoering motie WMO	366.997			366.997	366.997	366.997	366.997
10	8211038 Reserve parkeergarage Leidschendam centrum	1.141.761			1.141.761	1.141.761	1.141.761	1.141.761
11	8211040 Reserve monumenten	139.479		40.000	99.479	59.479	59.479	59.479
12	8211045 Reserve Verbindingsweg Stompwijk	5.830.099	497.995		6.328.094	6.744.073	6.744.073	6.744.073
13	8211045 Reserve Stompwijkseweg	-			-	-	325.967	641.934
14	821106801 Reserve kunstwerk Damcentrum	165.408		165.408	-	-	-	-
15	821106901 Reserve nieuwbouw zwembad	PM						
16	8211053 Reserve groenfonds	473.505		223.000	250.505	0-	0-	0-
17	8211055 Compensatiefonds stadsherstel Damlaan	197.893		52.461	145.432	145.432	145.432	145.432
18	821105601 Reserve frictiekosten	2.591.069	47.097	1.165.000	1.473.166	1.015.880	552.815	89.404
19	821105801 Reserve 40+ wijken	330.228		254.000	76.228	76.228	76.228	76.228
20	821106201 Reserve Stedelijke vernieuwing	279.408	868.511	1.147.919	0-	0-	0-	0-
21	8211028 Reserve dekking afschrijvingslasten	9.921.896	234.000	663.017	9.492.879	8.859.348	8.163.472	7.569.244
22	821105901 Reserve herwaardering activa	8.216.478	333.344		8.549.822	8.789.932	8.339.932	7.889.932
23	821106701 Reserve Nationaal Uitvoeringsprogramma	414.600	207.300		621.900	-	-	-
24	821104801 Egalisatiereserve riolerings	4.615.107			4.615.107	4.615.107	4.615.107	4.615.107
25	821104901 Egalisatieres. afvalstoffenheffing	1.056.796		127.775	929.021	801.246	673.471	673.471
26	821106301 Egalisatiereserve schoolgebouwen	485.784		110.000	375.784	265.784	265.784	265.784
	SUBTOTAAL OVERIGE BESTEMMINGSRESERVES	37.981.520	2.188.247	4.040.700	36.129.067	34.535.764	33.119.706	31.928.034
	TOTAAL GENERAAL	96.324.848	2.208.247	4.104.054	94.429.041	92.790.410	91.326.971	90.085.783

Toelichting op de staat van reserves

1. Algemene reserve met bufferfunctie

De reserve is voor het opvangen van financiële gevolgen van calamiteiten en risico's (exclusief die van grondexploitaties). De reserve vormt het belangrijkste (maar niet het enige) deel van de weerstandscapaciteit.

2. Algemene reserve vrij besteedbaar

Op deze reserve rusten geen claims; de middelen zijn vrij besteedbaar.

3. Algemene reserve met inkomensfunctie

Deze reserve is geblokkeerd omdat de renteopbrengsten als algemeen dekkingsmiddel ten gunste van de exploitatie komen.

4. Algemene reserve met bufferfunctie grondexploitatie

De reserve is gevormd om financiële risico's van grondexploitaties te dekken en een buffer te vormen om onverwachte, aan grondexploitaties gerelateerde kosten op te vangen.

5. Egalisatiereserve recessie

De reserve is voor de dekking van de nadelige gevolgen van de economische crisis.

6. Reserve volkshuisvesting

De reserve is voor het afdekken van financiële risico's van de volkshuisvesting en de uitvoering van het Besluit woninggebonden subsidies (BWS). De middelen worden onder andere ingezet voor het project Bouw Mee aan Voorburg en de (af)lopende verplichtingen van de BWS-regelingen.

7. Reserve opvullen categoriaal jeugdbeleid

De reserve is voor de dekking van de kosten van de realisatie van Centra voor Jeugd en gezin en het project Jeugd op het rechte pad (JORP).

8. Reserve binnensport

De reserve is voor de dekking van kosten van verbetering van aanbod en kwaliteit van binnensportaccommodaties (onder andere turnhal, kantinewand VVV en zwembadconfiguratie).

9. Reserve uitvoering motie Wet maatschappelijke ondersteuning (WMO)

Uit het herinrichten van het sociale domein, het integreren van welzijn en communicatie kunnen eenmalige kosten voortkomen. Deze kosten worden gedekt door aanwending van de reserve.

10. Reserve parkeergarage Leidschendam centrum

De reserve is voor het afdekken van negatieve exploitatieresultaten van de parkeergarage in de aanloopfase en het exploitatietekort. Vanaf het moment van oplevering kan de reserve jaarlijks (gedurende tien jaren) worden benut of worden ingezet voor afkoop van de verplichting.

11. Reserve monumenten

De reserve is voor het in stand houden van monumenten door middel van subsidies en projecten die beogen de cultuurhistorie te verankeren binnen het beleid van de gemeente. Inzet van de middelen vindt plaats in 2013 waarna de reserve bij de jaarrekening 2013 kan worden opgeheven.

12. Reserve verbindingsweg Stompwijk/Huijssitterweg

De reserve is voor de dekking van de kapitaallasten van de verbindingsweg. De reserve wordt gevoed door stortingen ten laste van de exploitatie. Op het moment dat de reserve voldoende van omvang is wordt de investering in één keer afgeschreven.

13. Reserve Stompwijkseweg

De reserve is voor de renovatie van de Stompwijkseweg. Voeding van de reserve is gelijk aan die van de reserve verbindingsweg Stompwijk (zie 14). Wanneer laatstgenoemde weg in één keer is afgeschreven worden de stortingen in de reserve verbindingsweg omgezet in stortingen in de reserve Stompwijkseweg. De stortingen in de reserve Stompwijkseweg vinden plaats vanaf 2016.

14. Reserve kunstwerk Damcentrum

De reserve is gevormd uit de voormalige reserve kunstaankopen en bestemd voor de aankoop van een kunstwerk voor het Damcentrum.

15. Reserve nieuwbouw zwembad

De reserve is voor de dekking van eenmalige kosten in verband met de bouw van het nieuwe zwembad De Fluit. De eenmalige kosten betreffen sloop van het oude bad, afschrijving boekwaarde huidige bad en de bouwrente.

16. Reserve groenfonds

De reserve is voor de dekking van kosten van groenprojecten. In het groenstructuurplan staan de projecten waarvoor de reserve wordt ingezet.

17. Reserve compensatiefonds stadherstel Damlaan

De reserve is gevormd om particulieren in het projectgebied Damlaan te stimuleren de gevels van hun panden op te knappen met als doel de historische, monumentale en beeldbepalende waarde in stand te houden.

18. Reserve frictiekosten

De reserve is voor de dekking van kosten die voortvloeien uit de ombuigingsmaatregelen met interne werking. Het gaat onder andere om onderzoekskosten, implementatiekosten en kosten van flankerend personeelsbeleid.

19. Reserve 40+ wijken

De reserve is voor de dekking van de kosten van projecten in de wijk Prinsenhof.

20. Reserve Stedelijke vernieuwing

De reserve is voor de dekking van de kosten van het stedelijk vernieuwingsprogramma 2010-2014.

21. Reserve dekking afschrijvingslasten

De reserve is voor de dekking van afschrijvingslasten van (geactiveerde) investeringen met economisch nut, die in overeenstemming met de besluitvorming ten laste van eenmalige middelen komen.

22. Reserve herwaardering activa

Deze reserve is ingesteld naar aanleiding van de stelselwijziging afschrijving activa. De afschrijving van de activa is in 2010 omgezet van een lineaire naar een annuïtaire afschrijving.

23. Reserve Nationaal Uitvoeringsprogramma

Deze reserve is voor de terugbetaling van de gelden voor het Nationaal uitvoeringsprogramma e-overheid als gevolg van de zogenaamde kasschuif in de algemene uitkering uit het gemeentefonds. Het gaat om ontvangen middelen in 2011 tot en met 2014, die in 2015 door middel van een verlaging van de algemene uitkering aan het Rijk worden terugbetaald.

24. Egalisatiereserve rioleringen

De reserve is voor het egaliseren van het tarief van de rioolrechten en het verrekenen van schommelingen in de exploitatie van de riolering.

25. Egalisatiereserve afvalstoffenheffing

De reserve is voor het egaliseren van het tarief van de afvalstoffenheffing en het verrekenen van schommelingen in de exploitatie van de afvalstoffenverwijdering.

26. Egalisatiereserve schoolgebouwen

De reserve is voor kosten van onderhoud van schoolgebouwen en voor de tijdelijke huisvesting en inrichting in verband met de bouw van nieuwe scholen.

Vorzieningen (bijlage 2)

Staat van voorzieningen - Begroting 2014 - 2017

	Voorziening	Saldo 1-1-2014	Stortingen 2014	Onttrekkingen 2014	Saldo 31-12-2014	Saldo 31-12-2015	Saldo 31-12-2016	Saldo 31-12-2017
1	Voorzieningen spaarverlof	70.108		16.560	53.548	45.471	45.471	45.471
2	Voorzieningen ingegane pensioenen wethouders	2.937.739	84.558	207.726	2.814.571	2.691.403	2.560.042	2.428.681
	VOORZIENINGEN GRONDEXPLOITATIES							
3	911801901 Voorz. Grondexpl Duivenvoordecorridor	1.233.838	49.354		1.283.192	1.334.520	1.387.901	1.443.417
4	911804501 Voorz. tekorten VOF Damcentrum	3.652.250			3.652.250	3.652.250	-	-
	ONDERHOUDSEGALISATIEVOORZIENINGEN							
5	911802201 Voorz. afkoopsommen grafonderhoud	637.137	130.000	132.000	635.137	633.137	631.137	629.137
6	911802701 Voorz. groot onderh. gem. gebouwen	1.583.904	765.600	965.529	1.383.975	1.205.136	1.991.111	2.172.575
7	911802901 Voorziening onderhoud Forum Kwadraat	335.250	111.700	273.674	173.276	181.467	214.051	240.079
8	911803101 Voorziening nazorg Nieuwstraat/Klaverweide	134.036		25.000	109.036	89.036	69.036	49.036
9	911805001 Voorziening backservice weth. pensioenen	119.932			119.932	119.932	119.932	119.932
	SUBTOTAAL VOORZIENINGEN	10.704.195	1.141.212	1.620.489	10.224.918	9.952.353	7.018.682	7.128.329
	VOORZIENING DUBIEUZE DEBITEUREN							
10	Voorziening dubieuze debiteuren	1.021.493	390.000	390.000	1.021.493	1.021.493	1.021.493	1.021.493
	TOTAAL VOORZIENINGEN	11.725.687	1.531.212	2.010.489	11.246.410	10.973.845	8.040.174	8.149.821

Toelichting op de staat van voorzieningen

1. Voorziening spaarverlof

De voorziening is voor de verplichtingen die voortvloeien uit de spaarverlofcontracten met medewerkers.

2. Voorziening ingegane pensioenen wethouders

De voorziening is voor de ingegane pensioenverplichtingen voor gewezen wethouders.

3. Voorziening grondexploitatie Duivenvoordecorridor

De voorziening dekt het verwachte exploitatietekort. De hoogte wordt op basis van de herziene grondexploitatieberekening jaarlijks aangepast.

4. Voorziening tekorten VOF Damcentrum

De voorziening is gevormd om een verwacht tekort op de gemeentelijke deelname aan de VOF Damcentrum af te dekken.

5. Voorziening afkoopsommen grafonderhoud

De voorziening is voor de dekking van onderhoudskosten van graven. Ontvangen afkoopsommen worden toegevoegd aan de voorziening en vallen in twintig jaar vrij ten gunste van de exploitatie van begraafplaatsen voor de dekking van de onderhoudskosten.

6. Voorziening groot onderhoud gemeentelijke gebouwen

De voorziening is voor de dekking van de kosten van groot onderhoud aan de gemeentelijke gebouwen.

7. Voorziening onderhoud Forum kwadraat

De voorziening is voor de dekking van de kosten van groot onderhoud aan het sportcomplex Forum Kwadraat. Deze voorziening wordt aangehouden tot het moment dat duidelijkheid bestaat over de toekomstige exploitatie van de gemeentelijke sportaccommodaties.

8. Voorziening nazorg Nieuwstraat/Klaverweide

Deze voorziening is voor de dekking van de kosten van nazorg van de bodemsanering van de voormalige gasfabriek aan de Nieuwstraat en de gemeentelijke grondwatermonitor.

9. Voorziening backservice wethouder pensioenen

De voorziening heeft betrekking op toekomstige pensioenverplichtingen aan gewezen wethouders. Een groot deel van deze verplichting is ondergebracht bij een verzekeraar. De hoogte van de voorziening heeft betrekking op het deel, dat nog niet door de verzekeraar wordt gedekt. Op basis van actuariële berekeningen wordt jaarlijks een bedrag in deze voorziening gestort.

10. Voorziening dubieuze debiteuren

De voorziening is voor het opvangen van de kosten van oninbare privaot- en publiekrechtelijke vorderingen op algemene debiteuren, belastingdebiteuren en debiteuren sociale zaken.

Investeringsplan 2014-2017 (bijlage 3)

Investeringsplan kredieten per programma (MJR) 2014-2017

		2014		2015		2016		2017	
		UITGAVEN	INKOMSTEN	UITGAVEN	INKOMSTEN	UITGAVEN	INKOMSTEN	UITGAVEN	INKOMSTEN
110 INWONERS	20071155 Nieuwbouw VO Veurs Voorburg	285.232	-	2.825.485	-	3.254.879	-	-	-
	20071162 Nieuwbouw PO Gr v Prinstererschool	914.844	-	1.944.691	-	-	-	-	-
	20081122 Nieuwbouw PO Margriet	65.313	-	1.871.324	-	-	-	-	-
	20081125 Nieuwbouw PO Trampoline / Elzenheuvel	559.982	-	1.963.686	-	-	-	-	-
	20091082 PO 5 noodlokalen 2009	400.000	-	-	-	-	-	-	-
	20091083 Nieuwbouw PO Dijsselbloem	248.287	-	3.033.861	-	-	-	-	-
	20091089 Nieuwbouw PO Casimir	1.408.371	-	-	-	-	-	-	-
	20091090 Nieuwbouw PO Vijverhof	28.275	-	479.473	-	2.061.909	-	-	-
	20101082 Kulturhus	2.322.253	-	-	-	-	-	-	-
	20121059 Nieuwbouw gymzaal Pius X	400.000	-	-	-	-	-	-	-
	20121065 Gymzaal veurscollege	50.000	-	461.605	-	-	-	-	-
	20141026 WVG Rolstoelen 2014	285.000	-	-	-	-	-	-	-
	20141027 WVG Vervoersvoorzieningen 2014	430.000	-	-	-	-	-	-	-
	20151019 WVG Rolstoelen 2015	-	-	285.000	-	-	-	-	-
	20151020 WVG Vervoersvoorzieningen 2015	-	-	430.000	-	-	-	-	-
	20161015 WVG Vervoersvoorzieningen 2016	-	-	-	-	430.000	-	-	-
	20161021 WVG Rolstoelen 2016	-	-	-	-	285.000	-	-	-
	20171013 WVG Rolstoelen 2017	-	-	-	-	-	-	285.000	-
20171014 WVG Vervoersvoorzieningen 2017	-	-	-	-	-	-	430.000	-	
Totaal programma Inwoners		7.397.557	-	13.295.125	-	6.031.788	-	715.000	-
145 LEEFBAARHEID EN WONEN	20081175 Afvalinzameling bij hoogbouw	433.148	-	-	-	-	-	-	-
	20091124 Sporthal Marcellus Emantslaan	0	-	-	-	-	-	-	-
	20110034 Rioleringen 2011	950.000	-	-	-	-	-	-	-
	20111014 Vervanging beheerssyst. Groen incl.kopp.	48.627	-	-	-	-	-	-	-
	20111015 Vervanging beheerssyst. Riool incl.kopp.	70.872	-	-	-	-	-	-	-
	20121013 Rioleringen 2012	1.000.000	-	1.000.000	-	975.000	-	-	-
	20131006 LM track onkruidborstel wpnr 40	60.000	-	-	-	-	-	-	-

20131013 Vervanging rioleringen 2013	2.550.000	-	1.000.000	-	-	-	-	-
20131038 Klimaatbeleid: Frisse duurzame scholen	100.000	-	-	-	-	-	-	-
20141001 Bladzuiger KWH wprn.376	35.000	-	-	-	-	-	-	-
20141004 Perscontainer Husmann wprn.108	30.000	-	-	-	-	-	-	-
20141009 Veegmachine Tennant wprn.116	125.000	-	-	-	-	-	-	-
20141010 Veegmachine Tennant wprn.123	125.000	-	-	-	-	-	-	-
20141014 SP Kastelenring beregning veld 1+3+6	35.000	-	-	-	-	-	-	-
20141015 SP 't Loo topplaagrenov veld 4+7+drain	85.000	-	-	-	-	-	-	-
20141016 Sportpark Westvliet bestrating	17.500	-	-	-	-	-	-	-
20141017 SP Westvliet topplaagren handbalveld 1	37.500	-	-	-	-	-	-	-
20141022 Vervanging rioleringen 2014	1.000.000	-	2.875.000	-	-	-	-	-
20141023 Vervanging rioolbesturing 2013	65.000	-	-	-	-	-	-	-
20141024 Vervanging rioolinstallatie 2013	35.000	-	-	-	-	-	-	-
20141025 Vervanging rioolinstallatie 2014	235.000	-	-	-	-	-	-	-
20141031 Vervanging rioolbesturing 2013	40.000	-	-	-	-	-	-	-
20141037 Zwembad Leidschendam	500.000	-	6.520.000	-	5.400.000	-	-	-
20151001 Electrotruck Spijkstaal wprn.170	-	-	35.000	-	-	-	-	-
20151002 Electrotruck Spijkstaal wprn.171	-	-	35.000	-	-	-	-	-
20151003 Electrotruck Spijkstaal wprn.172	-	-	35.000	-	-	-	-	-
20151007 SP Duyvesteijn kunstgras miniveld 6	-	-	60.000	-	-	-	-	-
20151008 SP Meerhorst topplaagren. veld 2+3+drain	-	-	65.000	-	-	-	-	-
20151009 SP Overdam hekwerken/ballenvangers	-	-	25.000	-	-	-	-	-
20151012 Sportpark 't Loo kunstgras veld 1+2	-	-	490.000	-	-	-	-	-
20151013 SP Westvliet topplaagren veld 5+drain	-	-	45.000	-	-	-	-	-
20151017 Vervanging rioleringen 2015	-	-	2.000.000	-	1.875.000	-	-	-
20151018 Vervanging rioolinstallatie 2015	-	-	240.000	-	-	-	-	-
20151023 Vervanging rioolbesturing 2015	-	-	35.000	-	-	-	-	-
20161001 Hogedrukreiniger Rior wprn.192	-	-	-	-	35.000	-	-	-
20161002 Hogedrukreiniger Rior wprn.196	-	-	-	-	35.000	-	-	-
20161007 Sportpark Duyvesteijn kunstgras veld 6	-	-	-	-	190.000	-	-	-
20161008 Sportpark Duyvesteijn waterveld 1	-	-	-	-	235.000	-	-	-
20161009 SP Kastelenring asfaltverhard. veld 4+5	-	-	-	-	25.000	-	-	-
20161010 Sportpark Meerhorst kunstgras veld 1	-	-	-	-	240.000	-	-	-

	20161013 Vervanging rioleringen 2016	-	-	-	-	4.100.000	-	-	-
	20161014 SP 't Loo beschoeiing veld 4+5+6+7	-	-	-	-	50.000	-	-	-
	20161019 Vervanging rioolinstallatie 2016	-	-	-	-	50.000	-	-	-
	20161031 Veegmachine Karcher5 wprn.75	-	-	-	-	30.000	-	-	-
	20161032 Veegmachine Tenant A60 wprn.20	-	-	-	-	125.000	-	-	-
	20171006 Sportpark Duyvesteijn armaturen	-	-	-	-	-	-	60.000	-
	20171007 Sportpark Duyvesteijn kunstgras veld 3	-	-	-	-	-	-	190.000	-
	20171008 SP Kastelenring kunstgras veld 2+7+10+11	-	-	-	-	-	-	715.000	-
	20171011 Vervanging rioleringen 2017	-	-	-	-	-	-	3.950.000	-
	20171012 Vervanging rioolinstallatie 2017	-	-	-	-	-	-	200.000	-
	20171032 Vervangen vergunningensystemen BWT4all	-	-	-	-	-	-	150.000	-
	Totaal programma Leefbaarheid en Wonen	7.577.648	-	14.460.000	-	13.365.000	-	5.265.000	-
155 RUIMTELIJKE EN ECONOMISCHE ONTWIKKELING	20081076 Software PVS	82.000	-	-	-	-	-	-	-
	20081136 Watersp.park aanl. Veen-en Binckh.polder	81.955	-	-	-	-	-	-	-
	20081140 Watermaatregelen L´dam-Zuid	100.000	50.000	-	-	-	-	-	-
	20091098 Natuurvr. Oevers boezem Rijnland	50.000	25.000	-	-	-	-	-	-
	20091125 Aanleg verbindingsweg N206/Huyssitterweg	2.800.400	-	1.260.922	-	-	-	-	-
	20101060 Verr. Waterp. Park ´t Loo	248.523	227.000	168.522	170.000	-	-	-	-
	20101061 Verst. Park ´t Loo dmv 2 paral.watrg.	205.000	205.000	105.000	105.000	-	-	-	-
	20101064 De Heuvel	216.500	108.250	-	-	-	-	-	-
	20101065 Natuurvr.inr. Noordsgl (incl.uitgr.Duik)	130.000	65.000	80.000	40.000	-	-	-	-
	20101066 Duikers verv. Open water & brug Valkhof	50.000	25.000	50.000	25.000	-	-	-	-
	20101068 Kastelenring uitbr. Spoorzonepark	275.000	162.500	-	-	-	-	-	-
	20101084 Menroutes Nieuwe Driemanspolder	-	-	-	-	78.630	-	-	-
	20111016 Vervanging beheerssyst. Wegen incl.kopp.	64.219	-	-	-	-	-	-	-
	20111020 Doorsteek Valkhof	80.000	40.000	-	-	-	-	-	-
	20121019 Verkeersregelinstallaties 2012	200.000	-	-	-	-	-	-	-
	20131007 Verv./ reconstr. Diverse asfaltwegen	175.000	-	-	-	-	-	-	-
	20131014 OV lichtmasten 2013	150.000	-	-	-	-	-	-	-
	20131015 OV armaturen 2013	200.000	-	-	-	-	-	-	-
	20141002 OV armaturen 2014	150.000	-	-	-	-	-	-	-

	20141003 OV lichtmasten 2014	150.000	-	-	-	-	-	-	-
	20141005 Sneeuwploeg Nido groot 2.40	33.000	-	-	-	-	-	-	-
	20141007 Strooier Nido wprn. 586	58.000	-	-	-	-	-	-	-
	20141008 Strooier Nido wprn. 642	35.000	-	-	-	-	-	-	-
	20141012 Groot onderhoud kunstwerken beton 2014	150.000	-	-	-	-	-	-	-
	20141018 Speelruimteplan 2014	215.000	-	-	-	-	-	-	-
	20141020 Verkeersregelinstallaties 2014	300.000	-	-	-	-	-	-	-
	20141021 Verv./reconstr.diverse asfaltwegen 2014	350.000	-	-	-	-	-	-	-
	20151004 OV armaturen 2015	-	-	150.000	-	-	-	-	-
	20151005 OV lichtmasten 2015	-	-	150.000	-	-	-	-	-
	20151006 Groot onderhoud kunstwerken beton 2015	-	-	150.000	-	-	-	-	-
	20151014 Speelruimteplan 2015	-	-	215.000	-	-	-	-	-
	20151016 Verv./reconstr.diverse asfaltwegen 2015	-	-	350.000	-	-	-	-	-
	20161003 OV armaturen 2016	-	-	-	-	150.000	-	-	-
	20161004 OV lichtmasten 2016	-	-	-	-	150.000	-	-	-
	20161005 Groot onderhoud kunstwerken beton 2016	-	-	-	-	150.000	-	-	-
	20161011 Verkeersregelinstallaties 2016	-	-	-	-	975.000	-	-	-
	20161012 Verv./reconstr.diverse asfaltwegen 2016	-	-	-	-	350.000	-	-	-
	20161020 Vervanging speelvoorzieningen 2016	-	-	-	-	420.000	-	-	-
	20171001 Groot onderhoud kunstwerken beton 2017	-	-	-	-	-	-	150.000	-
	20171003 Laadtransporteur Nido wprn. 420	-	-	-	-	-	-	30.000	-
	20171004 OV armaturen 2017	-	-	-	-	-	-	150.000	-
	20171005 OV lichtmasten 2017	-	-	-	-	-	-	150.000	-
	20171009 Verkeersregelinstallaties 2017	-	-	-	-	-	-	165.000	-
	20171010 Verv./reconstr.diverse asfaltwegen 2017	-	-	-	-	-	-	350.000	-
	20171019 Vervanging speelvoorzieningen 2017	-	-	-	-	-	-	420.000	-
	Totaal programma Ruimtelijke en Econ. Ontw.	6.549.597	907.750	2.679.444	340.000	2.273.630	-	1.415.000	-
160 VEILIGHEID EN HANDHAVING	20151032 Vervang.handhelds HH	-	-	25.000	-	-	-	-	-
	Totaal programma	-	-	25.000	-	-	-	-	-
170 BESTUUR EN BEDRIJFSVOERING	20121048 Vervanging diverse apparatuur	15.000	-	-	-	-	-	-	-
	20121061 Vervangen basisregistratie incl.BGT	100.000	-	-	-	-	-	-	-

20122101 CHV-KW laan 2 Renovatie	2.134.265	-	3.582.788	-	-	-	-	-
20122102 CHV-KW laan 2 Aanbouw	3.502.354	-	-	-	-	-	-	-
20122103 CHV-RP1 Renovatie	3.362.855	-	-	-	-	-	-	-
20122104 CHV-Inventaris	148.278	-	1.034.498	-	-	-	-	-
20122106 CHV- Honoraria, Heffingen & Onvoorzien	1.502.248	-	3.088.517	-	-	-	-	-
20122107 CHV-Exploitatie 2012	300.000	-	45.269	-	-	-	-	-
20122108 CHV- Kon. Julianaweg 25 (aanhelen)	50.000	-	-	-	-	-	-	-
20131052 Vervanging diverse apparatuur	7.500	-	-	-	-	-	-	-
20131058 Verv. Div. app.bedr.kantine en keuken	15.000	-	-	-	-	-	-	-
20141032 Oracle / Unix 2014	25.000	-	-	-	-	-	-	-
20141035 Meubilair 2014	25.000	-	-	-	-	-	-	-
20141036 Wett.impl.gemodernis.GBA	125.000	-	125.000	-	-	-	-	-
20151025 Monitoring	-	-	25.000	-	-	-	-	-
20151026 Back-up (tapedrives) 2015	-	-	30.000	-	-	-	-	-
20151027 Computerzalen	200.000	-	-	-	-	-	-	-
20151028 De Nieuwe Overheid (ICT)	1.125.000	-	-	-	-	-	-	-
20151029 Apparatuur raadszaal vervangen	-	-	130.000	-	-	-	-	-
20151031 Meubilair 2015	-	-	25.000	-	-	-	-	-
20161006 Soft- en hardware Kas4all	-	-	-	-	102.500	-	-	-
20161016 Zuilen Bavak	-	-	-	-	40.500	-	-	-
20161023 Oracle / Unix 2016	-	-	-	-	25.000	-	-	-
20161024 Datacommunicatie netwerk L'dam	-	-	-	-	40.000	-	-	-
20161025 Server hardware SBC	-	-	-	-	-	-	500.000	-
20161026 Upgrade naar MS office 20xx	-	-	-	-	300.000	-	-	-
20161028 Vervanging bureaustoelen 2016	-	-	38.000	-	-	-	-	-
20161029 Meubilair 2016	-	-	-	-	25.000	-	-	-
20161030 Decade (vervangingsinvestering)	-	-	-	-	500.000	-	-	-
20171021 Back-up (tapedrives) 2017	-	-	-	-	-	-	60.000	-
20171026 Client hardware (pc's,thinclients,pda's)	-	-	-	-	-	-	500.000	-
20171029 Vervanging bureaustoelen 2017	-	-	-	-	-	-	38.000	-
20171030 Meubilair 2017	-	-	-	-	-	-	25.000	-
20171031 Vervangen basisregistratie incl.BGT	-	-	-	-	-	-	250.000	-
20051086 Vrachtwagen DAF 97	125.000	-	-	-	-	-	-	-
20071085 Tractor Fendt 157	55.000	-	-	-	-	-	-	-

20071086 Tractor Fendt 160	55.000	-	-	-	-	-	-	-	-
20091046 Tractor New Holland wpnr. 30	-	-	35.000	-	-	-	-	-	-
20110024 Multicar M 26 wpnr. 88	-	-	75.000	-	-	-	-	-	-
20121031 Multicar M26 wpnr. 169	-	-	75.000	-	-	-	-	-	-
20121034 Mobiele kraan Neuson wpnr.404	80.000	-	-	-	-	-	-	-	-
20121037 Vervanging PC / tekenstat.tbv beh.syst.	50.000	-	-	-	-	-	-	-	-
20141029 Pick-up Hyundai H200 wpnr. 82	50.000	-	-	-	-	-	-	-	-
20151022 Pick-up Hyundai H200 wpnr.90	-	-	50.000	-	-	-	-	-	-
20151024 Vrachtwagen Daf wpnr.106	-	-	125.000	-	-	-	-	-	-
20161017 Tractor Massey Ferguson wpnr.15	-	-	-	-	30.000	-	-	-	-
20161018 VW Caddy wpnr. 68	-	-	-	-	30.000	-	-	-	-
20171002 Hoogwerker Blumenbecker wpnr. 154	-	-	75.000	-	-	-	-	-	-
20171015 Fiat Strada wpnr. 17	-	-	-	-	-	-	25.000	-	-
20171016 Tractor New Holland wpnr. 165	-	-	-	-	-	-	45.000	-	-
20171017 VW Caddy wpnr. 10	-	-	-	-	-	-	30.000	-	-
20171018 VW Caddy wpnr. 29	-	-	-	-	-	-	30.000	-	-
Totaal programma Bestuur en Bedrijfsvoering	13.052.500	-	8.559.072	-	1.093.000	-	1.503.000	-	-
Totaal	34.577.301	907.750	39.018.641	340.000	22.763.418	0	8.898.000	0	0

Incidentele lasten en baten (bijlage 4)

Incidentele lasten	2014	2015	2016	2017
Programma Inwoners				
a. Exploitatielasten kwaliteitsverbetering jongeren- en kinderwerk (40+ wijken)	250.000	-	-	-
b. Overige diensten / werkzaamheden 40+ wijken	4.000	-	-	-
c. Tijdelijke huisvesting PO (Vijverhof, Prof. Casimirschool, etc)	110.000	110.000	-	-
d. Maatschappelijke stage	189.000	-	-	-
e. Project Jeugd Op het Rechte Pad (JORP)	150.000	-	-	-
f. LHBT-emancipatiebeleid	20.000	-	-	-
Subtotaal	723.000	110.000	-	-
Programma Leefbaarheid en Wonen				
a. Uitvoeringskosten beschermd stads- en dorpestoezicht	40.000	40.000	-	-
b. Onderzoek bodemlocaties (ISV)	78.000	-	-	-
c. Stedelijke Vernieuwingsprojecten (ISV)	1.148.000	-	-	-
d. BWS-gelden	12.000	8.000	5.000	-
e. Stadsherstel Leidschendam Centrum	52.000	-	-	-
f. Maatregelen groenstructuurplan	223.000	251.000	-	-
g. Bijdrage aan Avalex (i.v.m. versterking eigen vermogen)	128.000	128.000	128.000	-
Subtotaal	1.681.000	427.000	133.000	-
Programma Ruimtelijke en Economische ontwikkeling				
a. Subsidie Woeij (Buslijn 47)	30.000	-	-	-
b. Afsluiten grex Leidschendam centrum	-	-	3.652.000	-
c. Kunstwerk Damcentrum	165.000	-	-	-
Subtotaal	195.000	-	3.652.000	-
Programma Bestuur en bedrijfsvoering				
a. Friciekosten	1.165.000	500.000	500.000	500.000
Subtotaal	1.165.000	500.000	500.000	500.000
Subtotaal incidentele lasten per programma	3.765.000	1.037.000	4.285.000	500.000

Bedragen x € 1

Vervolg incidentele lasten	2014	2015	2016	2017
Stortingen in reserves (incidenteel)				
a. Reserve Stedelijke vernieuwing, a.g.v. provinciale bijdrage	869.000	-	-	-
b. Reserve dekking afschrijvingslasten, m.b.t. Sportpark 't Loo	234.000	-	-	-
c. Reserve Nationaal Uitvoeringsprogramma (NUP)	207.000	-	-	-
Subtotaal incidentele stortingen in reserves	1.310.000	-	-	-
<i>Verrekening met de reserve recessie</i>	778.000	-	-	-
Subtotaal incidentele stortingen in reserve recessie	778.000	-	-	-
Totaal	5.852.000	1.037.000	4.285.000	500.000

Bedragen x € 1

Incidentele baten	2014	2015	2016	2017
Programma Leefbaarheid en Wonen				
a. Bijdrage onderzoek bodemlocaties (ISV)	78.000	-	-	-
b. Provinciale bijdrage ISV	869.000	-	-	-
Subtotaal	947.000	-	-	-
Programma Ruimtelijke en Economische ontwikkeling				
a. Bijdrage stadsgewest subsidie Woeij	30.000	-	-	-
b. Vrijval voorziening grex Leidschendam centrum	-	-	3.652.000	-
Subtotaal	30.000	-	3.652.000	-
Algemene dekkingsmiddelen				
a. Bijdrage alg. uitkering voor LHBT en Maatschappelijke stage	209.000	-	-	-
b. Nationaal Uitvoerings Programma e-overheid	207.000	-622.000	-	-
Subtotaal	416.000	-622.000	-	-
Subtotaal incidentele baten per programma	1.393.000	-622.000	3.652.000	-
Onttrekkingen aan reserves (incidenteel)				
a. Reserve 40+ wijken:				
- t.b.v. exploitatielasten kwaliteitsverbetering jongeren- en kinderwerk	250.000	-	-	-
- t.b.v. overige diensten / werkzaamheden 40+ wijken	4.000	-	-	-
b. Egalisatiereserve Schoolgebouwen PO	110.000	110.000	-	-
c. Reserve categoriaal jeugdbeleid	80.000	-	-	-
d. Reserve monumenten	40.000	40.000	-	-
e. reserve Stedelijke vernieuwing (ISV)	1.148.000	-	-	-
f. Reserve volkshuisvesting t.b.v. BWS-gelden	12.000	8.000	5.000	-
g. Reserve compensatiefonds stadsherstel Damlaan	52.000	-	-	-
h. Reserve Nationaal Uitvoeringsprogramma (NUP)	-	622.000	-	-
i. Reserve frictiekosten	1.165.000	500.000	500.000	500.000
j. Reserve groenfonds	223.000	251.000	-	-
k. Reserve kunstwerk Damcentrum	165.000	-	-	-
l. Egalisatiereserve afvalstoffenheffing	128.000	128.000	128.000	-
Subtotaal incidentele onttrekkingen aan in reserves	3.378.000	1.659.000	633.000	500.000
Totaal	4.771.000	1.037.000	4.285.000	500.000

Interbestuurlijk toezicht provincie (bijlage 5)

BIJLAGE MODEL BESTUURSOVEREENKOMST: Structuur Staat van de Gemeente (nog niet verplicht)

Het college heeft een bestuursovereenkomst afgesloten met de provincie Zuid-Holland in het kader van het interbestuurlijk toezicht dat door de provincie wordt uitgeoefend op de gemeente. De gemeente heeft zich verplicht om vanaf de jaarrekening 2013 onderstaande gegevens op te nemen in begroting en jaarrekening. Het opnemen van de gegevens in de begroting 2014 nog niet verplicht, maar in het kader van de transparantie al wel gedaan. Dit heeft wel als gevolg dat op twee punten (externe veiligheid en omgevingsrecht) de kleur nog niet groen is. Dit komt doordat realisatie pas in 2014 dient plaats te vinden. In ieder onderdeel wordt de voortgang van de maatregel aangeduid met een kleur. Onderstaand wordt uitleg gegeven aan de betekenis van deze kleuren:

Kleur	Betekenis kleuren
	Reeds gerealiseerd
	Is nog niet geheel gerealiseerd, maar realisatie in 2014 is mogelijk
	Wordt niet gerealiseerd

FINANCIËN	ROOD/ORANJE/GROEN	TOELICHTING
De begroting is materieel in evenwicht		
De meerjarenbegroting is materieel in evenwicht		
<i>Is er reden voor extra aandacht?</i>	Nee	

RUIMTELIJKE ORDENING	ROOD/ORANJE/GROEN	TOELICHTING
De provinciale ruimtelijke belangen zijn opgenomen in de gemeentelijke ruimtelijke plannen		
<i>Is er reden voor extra aandacht?</i>	Nee	

EXTERNE VEILIGHEID	ROOD/ ORANJE/GROEN	TOELICHTING
De gemeente levert actuele en volledige informatie voor de provinciale risicokaart		De taken voor het bijhouden van het register risicosituaties gevaarlijke stoffen worden overgedragen aan de Omgevingsdienst Haaglanden. De taken voor het informatiesysteem overige risico's zijn nog niet toegewezen binnen de afdeling.
<i>Is er reden voor extra aandacht?</i>	De overdracht naar de Omgevingsdienst Haaglanden heeft hoge prioriteit alsmede het toewijzen van de verantwoordelijkheid voor het bijhouden van informatiesysteem overige risico's.	

OMGEVINGSRECHT (TOEZICHT, HANDHAVING EN VERGUNNINGVERLENING MILIEU, BOUWEN EN WONEN)	ROOD/ORANJE/GROEN	TOELICHTING
Er is een door de gemeenteraad vastgestelde zelfevaluatie.		Vindt plaats bij kadernota 2014, nu nog niet van toepassing.
Er is een door de gemeenteraad vastgesteld verbeterplan.		Vindt plaats bij kadernota 2014, nu nog niet van toepassing.
Vanaf 1-1-2015: er is een door de gemeenteraad vastgestelde eindmeting.		Nog niet van toepassing voor 2014; in 2015 verplicht.
<i>Is er reden voor extra aandacht?</i>	Nee	

ARCHIEF- EN INFORMATIEBEHEER	ROOD/ ORANJE/ GROEN	TOELICHTING
Het archief- en informatiebeheer zijn op orde		
<i>Is er reden voor extra aandacht?</i>		De toenemende digitalisering kan een risico opleveren voor de betrouwbaarheid van de informatievoorziening en archivering. Duurzame toegankelijkheid van archiefbescheiden heeft prioriteit. Dit geldt met name voor de vervanging van papieren archiefbescheiden door digitale reproducties. Om dit te realiseren is in het voorjaar van 2013 het project "Sprongsgewijs digitaal" van start gegaan.

HUISVESTING VERBLIJFSGERECHTIGDEN	ROOD/ ORANJE/ GROEN	TOELICHTING
Er is volledig voldaan aan de halfjaar-taakstelling en er is geen achterstand		Er is zelfs een voorsprong.
Er is tijdig voldaan aan de halfjaar-taakstelling en er is geen achterstand		
<i>Is er reden voor extra aandacht?</i>	Nee	